

HET KLEINE VERZET

**PERSOONLIJKE BELEVING VAN HET GEVANGENISWEZEN IN
HET RIJKSOPVOEDINGSGESTICHT RUISELEDE IN HET BEGIN
VAN DE TWINTIGSTE EEUW**

Jessica Bourdeaud'hui

Studentennummer: 01500910

Promotor: Prof. dr. Margo De Koster

Leescommissarissen: dr. Esther Beeckaert en dr. Laura Nys

Masterproef voorgelegd voor het behalen van de graad master in de geschiedenis

Academiejaar: 2019 - 2020

*'Ja, heer bestuurder, gij hebt gelijk,' sprak de landbouwer in eens [sic] en hief fier het hoofd op. 'Ik heb verkeerd geoordeeld en ben in dwaling geweest. Deze dag heeft mij meer geleerd dan jaren in studie en ondervinding. Voortaan zal ik rechtveertiger [sic] zijn en de kweekelingen [sic] der hervormingscholen niet meer als het uitschot der Maatschappij behandelen!'*¹

---

¹ C. A. Van der Cruyssen, *Merkwaardigheden uit ons vaderland: de kolonie van Gheel de hervormingscholen van Ruiselede en Beernem* (Brussel: Gebroeders Callewaert, 1875), 90.

Verklaring in verband met de consulteerbaarheid

De auteur en de promotor geven de toelating om deze studie als geheel voor consultatie beschikbaar te stellen voor persoonlijk gebruik. Elk ander gebruik valt onder de beperkingen van het auteursrecht, in het bijzonder met betrekking tot de verplichte bron uitdrukkelijk te vermelden bij het aanhalen van gegevens uit deze studie.

Woord vooraf

In de tweede bachelor koos ik voor het opleidingsonderdeel HPII Moderne en Hedendaagse tijd, voor het thema jongeren en justitie onder begeleiding van dr. Laura Nys. Door dit vak ontstond mijn interesse voor historische criminologie en jeugdrecht. Het was voor mij dan ook geweldig om mijn opleiding geschiedenis te kunnen afsluiten met een thesis over dit onderwerp. Bij aanvang van deze scriptie wil ik even mijn dank betuigen aan een aantal mensen die mij hebben bijgestaan tijdens het schrijven van dit onderzoek.

Allereest wil ik mijn promotor Prof. dr. Margo De Koster bedanken voor haar goede begeleiding. Ik kon altijd bij haar terecht wanneer ik hulp nodig had, alsook toen ik de weg even kwijt was. Bedankt voor de ondersteuning, de constructieve feedback, literatuurtips en aanmoedigingen.

Verder wil ik ook mijn ouders bedanken om mij tijdens de hele opleiding te steunen en mijn eigen weg te laten gaan. Een welgemene dank aan mijn mama om deze hele thesis grondig na te lezen. Ook mijn zus wil ik bedanken voor de oppeppende woorden wanneer ik het even niet meer zag zitten.

Ten slotte wil ik de medewerkers van het Rijksarchief in Brugge bedanken voor de hulp wanneer ik weer eens langs kwam om enkele tientallen archiefdozen te consulteren.

Het was zonder de hulp en steun van al deze mensen mij niet gelukt om dit eindresultaat neer te leggen.

Bescherming van de persoonlijke levenssfeer

In dit onderzoek zal gebruikt gemaakt worden van verschillende persoonsdossiers van de minderjarige delinquenten die werden geplaatst in Ruiselede. Deze persoonsdossiers werden opgesteld voor elke jongere die de instelling binnenkwam en bevatten alle mogelijke informatie die de administratieve dienst van de instelling nodig achtte. Het gaat dan onder andere over persoonlijkheidsverslagen, verslagen van het personeel, gerechtelijke documenten zoals een proces verbaal of vonnisuitspraken, administratieve documenten zoals uittreksels van de burgerlijke stand, brieven van de rechtbank, directeur, ouders en de jongeren zelf. Onderzoekers en dus ook historici moeten dus zeer voorzichtig omspringen met deze bronnen om de privacy van de onderzoekssubjecten te beschermen.

Op 8 december 1992 werd de Privacywet goedgekeurd ter bescherming van persoonlijke informatie. De wet gaat uit van volgende basisbeginselen: rechtmatigheids- en finaliteitsbeginsel, proportionaliteitsbeginsel en transparantiebeginsel.² In theorie beschermt de wet de persoonsgegevens van levende personen, maar hierop zijn ook uitzonderingen. Zo zijn ook de persoonsgegevens van een overleden persoon die betrekkingen hebben op nog in leven zijden familie en naasten, beschermd. Een toelating voor de verwerking van persoonsgegevens is in principe niet nodig zolang de bovenstaande basisbeginselen gerespecteerd worden. Inzake publicatie bepaalt de Privacycommissie dat herkenbaar publiceren over personen die nog in leven zijn enkel mogelijk is met hun toestemming. In een publicatie mogen de persoonsgegevens geen mogelijkheid geven tot identificatie van een natuurlijk persoon.³

Aangezien de kans reëel is dat een deel van mijn onderzoekssubjecten nog in leven zijn (jongste werden geboren in de jaren '1930), ben ik wettig verplicht om deze te anonimiseren. Een eerste optie is om fictieve namen te gebruiken, maar uit praktische overwegingen heb ik besloten om toch gebruik te maken van de echte namen. De familienaam zal hierbij nooit volledig worden vrijgegeven, enkel de eerste letter zal vermeld worden. De voornaam zal wel worden gebruikt aangezien het niet gaat om een lokale geschiedenis en de jongeren uit heel België (en soms zelfs uit het buitenland) afkomstig zijn. Hierdoor acht ik de kans dat iemand geïdentificeerd wordt op basis van de voornaam en de eerste letter van de achternaam statistisch voldoende klein. Verder zullen ook de (achter)namen van personeelsleden van de

---

² 'Rechtmatigheids- en finaliteitsbeginsel: de verwerking van persoonsgegevens gebeurt eerlijk, dit wil zeggen voor een duidelijk aangekondigd en geoorloofd doel; proportionaliteitsbeginsel: er worden alleen gegevens verzameld die betrekking hebben op dat doel, en ze worden niet langer dan nodig bewaard; transparantiebeginsel, ook wel informatieplicht genoemd: de personen over wie gegevens worden verzameld worden ingelicht over het doel en wie het nastreeft, en welke gegevens daartoe worden verzameld; zij kunnen bovendien inzage krijgen in hun gegevens,' Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, *Hoe de Privacywet toepassen in historisch onderzoek?*, 2011, https://www.cegesoma.be/docs/media/Acquisit_Projets/Vad_HistorischOnderzoek_nov2011.pdf.

³ Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, *Hoe de Privacywet toepassen in historisch onderzoek?*, 2011, https://www.cegesoma.be/docs/media/Acquisit_Projets/Vad_HistorischOnderzoek_nov2011.pdf.

instelling geanonimiseerd worden. Ten slotte wil ik benadrukken dat de database, opgesteld in het kader van deze scriptie enkel en alleen gebruikt werd voor deze scriptie. Informatie uit de database werd nooit doorgegeven aan derden.

Inhoudsopgave

Verklaring in verband met de consulteerbaarheid.....	3
Woord vooraf.....	4
Bescherming van de persoonlijke levenssfeer.....	5
Lijst met gebruikte afkortingen.....	11
Overzicht van tabellen en illustraties.....	12
Inleiding.....	13
1. Overzicht van de historiografie.....	14
2. Methodologie van deze studie.....	19
3. Opbouw van deze studie.....	23
Hoofdstuk 1: Contextschets.....	26
1. Inleiding.....	26
1.1. Jongeren en criminaliteit: een eeuwenoud probleem?.....	26
2. De evolutie van het juridische kader.....	31
2.1. De klassieke leer.....	32
2.1.1. Het nog te ontdekken kind binnen het Klassieke Strafrecht.....	32
2.1.2. Het onaantastbare ouderlijke gezag en de misnoegde vader.....	34
2.2. De doctrine van het Sociaal Verweer.....	35
2.2.1. De eerste stappen naar een kindbescherming door Jules Lejeune.....	37
2.2.2. De oude tweedeling wordt vervangen.....	39
2.3. Het einde van de lange negentiende eeuw en het begin van een nieuw tijdperk.....	40
2.3.1. De Wet op de Kinderbescherming.....	40
2.3.2. De nieuwe figuur van de kinderrechter.....	42
3. De institutionele geschiedenis van jeugdinstituten.....	45

3.1. Opkomst van een aparte institutionele behandeling van minderjarigen.....	45
3.1.1. De eerste stappen richting een scheiding.....	46
3.1.2. Eindelijk een eigen gevangenis op maat van minderjarigen	46
3.1.3. Verdere scheiding door het ontstaan van landbouwkolonies	47
3.1.4. Nog meer gevangenissen	49
3.2. Gevangenissen worden scholen.....	49
3.3. De wetenschap doet zijn intrede.....	51
4. De jongens uit Ruiselede.....	52
4.1. De eerste kolonisten in de landbouwkolonie	52
4.2. De hervormingsschool van 1867 tot 1891	55
4.3. De weldadigheidsschool tussen 1891 en 1920	56
4.4. Het rijksopvoedingsgesticht vanaf 1921	56
Hoofdstuk 2: Alledaagse spanningen tussen macht en weerstand	58
1. Tuchtigingspraktijken in de periode voor de Wet op de Kinderbescherming.....	58
1.1. Bronnenmateriaal	58
1.2. Het intern reglement.....	59
1.3. Een kwantitatieve lezing van het tuchtregister	59
1.4. Een (beperkte) kwalitatieve lezing van het tuchtregister	62
1.4.1. Wangedrag	62
1.4.2. Ongehoorzaamheid	63
1.4.3. Ordeverstoring	63
1.4.4. Werk	64
1.4.5. Diefstal.....	64
1.4.6. Conflict.....	65

1.4.7. Geweld	65
1.4.8. Vernieling.....	66
1.4.9. Onzedige feiten.....	67
1.4.10. Ontsnapping en ontsnappingspoging	67
1.4.11. Zelfverwonding en zelfdoding.....	68
1.5. Individueel of eerder collectief verzet?	69
2.Tuchtigingspraktijken in de periode na de Wet op de Kinderbescherming.....	71
2.1. Bronnenmateriaal	71
2.2. Het intern reglement.....	71
2.3. Een kwantitatieve lezing van het tuchtregister	72
2.4. Een kwalitatieve lezing van het tuchtregister	76
2.4.1. Wangedrag	76
2.4.2. Ongehoorzaamheid	77
2.4.3. Ordeverstoring	77
2.4.4. Werk	78
2.4.5. Diefstal.....	78
2.4.6. Conflict.....	79
2.4.7. Geweld	79
2.4.8. Vernieling.....	80
2.4.9. Onzedige feiten.....	80
2.4.10. Communicatie	82
2.4.11. Ontsnapping	85
2.4.12. Ontsnappingspoging	91
2.4.13. Zelfverwonding en zelfdoding.....	92

2.5. Individueel of eerder collectief verzet?	94
3. Een vergelijking in het licht van een juridische omwenteling	95
3.1. Het intern reglement	95
3.2. Een comparatieve analyse van het tuchtregister	95
Hoofdstuk 3: De Gentse onverbeterlijken tegenover de pupillen van Ruiselede	98
1. De Gentse onverbeterlijken.....	98
1.1. Jongeren in het disciplinekwartier.....	98
1.2. Aantal.....	99
1.3. De leeftijd	99
2. Tuchtigingspraktijken in de periode voor de Wet op de Kinderbescherming.....	100
2.1. Bronnenmateriaal	100
2.2. Het intern reglement.....	100
2.3. Een kwantitatieve lezing van het tuchtregister	101
2.4. Collectief verzet.....	103
3. Een vergelijking tussen de Gentse onverbeterlijken en de pupillen van Ruiselede.....	103
3.1. De jongens zelf.....	103
3.2. Een comparatieve analyse van het tuchtregister	104
Algemene conclusie	106
Bibliografie	110

Lijst met gebruikte afkortingen

COG Centraal Observatiegesticht

SI Strafinrichting

RAB Rijksarchief Brugge

RAG Rijksarchief Gent

RCMJ Recueil des circulaires, instructions et autres actes émanés du Ministère de la Justice

ROG Rijksopvoedingsgesticht

Overzicht van tabellen en illustraties

Figuur 1: Geografische afkomst van de jongeren in Ruiselede in 1858, n=725

Figuur 2: Evolutie van het aantal overtredingen (1850-1911), Ruiselede

Figuur 3: Percentage van geregistreerde jongens tegenover de totale populatie per jaar, Ruiselede

Figuur 4: Aantal registraties per delinquent (1910-1911), n=66, Ruiselede

Figuur 5: Aantal overtredingen per categorie (1910-1911), n=163, Ruiselede

Figuur 6: Verdeling van de collectieve en individuele overtredingen (1910-1911), n=163, Ruiselede

Figuur 7: Aantal collectieve overtredingen per categorie (1910-1911), n=52, Ruiselede

Figuur 8: Evolutie van het aantal overtredingen (1926-19138), Ruiselede

Figuur 9: Aantal registraties per delinquent (1926-1938), n=472, Ruiselede

Figuur 10: Aantal overtredingen per categorie (1926-1938), n=872, Ruiselede

Figuur 11: Aantal straffen per categorie (1926-1938), n=874, Ruiselede

Figuur 12: Verdeling van de collectieve en individuele overtredingen (1926-1938), n=872, Ruiselede

Figuur 13: Aantal collectieve overtredingen per categorie (1926-1938), n=335, Ruiselede

Figuur 14: Evolutie van het aantal overtredingen (1895-1907), Gent

Figuur 5: Aantal overtredingen per categorie (1895-1905), n=1514, Gent

Figuur 16: Aantal registraties per delinquent (1907), n=207, Gent

Figuur 17: Aantal straffen per categorie (1895-1905), n=1532, Gent

Figuur 18: Verdeling van de collectieve en individuele overtredingen (1907), n=207, Gent

Inleiding

In 2012 verscheen er naar aanleiding van het honderdjarige jubileum van de Belgische kinderen jeugdbescherming een themanummer van *Panopticon* volledig gewijd aan dit onderwerp. In het inleidende artikel van de speciale editie, geschreven door criminologe Jenneke Christiaens, wordt al snel duidelijk dat er in Vlaanderen weinig aandacht was voor de verjaardag van de jeugdbescherming in België. Zo werd een studiedag georganiseerd door het Kinderrechtencommissariaat afgelast wegens te weinig inschrijvingen. Christiaens meent dit gebrek aan interesse te motiveren aan de hand van twee verklaringen.

Allereerst, zou het te maken kunnen hebben met het belang dat wordt gehecht aan het historisch perspectief op maatschappelijke vraagstukken zoals dat van de jeugdbescherming. Het is een oud zeer, maar daarom niet minder belangrijk: Wat kan historisch-(criminologisch) onderzoek naar de Belgische jeugdbescherming bijdragen aan ons hedendaags inzicht en begrip ervan? [...] de tweede lezing van de desinteresse in de honderdste verjaardag van de jeugdbescherming: het is alsof er een soort moeheid of gewoon geen behoefte meer is aan een debat over onze jeugdbescherming. Heeft berusting zich van ons meester gemaakt? Na 40 jaar modellendiscussie, sinds de hervorming van de federale wetgeving in 2006 en zelfs met de recente Staten Generaal Jeugdhulp: het debat lijkt *tout court* te zijn stil gevallen. Dat is niet alleen verwonderlijk, maar ook verontrustend. Waar is het debat over de jeugdbescherming gebleven? Is de (vooral theoretische) modellenstrijd gestreden, nu we een hybride jeugdbeschermingskader hebben waarin voor elk (model) wat wils zit?⁴

Christiaens haalt bovendien aan dat naast het ontbreken van het debat over jeugdbescherming ook de stem van de minderjarigen weinig gehoord wordt.⁵ De meeste werken geschreven over jeugdbescherming en jeugddelinquentie zijn geschreven over de jeugddelinquent en niet vanuit het perspectief van de jeugddelinquent zelf. Er zijn nochtans in de archieven van de Belgische penitentiaire instellingen voor minderjarigen heel wat mogelijkheden om een toegang te zoeken tot de delinquente jongeren en zijn of haar leefwereld.⁶ Voor deze scriptie werd dan ook gekozen om deze invalshoek te hanteren en zo de beleving van de jeugddelinquenten centraal te stellen.

---

⁴ Jenneke Christiaens, "Honderd jaar Belgische jeugdbescherming: waar is het debat gebleven?" *Panopticon* 33, nr. 5 (2012): 389–390.

⁵ Christiaens, "Honderd jaar Belgische jeugdbescherming," 389.

⁶ Jenneke Christiaens, "Naar een geschiedenis van de Belgische kinder- en jeugdbescherming in de 20ste eeuw. Pistes voor wetenschappelijk onderzoek," in *Bronnen voor de geschiedenis van de Belgische kinder- en jeugdbescherming in de 20ste eeuw. Handelingen van de studievoormiddag georganiseerd aan de Vrije Universiteit Brussel op 26 oktober 2001*, eds. Paul Drossens, Karel Velle, en Jenneke Christiaens (Brussel: Algemeen Rijksarchief, 2001), 62–63.

1. Overzicht van de historiografie

Historische en criminologische studies over de gevangenis en het gevangenisleven hebben doorheen twee eeuwen een heuse evolutie meegemaakt. Onderzoeken uit de negentiende eeuw over gevangenis waren voornamelijk gefocust op het analyseren van de gevangenis als instituut. Gevangenis waren controlemechanismen in het verlengde van de opkomst van een gevangenisstraf als een moderne vorm van een straf. Hoofdzakelijk ging men dan ook in op de gevangenis en haar nieuwe functie als strafmiddel. De negentiende-eeuwse gevangenis-historiografie was daarom vooral strafrechtelijk van aard. Michel Foucault en zijn *Surveiller et punir* wordt door velen gezien als een keerpunt in de historiografie over gevangenis. De focus lag vanaf dan op het abstracte en theoretische aspect van de strafrechtelijke macht. De beleving van deze strafrechtelijke macht door de gedetineerden verdween volledig naar de achtergrond.⁷ Deze invalshoek zorgde er dus voor dat de ervaringen van de gedetineerden zelf grotendeels in de geschiedschrijving verdwenen. Er was weinig interesse voor onderzoek naar de persoonlijke beleving van het gevangenisleven door gedetineerden en bij uitbreiding weinig oog voor onderzoek naar de mogelijkheid tot verzet.⁸ Dit probleem werd onder andere aangekaart door de Franse historica Michèle Perrot in haar werk over de Franse gevangenis in de negentiende eeuw.

Sur ce parcours, l'historien du XIXe siècle trouve un terrain passablement encombré. Une criminologie ancienne et proliférante [sic], dont il lui faut prendre connaissance, même pour s'en écarter: des sources abondantes, mais dissymétriques à la fois dans leur nature – imprimé foisonnant, maigres archives – et dans leur champ, prolixes sur le délit, sur l'institution pénitentiaire, infiniment plus taciturnes sur les prisonniers, tout cela trame un discours dont les criminel et pénal dont l'élaboration même fait écran, un discours dont les prisonniers sont absent. De deux-ci, peu de témoignages. Sur quelques centaines d'ouvrages, j'en dénombre à peine une dizaine qui soient leur œuvre. [...] Car l'institution oppose un second et redoutable obstacle elle refuse la parole et enfouit écrit quand elle ne le détruit pas dans obscures archives communicables seulement après un siècle. Enfin la honte sociale le stigmatise inflige la prison refoulent le témoignage. [...] Dans un monde hostile seuls les grands révoltés ou les grands condamnés osent parler. Les autres la masse des reclus se terrent dans le silence libérés ils ont une hantise faire oublier le passé pour être admis. Ces prisonniers disparus de leur histoire, il faut les traquer dans ce que on dit eux.⁹

---

⁷ Sarah Anderson en John Pratt, "Prisoner memoirs and their role in prison history," in *Punishment and control in historical perspective*, ed. Helen Johnston (Hampshire: Palgrave Macmillan, 2008), 179.

⁸ Jenneke Christiaens, "Testing the limits: redefining resistance in a Belgian boys' prison, 1895-1905," in *Becoming delinquent: British and European youth, 1650-1950*, eds. Pamela Cox en Heather Shore (Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2002), 89–90.

⁹ Michèle Perrot, "Délinquance et système pénitentiaire en France au XIXe siècle," *Annales. Économies, sociétés, civilisations* 30, nr. 1 (1975): 68-69.

Door de stijgende aandacht voor de *history from below* ontwikkelde zich echter in de jaren '80 vanuit Groot-Brittannië een nieuwe benaderingswijze binnen de gevangenishistoriografie. Britse sociale historici probeerden met hun zogenaamde *crime from below* criminaliteit te doorgronden via concepten zoals 'criminaliseringsprocessen,' 'overlevingsstrategieën' en 'sociale criminaliteit.' Deze nieuwe invalshoek opende de deur voor onderzoeken waarin aandacht werd geschonken aan de gevoelens en de gedachten van de gedetineerden juist doordat deze concepten de gevoelens en gedachten incorporeren van degene wiens gedrag ze probeerden te verklaren.¹⁰

Binnen deze onderzoeken staat verzet centraal om door te dringen tot de leefwereld van gedetineerden. Tijdens hun opsluiting in de gevangenis worden (jeugd)delinquenten immers onderworpen aan een streng gevangenisregime van discipline en alomtegenwoordige dwang. Dit regime streefde tijdens de negentiende eeuw naar een perfect alziende controle en een absolute onderwerping van de jeugddelinquenten aan de hiërarchische relaties binnen de instelling. De onderwerping aan een streng tuchtregime, cellulaire opsluiting en zware gevangenisarbeid moesten elke vorm van verzet uitschakelen. In de praktijk zorgde deze spanning tussen macht en verzet dagelijks voor botsingen tussen de jeugddelinquenten en het penitentiair regime. Het gaat dan om een hele reeks van penitentiaire problemen en conflicten zoals geweldpleging, ordeverstoring, wangedrag, ongehoorzaamheid, vernieling, verboden communicatie en werkweigering. Tijdens de negentiende eeuw werden deze conflicten en problemen met jeugddelinquenten geïnterpreteerd als onvoorziene gevolgen van het gevangenisregime. Deze penitentiaire conflicten en problemen werden verklaard aan de hand van het problematisch gedrag van de jongeren die kenmerkend werden beschouwd voor de criminele klasse.¹¹

Door de vernieuwde aandacht voor *crime from below* kwamen er meer en meer studies over verzet binnen de gevangeniswereld. Enkele decennia geleden zijn er enkele onderzoekers die deze hele reeks aan conflicten, inbreuken en overtredingen in een ander licht gingen plaatsen. Volgens deze nieuwe benadering illustreren ze de botsing van de minderjarigen met macht en sociale controle. De verklaring voor de problemen en conflicten ligt in de spanning tussen de opgelegde dwang en de manier waarop de jeugddelinquenten hiermee omgingen. Deze nieuwe kijk in de historiografie op de gedetineerde heeft geleid tot het concept van subcultuur van de jeugddelinquenten.¹²

Vele onderzoekers die werken rond deze nieuwe kijk op verzet vinden hun ingang bij de theorieën van de Amerikaanse politicoloog James C. Scott. In 1990 verschijnt '*Dominance and the arts of resistance: hidden transcripts*' waarin Scott enkele nieuwe concepten introduceert in het academische debat van de relatie tussen macht en weerstand. Hiermee geeft hij een

---

¹⁰ Christiaens, "Testing the limits: redefining resistance in a Belgian boys' prison, 1895-1905," 89–90.

¹¹ Jenneke Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent: België, 1830-1930* (Brussel: VUB Press, 1999), 225–226.

¹² Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent: België, 1830-1930*, 226.

vernieuwde en interessante kijk op de spanning tussen macht en weerstand en bijgevolg de spanning tussen de dominerende en de gedomineerde groepen. Hij komt tot het besluit dat er verschillende vormen van verzet van de gedomineerde groepen onderscheiden kunnen worden en dit naargelang hun publiek en dan wel hun verhuld of vermomd karakter. Voor de verhulde verzetsvormen introduceert Scott het concept *infrapolitics*. Bij verzet wordt immers vaak onmiddellijk gedacht aan gevangenisopstanden en heuse rellen en manifestaties. Echter uit de literatuur blijkt dat dit soort incidenten eerder uitzonderlijk voorkwamen. Onderzoek naar de *infrapolitics* beperkt zich dus niet tot de openlijke en formele vormen van verzet, maar benaderd praktijken van dominantie en verzet als een dynamische wisselwerking. De publieke en openlijke interacties in machtsrelaties omschrijft hij als *public transcript*.¹³ "The open interaction between subordinates and those who dominate. Public here refers to action that is openly avowed to the other party in the power relationship, and transcript is used almost in its juridical sense (proces verbal) of a complete record of what was said. This complete record, however, would also include nonspeech acts such as gestures and expressions."

De openlijke interacties tussen machtsrelaties zijn het strijdtoneel voor de legitimatie van volledige of partiële onderwerping van de gedomineerde groepen en de rechtvaardiging van praktijken van dominantie door de dominerende groepen. Deze dominantie en onderwerping gebeurt op verschillende niveaus. Zo is er namelijk materiële dominantie, symbolische dominantie (status) en ideologische dominantie. De drie niveaus voltrekken zich op hetzelfde moment en zijn daardoor nauw met elkaar verbonden.¹⁴ Deze niveaus kunnen ook worden toegepast op de gevangenis. Een totale materiële onderwerping wordt opgelegd via de opsluiting van de delinquent, maar ook elk materieel facet van het dagelijks leven wordt gedomineerd. De delinquenten zijn onderworpen aan strikte regels over onder andere voedsel, kleding, hygiëne, arbeid, enzovoort. Een symbolische dominantie wordt afgedwongen door het eisen van een onderdanige, gehoorzame en respectvolle houding ten aanzien van bewakers/opvoeders en de directeur. Door het benadrukken van de hiërarchische relaties binnen de gevangenis wordt de statusdominantie bewerkstelligd. Tenslotte wordt op het ideologische vlak een volstrekte dominantie gerechtvaardigd door de eigen schuld van de dader van een misdrijf die gevolgd wordt door een sociaal noodzakelijk en wettelijk geachte straf, namelijk opsluiting in de gevangenis en dus vrijheidsberoving.¹⁵

Verder gaat Scott ook in op de specifieke kenmerken van penitentiaire dwang. Deze penitentiaire dwang zou in principe een samenleving kunnen genereren waarin volledige dominantie en onderwerping mogelijk is en waarin geen plaats is voor weerstand. Deze samenleving kan mogelijk gemaakt worden door een nauwkeurige observatie van ondergeschikten. Dit zorgt voor een totale afschaffing van alle sociale domeinen en bijgevolg

---

¹³ James C. Scott, *Dominance and the arts of resistance: hidden transcripts* (Londen: Yale University Press, 1990), 2.

¹⁴ Zie overzichtelijk schema in Scott, *Dominance and the arts of resistance: hidden transcripts*, 198.

¹⁵ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 227; Christiaens, "Testing the limits: redefining resistance in a Belgian boys' prison, 1895-1905," 90–91.

de afschaffing van de relatieve discursieve vrijheid. Op die manier worden alle sociale omstandigheden waaronder een *hidden transcript* (cfr. infra) dat tussen ondergeschikten kan worden gegenereerd, volledig geëlimineerd. Scott verwijst hierbij naar Bentham's panopticum waarbij sociale relaties hiërarchisch zijn en het geïsoleerde individu perfect zichtbaar is voor de machthebbers. Maar ook in een samenleving waarbij gedetineerden volledig worden onderworpen aan de penitentiaire dwang, blijft weerstand mogelijk. Om dit te illustreren verwijst Scott naar het voorbeeld van de extreme condities in de Chinese en Noord-Koreaanse gevangenskampen tijdens de Korea-oorlog. Ondanks de dwangmatige omstandigheden waarin de gevangenen leefden, slaagden de gevangenen erin om onderling een geheim communicatienetwerk op te bouwen.¹⁶ Systematische onderwerping induceert volgens Scott altijd een reactie van verlangen tot weerstand. Die spanning wordt door Scott gevat in het concept van het *hidden transcript*.¹⁷ In het licht van dit theoretische kader van Scott mag een onderzoek naar verzet in de gevangenis zich dus niet beperken tot de openlijke en formele vormen van verzet zoals gevangenisopstanden en rellen, maar moet dominantie beschouwd worden als een dynamische relatie tussen macht en weerstand waarbij voortdurend grenzen worden afgetast.

Ondertussen werden al meerdere onderzoeken uitgevoerd naar de ervaringen van gedetineerden. Bij deze studies moet er echter onderscheid gemaakt worden tussen historische studies en hedendaagse criminologische studies. Het grote voordeel voor criminologen is dat zij gebruik kunnen maken van getuigenissen en interviews om op die manier de leefwereld en persoonlijke ervaringen van gedetineerden weer te geven.¹⁸ Een voorbeeld van dergelijke studie is die van criminologe Mary Bosworth die onderzoek voerde op basis van interviews naar hedendaags verzet in een Engelse vrouwengevangenis.¹⁹

Historici hebben een eerder beperkt bronnencorpus ter beschikking. Om te onderzoeken hoe de delinquenten omgingen met macht en dwang, moeten historici op zoek gaan naar een toegang tot de leefwereld van de jongeren en bij uitbreiding een toegang tot het *hidden transcript* van de gedetineerden. De meest voor de hand liggende manier om deze toegang te zoeken is via egodocumenten van de gedetineerden. Er zijn echter relatief weinig autobiografische bronnen voorhanden, maar toch bevatten deze uiterst relevante informatie. Enerzijds zijn er egodocumenten die ooit doelbewust werden opgesteld om gelezen te worden.

---

¹⁶ Scott, *Dominance and the arts of resistance: hidden transcripts*, 83-84.

¹⁷ 'Discourse that takes place "offstage," beyond direct observation by powerholders. The hidden transcript is thus derivative in the sense that it consists of those offstage speeches, gestures, and practices that confirm, contradict, or inflect what appears in the public transcript.' Scott, *Dominance and the arts of resistance: hidden transcripts*, 2.

¹⁸ Christiaens, "Testing the limits: redefining resistance in a Belgian boys' prison, 1895-1905," 89-90; Veerle Massin, "Hearing the voices of delinquent girls in Belgian reform schools (1920-1970)," in *It's for Your Own Good. Researching Youth Justice Practices.*, eds. Jenneke Christiaens (Brussel: Academic & Scientific Publ., 2015), 286.

¹⁹ Mary Bosworth, *Engendering resistance: agency and power in women's prisons* (Brookfield: Ashgate Publishing, 1999).

Deze konden zowel op eigen initiatief van de delinquent worden opgesteld, zoals persoonlijke opstellen van de gedetineerden, als in opdracht van de gevangenis in het kader van psychologische informatie, zoals vooruitgangrapporten. Een voorbeeld van dergelijk onderzoek is de scriptie van historica Elisabeth Bruyneel die op basis van egodocumenten en gevangenismemoires het leven binnen de Belgische gevangensmuren probeert te schetsen.²⁰ Ook criminologen Sarah Anderson en John Pratt gebruikten gevangenismemoires om te onderzoeken hoe Britse gedetineerden in de negentiende eeuw met het dagelijkse leven achter de tralies omgingen.²¹ In Nederland onderzocht historica Saskia Bultman in haar doctoraatsverhandeling, de vele autobiografische documenten van de meisjes die in het rijksopvoedingsgesticht te Zeist verbleven.²² Daar werden de nieuwe meisjes verplicht om bij binnenkomst van het rijksopvoedingsgesticht een soort levensgeschiedenis op te stellen. Op basis daarvan bepaalde de institutionele staf welke behandeling ze nodig hadden.²³ Anderzijds zijn er egodocumenten die vooral communicatie tot doel had. Dit is de correspondentie van de jongeren die onder andere terug te vinden is in de persoonsdossiers of opsluitingsdossiers van de gedetineerden. Het kan dan zowel gaan over brieven als over geheime communicatie tussen de minderjarigen, de zogenaamde *billets suspect* of *billets clandestins*.²⁴ Onder andere historica Laura Nys maakte gebruik van deze vorm van verboden communicatie om op zoek te gaan naar emotionele (tegen)praktijken in het rijksopvoedingsgesticht Brugge.²⁵

Een tweede mogelijkheid waarmee het *hidden transcript* kan worden onderzocht is via het tuchtregister of strafregister van de gevangenis. Deze bron is de neerslag van de formele, strafrechtelijke en penitentiaire controle in actie. Het strafregister is namelijk een systematische en chronologische optekening van de verschillende conflicten, overtredingen en inbreuken die dagelijks voorkwamen binnen de gevangensmuren. Regelovertreding stond gelijk aan 'slecht' gedrag van de delinquenten en werd door de bestraffers en heropvoeders beschouwd als verzet. Weerstand week immers af van het verwachte gedrag en van de opgelegde regels en normen (*public transcript*). Via het zware controle- en bestraffingssysteem werd geprobeerd de delinquent (terug) te onderwerpen aan de penitentiaire dominantie. Voor elk conflict werd de naam van de overtreder, de opgelegde straf, duur van de straf en de overtreding genoteerd. In sommige tuchtregisters wordt ook de naam en functie van de persoon die de straf oplegde, opgeschreven. In de meeste gevallen vermeldt het tuchtregister gebeurtenissen die kaderen binnen gewoon, alledaags verzet. Deze

---

²⁰ Elisabeth Bruyneel, "Het leven achter tralies aan de hand van egodocumenten: het penitentiair regime in België 1944-1950" (Masterproef, Universiteit Gent, 2004).

²¹ Anderson en Pratt, "Prisoner memoirs and their role in prison history," 179–197.

²² Saskia Bultman, "Constructing a Female Delinquent Self: Assessing Pupils in the Dutch State Reform School for Girls, 1905-1975" (PhD diss., Radboud Universiteit Nijmegen, 2016).

²³ Bultman, "Constructing a Female Delinquent Self: Assessing Pupils in the Dutch State Reform School for Girls," 2.

²⁴ Er worden verschillende namen gegeven aan deze vorm van verboden communicatie. Jenneke Christiaens spreekt van *billets suspect* en Laura Nys hanteert de term *billets clandestins*.

²⁵ Laura Nys, "Liefde, lijden en verzet: emotionele (tegen)praktijken in het rijksopvoedingsgesticht voor lastige of weerspannige meisjes te Brugge (1927-1941)" (Masterproef, Universiteit Gent, 2014).

regelovertredingen werden op hun beurt overgenomen in de persoonlijke sanctieblaadjes van de delinquenten. Deze zijn terug te vinden in de persoonsdossiers waardoor de twee documenten elkaar kunnen aanvullen. Het is echter belangrijk om een kritische houding aan te nemen tegenover deze twee bronnen. Enerzijds moet rekening gehouden worden met het feit dat enkel de stem van de gezagvoerders (dominerende groep) weerklinkt in de bronnen. Enkel de versie van de machthebbers werd opgetekend zonder enige inspraak van de delinquenten. Bovendien kon het zijn dat sommige gebeurtenissen verbloemd werden om de autoriteit van de gevangenis niet in een slecht daglicht te plaatsen of het imago en het prestige ervan niet op de helling te zetten. Ook in omgekeerde richting geldt dit, incidenten konden ook heel erg overdreven worden omdat men er zeer zwaar aan tilde.²⁶ Anderzijds moet in acht genomen worden dat enkel geregistreerde overtredingen vermeld worden in het tuchregister (*dark number*). Het is aannemelijk dat in vele gevallen de overtreder eerst een (strengere) berisping kreeg vooraleer er strengere sancties volgden. Ook niet elke inbreuk werd ontdekt. De vraag is dus hoeveel niet-geregistreerde inbreuken er waren en hoe groot de kloof is tussen het aantal geregistreerde en niet-geregistreerde inbreuken?

2. Methodologie van deze studie

Zoals reeds vermeld zal ik in deze studie onderzoek voeren naar de persoonlijke beleving van jeugddelinquenten tijdens hun opsluiting in de rijksopvoedingsgestichten. Ik wil in mijn paper het verhaal over jeugddelinquentie schrijven door de ogen van de jeugddelinquent zelf. Om een toegang te vinden tot de leefwereld van de jongeren zal ik gebruik maken van het tuchregister en de persoonsdossiers van de jongeren. Door middel van onderzoek naar infrapolitics wil ik een tipje van de sluier betreffende het dagelijkse leven van de jeugddelinquenten oplichten. Voor de Belgische casus werden al enkele studies verricht die klein verzet centraal stellen in hun onderzoek. Zo werkte Christiaens rond de onverbeterlijke jongens in de Centrale Gevangenis van Gent, dit voor de periode 1895 tot 1905.²⁷ Sarah Verbrugge schreef haar masterthesis over de onverbeterlijke meisjes in het rijksweldadigheidsgesticht van Sint-Andries van 1890 tot 1912.²⁸ Laura Nys bestudeerde in haar masterscriptie de disciplinesectie voor meisjes van het rijksopvoedingsgesticht van Brugge voor de periode van 1927 tot 1941.²⁹ Toch zijn er nog instellingen waar er minder onderzoek is naar verricht. Na een korte oriëntering van het onderwerp werd uiteindelijk geografisch gekozen voor de rijksweldadigheidsschool, later het rijksopvoedingsgesticht in Ruiselede. Dit enerzijds omdat de archieven over het rijksopvoedingsgesticht relatief weinig onderzocht werden. Hierbij moet wel gewezen worden naar het lopende onderzoek van historica en pedagoog Sarah Van Ruyskensvelde waarin zij onderzoek voert naar het pedagogisch regime in het rijksopvoedingsgesticht. Anderzijds omdat de archieven het

---

²⁶ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 229–231.

²⁷ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 231–239.

²⁸ Sarah Verbrugge, 'De "onverbeterlijke" meisjes in de marge van het opvoedingsideaal, Brugge 1890-1912' (Masterproef, Universiteit Gent, 2002).

²⁹ Nys, 'Liefde, Lijden en Verzet.'

rijksopvoedingsgesticht van Ruiselede extra interessant lijken omdat ze zowel het begin van de twintigste eeuw, als de periode van het nieuwe systeem van de kinderbescherming bestrijken. Zo zijn er persoonsdossiers bewaard gebleven van 1906 en van 1910 tot 1970. Het tuchtregerister bestrijkt dan weer de periode 1910 tot 1915 en 1925 tot 1945. Met het oog op een vergelijking tussen de twee systemen van kinderbescherming werd als tijdafbakening geopteerd voor het begin van de 20ste eeuw. Enerzijds de periode voor 1912 en de Kinderbeschermingswet, namelijk van 1910 tot 1911. Anderzijds de periode na de Kinderbeschermingswet, namelijk van 1926 tot 1938. 1938 werd als einddatum voor deze studie genomen om zo binnen de periode van het interbellum te blijven.

Aanvankelijk werd er gekozen om een kwantitatieve en kwalitatieve analyse te maken van het tuchtregerister en de persoonsdossiers. Na een eerste bronnenprospectie bleek echter dat persoonsdossiers van de jongeren op een nogal atypische manier gearchiveerd werden. Deze werden namelijk chronologisch bewaard volgens datum van laatste uittrede van de delinquenten. Die datum van uittrede is dan meestal ook de datum waarop het dossier werd afgesloten. Vervolgens werden de dossiers van elk jaar alfabetisch geordend op naam. De dossiers van jongens die meer dan één keer verbleven in het rijksopvoedingsgesticht zijn met andere woorden terug te vinden onder het jaar waarin de jongere de instelling voor de laatste keer verliet. Ook jongens die werden overgeplaatst tijdens het uitzitten van hun straf zijn terug te vinden onder de datum van hun overplaatsing. De meest voor de hand liggende manier waarop de persoonsdossiers van gevangenen worden bewaard is op basis van deze dossiernummers. Dit is onder ander het geval voor het jongerenkwartier van de gevangenis van Gent.³⁰ De methode, gehanteerd voor het archief van het rijksopvoedingsgesticht Ruiselede, heeft voordelen en nadelen. Voor de administratie van de instelling was het voordeling omdat statische dossiers jaarlijks werden afgescheiden van de dynamische dossiers. Voor het administratief personeel betekende dit een enorme plaatsbesparing. Voor onderzoekers heeft de ordeningsmethode echter nadelen. Het is bijna onmogelijk om na te gaan of er hiaten in de dossiers zijn. Aan de hand van de dagboeken van de in- en uitschrijving van de delinquenten kan dit nagegaan worden, maar dit is enorm tijdrovend. Dossiers die onvindbaar zijn, hoeven per definitie niet als verloren te worden beschouwd. Een eenvoudige misplaatsing van het dossier heeft vaak als gevolg dat het dossier nooit wordt teruggevonden. Om het voor onderzoekers makkelijker te maken om dossier terug te vinden, werd in 2000 een Acces-databank ontwikkeld met daarin de naam, voornaam, dossiernummer, datum van inschrijving en datum van laatste uitschrijving van de verschillende jongeren. Deze databank bestrijkt de periode 1922 tot 1976.³¹

Ook bleek na de eerste bronnenprospectie dat er relatief weinig persoonsdossiers van jongens, die voor de Wet op de Kinderbescherming in het rijksopvoedingsgesticht van

---

³⁰ RAG, *SI Gent*, n° 1666-2109: Opsluitingsdossiers. 1875-1921.

³¹ Paul Drossens, "Het inventarisatieproject: een stand van zaken en prognoses," in *Bronnen voor de geschiedenis van de Belgische kinder- en jeugdbescherming in de 20ste eeuw. Handelingen van de studievoormiddag georganiseerd aan de Vrije Universiteit Brussel op 26 oktober 2001*, eds. Paul Drossens, Karel Velle, en Jenneke Christiaens (Brussel: Algemeen Rijksarchief, 2001), 44–46.

Ruiselede opgesloten zaten, bewaard zijn gebleven. Het oudst bewaarde persoonsdossier dateert van 1901 en nadien zijn er sporadisch enkele persoonsdossiers uit de daaropvolgende jaren bewaard gebleven. In totaal zijn er maar eenentwintig persoonsdossiers bewaard gebleven, één uit 1901, één uit 1905, één uit 1906, één uit 1907, drie uit 1909, vier uit 1910, vier uit 1911 en zes uit 1912. Het is pas vanaf 1917 (datum van uitschrijving) dat er veel meer persoonsdossiers bewaard bleven. Dit kan verklaard worden door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Tijdens de oorlog werd er namelijk vlak bij de instelling een vliegtuigveld van de Duitse troepen geïnstalleerd.³² Vanaf 1917 besloot de bestuurder uiteindelijk om zijn drie instellingen (Ruiselede, Beernem en Wingene) te ontruimen omdat de situatie te kritiek werd. De jongens uit het rijksopvoedingsgesticht van Ruiselede werden tijdelijk ondergebracht in Merksplas. Na hun vertrek namen Duitse soldaten de instelling in en werd deze het doelwit van geallieerde granaten. De instelling werd zwaar getroffen waardoor vele archiefstukken verloren gingen. Enkel de voornaamste stukken werden tijdens de ontruiming meegenomen en zijn dus bewaard gebleven. Afgesloten dossiers waren geen prioriteit.³³

Zoals hierboven al aangehaald zat er voor 2000 als onderzoeker niets anders op dan het dagboek van in-en uitschrijvingen uit te pluizen op zoek naar de datum van laatste uittrede om een persoonsdossier terug te vinden. Ook het alfabetisch op naam geordende steekkaartsysteem van de instelling kon geen soelaas bieden. Deze is namelijk op dezelfde manier geclassificeerd als de persoonsdossiers. Het kost dus evenveel moeite om het juiste fiche terug te vinden, als het terugvinden van het juiste dossier. Bijkomend moet vermeld worden dat de rollen en de dagboeken van in-en uitschrijvingen zowel de jongens vermelden die geplaatst werden in het rijksopvoedingsgesticht, als de jongens die geplaatst werden in het bijhuis in Wingene. Pas vanaf 1922 werd er een afzonderlijk dagboek van in- en uitschrijving opgemaakt voor Wingene.³⁴ Dit euvel werd deels verholpen met de Acces-databank, maar deze bevat gegevens van jongeren uitgetreden vanaf 1922. Aangezien de persoonsdossiers van de jongeren heel wat interessante informatie kan bevatten, was het voor mij noodzakelijk om zoveel mogelijk persoonsdossiers terug te vinden van de delinquenten. Ik heb op basis van de dagboeken van in-en uitschrijvingen geprobeerd om de persoonsdossiers terug te vinden van de jongens vermeld in het tuchtregister voor het jaar 1910 en 1911. Dit was zoals verwacht zeer tijdrovend en bleek achteraf relatief vruchteloos. Slechts zes persoonsdossiers werden teruggevonden en ook de inhoud van deze dossier was eerder administratief en gerechtelijk van aard.³⁵ Door dit gebrek aan voor deze studie relevant bronnenmateriaal zal ik

---

³² Vera Nys, "Bouwhistorische studie van het gebouwencomplex 'De Zande.'" in *Wreack geen quadt, maar dwing tot goed. Het Sint-Pietersveld, kruispunt van historische en maatschappelijke ontwikkelingen in Vlaanderen: 150 jaar gemeenschapsinstelling, bijzondere jeugdbijstand in Ruiselede, 1849-1999*, eds. van Rudi De Brabandere e.a. (Tielt: Roede van Tielt, 1999), 65.

³³ Michaël Delange, "De institutionele geschiedenis van G.B.J. 'De Zande.' Van de stichting in 1849 tot 1965," in *Wreack geen quadt, maar dwing tot goed. Het Sint-Pietersveld, kruispunt van historische en maatschappelijke ontwikkelingen in Vlaanderen: 150 jaar gemeenschapsinstelling, bijzondere jeugdbijstand in Ruiselede, 1849-1999*, eds. Rudi De Brabandere e.a. (Tielt: Roede van Tielt, 1999), 94.

³⁴ Drossens, "Het inventarisatieproject: een stand van zaken en prognoses," 43-45.

³⁵ Het gaat over volgende persoonsdossiers: RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 752: Dossier 5274: Ferdinand Joseph Ghislain A.; RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 753: Dossier 5123: Marcel Gerard

voor de periode voor de nieuwe kindbescherming, hoofdzakelijk gebruik kunnen maken van het strafregister om een toegang te vinden tot de leefwereld van de jongeren. Voor deze periode zal er dus slechts een kwantitatieve analyse gemaakt kunnen worden.

Het tuchtregister werd zoals eerder vermeld enkel bewaard voor de periode 1910 tot 1915 en van 1925 tot 1945. Ook dit strafregister werd anders opgesteld dan de strafregisters van andere instellingen. Meestal is dit een chronologische optekening van de verschillende incidenten. Het tuchtregister van 1910 tot 1915 voor Ruiselede is echter een niet-alfabetische opsomming van de jongeren waarbij onder de naam plaats is voor een opsomming van de gepleegde inbreuken tegen het reglement. Op basis van de zes teruggevonden persoonsdossier kon achterhaald worden dat het nummer in het tuchtregister overeenstemt met de laatste drie cijfers van het dossiernummer van de desbetreffende delinquent. Zo staat Ferdinand Joseph Ghislain A. in het tuchtregister vermeld met nummer 274 en kreeg zijn persoonsdossier dossiernummer 5274.³⁶ De nummering loopt van 108 tot 312, dus gaat het vermoedelijk over de delinquenten met dossiernummer 5108 tot 5312. Wat opmerkelijk is, is dat er niet bij elke naam een opsomming staat van de gepleegde inbreuken. Bij het overgrote deel van de jongeren is dit volledig blanco. Bij sommige andere delinquenten echter was er plaats te kort en werd op een apart briefje de lijst aangevuld. De inbreuken bestrijken de periode 1910 tot 1915, maar enkel voor het jaar 1910 en 1911 is de lijst (naar alle waarschijnlijkheid) volledig. Voor de periode van 1912 tot 1915 worden enkel inbreuken vermeld bij jongeren die al in het tuchtregister werden opgenomen en werden geen nieuwe namen opgeschreven. Dit wordt enerzijds bevestigd door het persoonsdossier van Cyriel Joseph M. die de instelling betrad op 20 april 1911 en dus vermeld staat in het tuchtregister, maar zonder vermelding van inbreuken.³⁷ Anderzijds wordt dit bevestigd door het persoonsdossier van Adrien C. die de instelling verliet in 1918. In zijn dossier zit zowel een sanctieblaadje van 16 september 1912 als een van 2 augustus 1913, wat niet terug te vinden is in het tuchtregister.³⁸ Zijn overtreding van 12 maart 1911 staat wel in het register.³⁹ Ook in het persoonsdossier van Gustave C. en van Ghislain D.R. zit een sanctieblaadje van 1913, die beiden niet terug te vinden zijn in het strafregister.⁴⁰

Het strafregister dat loopt van 1925 tot 1945 is ook een niet-alfabetische opsomming van namen, er werden enkel de namen genoteerd van jongens die een inbreuk pleegden (geen blanco lijsten meer). Voor 1925 is deze lijst zeer waarschijnlijk onvolledig. Er werden slechts

---

B.; RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 753: Dossier 5139: Désiré B.; RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 767: Dossier 5170: Adrien C.; RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 774: Dossier 5261: Hector Jules M.; RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 839: Dossier 5295: Cyriel Joseph M.

³⁶ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 752: Dossier 5274: Ferdinand Joseph Ghislain A.

³⁷ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 839: Dossier 5295: Cyriel Joseph M.

³⁸ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 767: Dossier 5170: Adrien C., Rapport Individuel, 16/09/1912; *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 767: Dossier 5170: Adrien C., Rapport Individuel, 02/08/1913.

³⁹ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht.

⁴⁰ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 753: Dossier 5361: Gustave C., Rapport Individuel, 05/11/1913; RAB, *ROG Ruiselede, en Beernem* n° 753: Dossier 5366: Ghislain D.R., Rapport Individuel, 29/01/1913.

twee incidenten genoteerd dat jaar en beiden dateren van december en moeten met elkaar in verband gebracht worden. In dit strafregister gaat dus de link tussen het dossiernummer van de delinquent en het nummer in het tuchtregister verloren. De twee inbreuken van 1925 worden aangeduid met nummer een en twee. Vanaf 1926 begint de nummering opnieuw, maar loopt deze keer wel door voor de gehele periode tot 1945. Het gaat dus louter om een optelling en geen afgekorte versie van het dossiernummer zoals bij het andere tuchtregister wel het geval is. Het strafregister vermeldt dus niet langer (indirect) het dossiernummer van de delinquent, zoals bij het tuchtregister van andere instellingen vaak wel het geval is.⁴¹

Zoals hierboven al reeds aangehaald werden de persoonsdossiers voor deze tweede periode veel beter bewaard. Op basis van de Acces-databank was het mogelijk om deze relatief gemakkelijk terug te vinden. In deze persoonsdossiers werden tal van uiterst interessante documenten gevonden om de analyse van het tuchtregister te ondersteunen. Voor deze periode zal er dus zowel een kwantitatieve als een (beperkte) kwalitatieve analyse gemaakt worden.

Naast de persoonsdossiers en het tuchtregister zal er voor beide periodes ook nog gebruik gemaakt worden van een derde bron, namelijk het *registre des évènements*.⁴² Dit is een soort register waarin allerlei opmerkelijke gebeurtenissen die voorkwamen in de instelling werden opgenomen. Het werd bijgehouden voor de periode 1908 tot 1939 en bevat zowel verslagen van de bestuurder, opvoeders en de geneesheer, als brieven aan de minister van justitie en de kinderrechtter. De gebeurtenissen die erin vermeld staan, zijn zeer verschillend van aard. Zo staat er onder andere opgetekend dat de *préfet du nord* en de onderstaatsecretaris van Frankrijk op 8 juni 1908 de instelling hebben bezocht.⁴³ Het merendeel van de gebeurtenissen in het register zijn echter (werk)ongevallen die de jongeren overkwamen en waarbij de geneesheer opgeroepen moest worden. Ook ontsnappingen en (ernstige) vechtpartijen werden opgeschreven. Hierdoor is deze bron zeer interessant om te gebruiken in de analyse om zo registraties in het tuchtregister beter in hun context te plaatsen.

3. Opbouw van deze studie

Deze scriptie zal opgedeeld worden in drie grote delen. In dit inleidende heb ik geprobeerd om een overzicht te geven over de stand van zaken in het onderzoek naar penitentiaire instellingen. Daaruit blijkt dat de gevangenishistoriografie vanaf de negentiende eeuw tot nu een hele evolutie heeft doorgemaakt. Vanaf de jaren '80 ontstond aandacht voor *crime from below* en bood deze nieuwe invalshoek nieuwe perspectieven in de gevangenishistoriografie. Deze nieuwe benadering vormde het vertrekpunt deze scriptie. Ook werd uitgelicht welk

---

⁴¹ Een voorbeeld is het tuchtregister van het disciplinekwartier in Gent; RAG, *SI Gent*, n° 333: *Registre des punitions infligées aux détenus*.

⁴² RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 612: Registers gehouden voor de inschrijving van de gebeurtenissen in de instelling te Ruislede; RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 612: Registers gehouden voor de inschrijving van de gebeurtenissen in de instelling te Ruislede.

⁴³ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 612: Registers gehouden voor de inschrijving van de gebeurtenissen in de instelling te Ruislede.

theoretisch denkkader gebruikt zal worden. De theoretische uitgangspunten en concepten van Scott vormen de basis om een toegang te vinden tot de leefwereld en persoonlijke ervaringen van de gedetineerden.

In het eerste deel van deze scriptie zal een historische context geschetst worden van jeugddelinquentie vanaf de negentiende eeuw. Enerzijds zal het juridisch denken over jeugddelinquentie en bijgevolg de wettelijk uitvoering ervan in de lange negentiende eeuw worden toegelicht. Anderzijds zal duidelijk gemaakt worden op welke manier het heropvoedingsconcept geworteld was binnen het penitentiair gevangenisstelsel. Op die manier kan de lezer de behandeling van de gedetineerde jongens voldoende plaatsen in de juridische en maatschappelijke context van die tijd. Vervolgens zal de historische evolutie van de verschillende jeugdinstituten gekaderd worden. Hierbij zal er zeer gedetailleerd gekeken worden naar het rijksopvoedingsgesticht in Ruiselede. Zo kan er een beeld gevormd worden van de jongeren die in deze instelling verbleven.

De analyse van het tuchtregister zal de basis vormen van het tweede deel van deze scriptie. Door middel van een kwalitatieve en, indien het bronnenmateriaal het toelaat, een kwalitatieve analyse van het strafregister wordt getracht de persoonlijke beleving van het gevangeniswezen van de jongens die verbleven in het rijksopvoedingsgesticht van Ruiselede, weer te geven. Doordat het strafregister een weergave is van de constante spanning tussen macht, dominantie en weerstand schijnt het namelijk een licht op het dagelijkse leven van de jongens uit Ruiselede. Het tuchtregister kan op verschillende niveaus geanalyseerd worden. Enerzijds kan gekeken worden naar de aard en de frequentie van de overtredingen tegen het interne reglement van de instelling. Anderzijds kan er gekeken worden of het al dan niet over een geïsoleerde actie gaat of niet. Gelijkaardige inbreuken op hetzelfde moment kunnen aanwijzen dat het gaat over collectief verzet. Bij de analyse zullen volgende vragen gesteld worden: Hoe beleefden jongeren hun tijd in de instelling? Was er sprake van zogenaamd klein verzet of een subcultuur? Hoeveel gingen de jongens de regels van de instelling aftasten? Hoe reageerde de instelling? Welke straffen werden er gegeven?

De uiteenzetting van het tuchtregister zal eerst afzonderlijk gebeuren voor de twee periodes, namelijk voor de Kinderbeschermingswet en na de Kinderbeschermingswet. Vervolgens zullen die twee periodes met elkaar vergeleken worden. Dit is interessant omdat verwacht wordt dat een grote verandering, zoals de Kinderbeschermingswet in 1912 in het juridische klimaat, ook een grote verandering teweeg brengt in de instelling zelf. De Kinderbeschermingswet zorgde immers voor een ommekeer in de manier van kijken naar jeugddelinquenten dus logischerwijs zou ook de behandeling van deze jeugddelinquenten in de instellingen moeten veranderen.

In het laatste deel zullen de gevonden data worden afgetoetst aan gegevens gevonden in studies over hetzelfde onderwerp. Zoals hierboven in het inleidende deel aangehaald, werden reeds verschillende penitentiaire instellingen voor jeugddelinquenten geanalyseerd. Uiteindelijk werd ervoor gekozen om een vergelijking te maken tussen de jongens uit Ruiselede en de jongens uit het disciplinekwartier van Gent. In deze speciale jongerenafdeling

zaten vanaf de oprichting in 1887 de zogenaamde 'onverbeterlijke' jongens. Deze vergelijking zal gebeuren aan de hand van de studie '*De geboorte van de jeugddelinquent*' van Christiaens, waarin zij voor de periode van 1895 tot 1905 kwantitatief onderzoek heeft verricht naar de Gentse afdeling.⁴⁴ Deze vergelijking wordt dus enkel voor de periode voor de Kinderbeschermingswet gemaakt. Er werd specifiek gekozen voor deze instelling omdat het in feite gaat over twee verschillende 'types' van jongens. Dit enerzijds omdat de jongeren uit het disciplinekwartier van Gent gemiddeld ouder dan zijn de jongeren uit Ruiselede.⁴⁵ Dit doet verwachten dat deze anders zullen omgaan met de spanning tussen macht en weerstand. Anderzijds omdat er ook jongens uit Ruiselede, op vraag van de directeur van het rijksopvoedingsgesticht werden overgeplaatst naar het speciale jongerenkwartier in Gent. Dit bevestigt dat de heropvoeders zelf van mening waren dat de jongens van Ruiselede van een ander 'type' waren dan die van het disciplinekwartier in Gent.

Kort samengevat zal ik in deze studie een kwantitatieve en indien mogelijk een kwalitatieve analyse maken van het tuchtregister van het rijksopvoedingsgesticht in Ruiselede voor twee verschillende periodes in het begin van de 20ste eeuw. Daarnaast zal een comparatieve studie worden uitgevoerd tussen deze twee periodes en tussen de twee instellingen. Methodologisch zal ik gebruik maken van de reeds vermelde *history from below* met als invalshoek de jeugddelinquent zelf.

---

⁴⁴ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 195–270.

⁴⁵ In 1900 was de gemiddelde leeftijd van de Gentse onverbeterlijken zeventien à achttien jaar. Voor een gedetailleerde grafiek zie Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 203.

Hoofdstuk 1: Contextschets

1. Inleiding

De dag van vandaag verschijnen er in de media steeds meer berichten over jeugddelinquentie en zogenaamde probleemjongeren. Artikelen in verscheidene kranten en tijdschriften geven de indruk dat jongvolwassenen en zelfs kinderen steeds vaker in aanraking komen met het gerecht. Ze worden alsmear meer beschouwd als een risico of zelf een bedreiging voor de maatschappelijke orde. Ook het begrip hangjongeren kreeg de laatste decennia een negatieve connotatie en wordt vaak geassocieerd met groeiende criminaliteit binnen het jongerenmilieu. In 2012 werd de reglementering rond de gemeentelijke administratieve sancties verstrengd en de minimumleeftijd verlaagd naar veertien jaar.⁴⁶ Het debat over jongerencriminaliteit is door de problematiek van radicalisering en extremisme levendiger dan ooit. Jongeren worden afgeschilderd als potentiële gevaren voor de maatschappij waarvoor een strenge wetgeving noodzakelijk is. Deze voorbeelden zijn er maar enkele om aan te tonen dat jongerendelinquentie nog steeds als een hedendaags maatschappelijk probleem wordt gezien. Jeugddelinquentie blijkt echter een relatief nieuw concept. Misdrijven gepleegd door minderjarige daders is een probleem van alle tijden, maar jeugdcriminaliteit als een maatschappelijk probleem blijkt een modern gegeven te zijn.

1.1. Jongeren en criminaliteit: een eeuwenoud probleem?

Al sinds de oudheid wordt er geklaagd over het 'asociaal' gedrag van jongeren, de ene keer al wat luider dan de andere keer. Toch bleef het eeuwenlang enkel en alleen bij het bejammeren van de situatie. Aristoteles (4de eeuw v.Chr.) uitte zich zeer negatief over het kind dat volgens hem niet in staat was om te kiezen en zijn lichaam te beheersen. Ook Augustinus van Hippo (4de eeuw n.Chr.) was weinig positief over de jeugd in zijn 'Confessiones.' Volgens hem: de jeugd is vol van roekeloosheid en weerspanning, heeft een gebrek aan respect voor ouders en sociaal meerderen en clownerieën in plaats van bidden.⁴⁷ In de middeleeuwen en de vroegmoderne tijd beschouwden denkers net zoals hun voorgangers het verval van de jeugd als een groot probleem. Zo scheef de Brugse jurist Joos de Damhouder in zijn handboek over straf(proces)recht uit 1555: 'Wy bevinden dat de kynderen van onsen jegenwoordeghen tyde snoodere ende veel erghere zijn dan de kynderen van voorleden tyden waeren (Godt betert).' Deze klaagzang is bijna woordelijk dezelfde tekst als die van zijn collega Filips Wielant uit zijn onuitgegeven werk 'Practijcke ende handbouck in criminele zaeken' uit 1515 of 1516.⁴⁸ Shakespeare (16de eeuw) ventileerde evenzeer over de losbandige jeugd van zijn tijd. Hij

---

⁴⁶ Ido Weijers en Christian Eliaerts, "Jeugdcriminaliteit: wetenschappers over een brandend vraagstuk," in *Jeugdcriminologie. Achtergronden van jeugdcriminaliteit*, eds. Ido Weijers en Christian Eliaerts (Den Haag: Boom Lemma uitgevers, 2008), 13.

⁴⁷ Margot De Koster, "Kroniek: jongeren en criminaliteit. Een lange geschiedenis van de Middeleeuwen tot heden," *Tijdschrift voor Criminologie* 52, nr. 3 (2010): 312.

⁴⁸ Hugo Soly, "Probleemjongeren in Brabantse en Vlaamse steden, zestiende-achttiende eeuw," in *Tussen dader en slachtoffer: jongeren en criminaliteit in historisch perspectief*, eds. Catharina Lis en Hugo Soly (Brussel: VUB Press, 2001), 101.

beschreef zijn ergernis als volgt: 'I would there were no age between 10 and three-and-twenty, or that youth would sleep out the rest; for there is nothing in the between but getting wenches with child, wronging the ancients, stealing, fighting' (*The winter's tale*, omstreeks 1610). Tijdens de tweede helft van de achttiende eeuw waren klaagde de geestelijkheid in vele Europese steden dat jongerenverenigingen enkel jongeren bijbrachten om het Woord van God te misprijzen; te rebelleren tegen hun ouders; leraren en werkgevers; vandalenstreken uit te halen; leegloperij aan te moedigen; diestallen te plegen en aan te zetten tot brandstichting. In die tijd werden deze vormen van deviant en zelfs crimineel gedrag door jongeren, door de gezaghebbers niet gedefinieerd als een specifiek en autonoom maatschappelijk probleem.⁴⁹ Waar dan de specifieke datering of oorsprong van deze 'ontdekking van jeugdcriminaliteit' ligt, staat in het Westen al sinds het begin van de jaren '70 van de vorige eeuw internationaal ter discussie. Dit debat wordt voornamelijk gevoerd door historici, maar ook sociologen en (jeugd)criminologen hebben zich reeds ingelaten in de discussie. De meeste academici zijn het erover eens dat jeugdcriminaliteit als een specifiek maatschappelijk probleem, dat een aparte aanpak vereiste, werd ontdekt in de negentiende eeuw.

Een van de eerste auteurs die onderzoek deed naar de oorsprong van jeugddelinquentie was de Britse socioloog Anthony M. Platt. In zijn werk '*The child savers, the invention of delinquency*' uit 1969 doet de socioloog onderzoek naar de allereerste jeugdrechtbank in Amerika, meer bepaald in Chicago. Platt concludeert dat jeugddelinquentie een uitvinding is van het begin van de twintigste eeuw. In Amerika ontstond rond die tijd een beweging van zogenaamde *child savers*, die voornamelijk bestond uit vrouwen afkomstig uit de middenklasse. De *child savers* kregen rond het begin van de twintigste eeuw belangstelling voor de delinquente jeugd en waren van mening dat een efficiënte wetshandhaving essentieel was voor sociale vooruitgang. Bovendien was het noodzakelijk om strikt toe te zien op de vrije tijd van kinderen om hen zo te beschermen tegen en voornamelijk te verlossen van hun ondeugden. Hun activisme leidde uiteindelijk tot de oprichting van de eerste jeugdrechtbank in Illinois in 1899. De groepering werd volgens Platt niet opgericht uit menslievende motieven, maar eerder als drukingsmiddel om de arbeidersklasse te controleren. De socioloog argumenteert dat, doordat de *child savers* aandacht kregen voor criminele jongeren, ze nieuwe categorieën van jeugddelinquenten uitvonden en zo ook jeugddelinquentie ontdekten.⁵⁰ Platt's visie kreeg al snel heel wat kritiek van andere sociologen en historici. Velen vinden zijn werk te ideologisch geïnspireerd met te veel aandacht voor het politieke discours. Daarnaast maakt de socioloog voornamelijk gebruik van top-down bronnen waardoor processen van bottom-up bijna volledig genegeerd worden. Bovendien wordt het werk afgeschilderd als presentistisch waardoor de these dat jeugddelinquentie een uitvinding was van de twintigste eeuw al snel door de meeste historici volledig werd verworpen. Ondanks de verschillende kritieken heeft het werk een grote invloed gehad omdat het aanleiding gaf tot debatten over waar dan wel de

---

⁴⁹ De Koster, "Kroniek: jongeren en criminaliteit. Een lange geschiedenis van de Middeleeuwen tot heden," 312.

⁵⁰ Anthony M. Platt, *The Child Savers, the Invention of Delinquency* (Chicago: The University of Chicago Press, 1973), 3.

oorsprong van jeugddelinquentie ligt. In navolging van Platt werden dan ook heel wat werken gepubliceerd over jeugddelinquentie met nieuwe inzichten en visies over haar oorsprong. Een aanzienlijk deel van deze studies zijn geografisch gefocust op Groot-Brittannië. Dit is onder andere te verklaren door de aanwezigheid van uitgebreid archiefmateriaal geproduceerd door de Old Bailey.

De Australische historica Susan Magarey schreef in 1978 als reactie op het werk van Platt een artikel over de oorsprong van jeugddelinquentie. Hierin confronteert ze de hypothese van Platt met de situatie in het negentiende-eeuwse Engeland. De auteur merkt op dat net zoals in Chicago er ook in Engeland een beweging ontstond van mensen uit de middenklasse die bezorgd waren over criminele jongeren. De opkomst van deze beweging situeert zij echter tussen 1820 en 1850. Ook stelt ze vast dat het aandeel veroordeelde jeugddelinquenten steeg vanaf 1820, wat ze kon afleiden uit de statistieken van de Engelse gevangenissen. Bovendien legt ze de link met veranderingen die werden doorgevoerd in de Engelse wetgeving die al sinds de zeventiende eeuw nagenoeg onveranderd was gebleven. Hierdoor ontstond er een nieuwe houding van magistraten en politie tegenover (criminele) jeugd, wat volgens Magarey resulteerde in de evolutie van jeugddelinquentie als maatschappelijk probleem.⁵¹

Ook de Britse historicus Peter King schreef in 1998 een artikel over jeugddelinquentie, wat hij later in 2006 opnieuw uitgaf in zijn boek *'Crime and law in England, 1750–1840: remaking justice from the margins.'* In dit artikel geeft King onder andere kritiek op Magarey. De auteur vindt dat de analyse van Magarey te beperkt is omdat ze geen bronnen gebruikt van voor 1830, wanneer de criminele statistiek werd ontwikkeld. Hij argumenteert dat er via gerechtelijke bronnen gekeken moet worden naar wat er zich in de praktijk in de rechtbanken afspeelde en er dus niet enkel gebruik moet gemaakt worden van statistieken. Volgens King werd jongerendelinquentie dan ook eerder uitgevonden rond 1810-1820 door de veranderde houding van magistraten tegenover criminele jeugd. Rond die perioden begon de overheid anders te denken over jeugddelinquenten en de manier waarop ze ermee moesten omgaan. Deze nieuwe visie kwam er voornamelijk uit angst voor de sociale gevolgen van jeugddelinquentie.⁵²

Een jaar later in 1999 publiceerde Jenneke Christiaens *'De ontdekking van de jeugddelinquent'* waardoor zij als eerste aandacht had voor de Belgische casus in deze problematiek. Volgens Christiaens moeten we de ontdekking van de (Belgische) jeugddelinquent situeren rond 1830. Het is dan dat men in België groeiende aandacht kreeg voor jongeren die misdrijven pleegden. Volgens de auteur hebben snelle en ingrijpende sociaal-economische veranderingen uit de negentiende eeuw een sterke en bepalende invloed gehad op de manier waarop jeugdcriminaliteit als een specifiek maatschappelijk probleem opduikt. Christiaens meent dat er vier veranderingen waren die samen zorgden voor veranderde visies op het vlak van

---

⁵¹ Susan Magarey, "The invention of juvenile delinquency in early nineteenth-century England," *Labour history* 34 (1978): 11–27.

⁵² Peter King, "The rise of juvenile history in England 1780-1840: changing patterns of perception and prosecution," *Past & Present* 160, nr. 1 (1998): 116–118.

maatschappelijke orde en wanorde en zo een bepalende rol hebben gespeeld voor de ontdekking van de jeugddelinquent. Met name de opkomst van statistieken met in het bijzonder de ontwikkeling van criminele statistiek, de sociale enquêtes, de Code Pénal met haar invloed op de bestraffingspraktijk in de eerste helft van de negentiende eeuw en de hervormingen binnen het gevangeniswezen vanaf 1830.⁵³

Door het ontstaan van de criminele statistiek kreeg de bevolking voor het eerst een objectief beeld van het aantal misdrijven die werden gepleegd en het aantal vervolgte misdadigers. Plots werden criminelen, en dus ook jeugddelinquenten meetbaar en zichtbaar. Uit de statistieken bleek dat tussen 1820 en 1830 ongeveer 21 procent van alle delinquenten die voor de Belgische correctionele rechtbanken verschenen, jonger waren dan 21 jaar en 7 procent zelfs jonger dan 16 jaar. Bovendien bleek dat het aantal (correctioneel) veroordeelde jongeren steeg vanaf het begin van de negentiende eeuw. Hierdoor groeide de perceptie dat jeugdcriminaliteit een groeiend en vooral zorgwekkend probleem geworden was.⁵⁴ De verontrustende cijfers zorgden ervoor dat er verschillende sociale enquêtes werden ondernomen. Deze gingen niet alleen uit van individueel initiatief, maar ook de overheid liet enkele grootschalige sociale enquêtes ondernemen. Deze moesten de sociale gevolgen blootleggen van de transformatie van een agrarische samenleving naar een industriële samenleving en focusten zich daarbij voornamelijk op volgende thema's: modernisering, industrialisering en proletarisering. In deze sociale enquêtes werd armoede in verband gebracht met criminaliteit. De conclusies van verschillende sociale enquêtes was dan ook dat criminaliteit een onoverkomelijk sociaal gevolg was van proletarisering. Bovendien kwam er uit de resultaten van de enquêtes geen eenduidig beeld van de jeugddelinquent naar voor en werden er drie verschillende types van jeugddelinquenten van elkaar onderscheiden, namelijk de landloper, de dief en de prostituee. De sociale enquêtes gaven de bevolking een beeld van jonge criminelen.⁵⁵ De stijging van het aantal vervolgte jeugddelinquenten bleek echter het resultaat te zijn van een verandering in de vervolgings- en bestraffingspraktijk in het begin van de negentiende eeuw.

Artikel 66 van de Code Pénal van 1810 bepaalde dat er een onderscheid was tussen delinquenten jonger en ouder dan zestien jaar. De rechter moest bepalen of de daders jonger dan zestien jaar beschikten over het zogenaamde oordeel des onderscheids. De Hervorming van de Code Pénal in 1832 zorgde ervoor dat kinderen jonger dan zestien jaar onder bepaalde voorwaarden ook voor de correctionele rechtbank beticht konden worden. Deze nieuwe toepassing van de wet had als gevolg dat er meer jongeren vervolgd werden na 1830.⁵⁶ Rond dezelfde periode werd er ook nagedacht over een efficiënter gevangenisbeleid. Men was het er immers over eens dat minderjarige en volwassen criminelen niet bij elkaar hoorden in dezelfde gevangenis. De volwassenen konden de jongeren tenslotte 'besmetten' en dergelijke

---

⁵³ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 20–21.

⁵⁴ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 21–34.

⁵⁵ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 34–46.

⁵⁶ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 49–59.

(morele) besmetting moest absoluut voorkomen worden. De classificatie van de gevangenispopulatie was dan ook een belangrijke factor in de Belgische gevangenshervorming in de eerste helft van de negentiende eeuw. In deze periode moet dan ook het ontstaan van de eerste jongerenkwartieren en jeugdgevangenissen geplaatst worden. Debatten over deze problematiek zorgden voor de bewustwording van het fenomeen jeugddelinquent en maakten deze opnieuw zichtbaarder voor de bevolking.⁵⁷ Het samengaan van deze vier veranderingen hebben volgens Christiaens bijgedragen tot de ontdekking van jeugdcriminaliteit als specifiek maatschappelijk probleem rond 1830.

Wat sterk opvalt is dat zowel Platt, Magarey als King een verband leggen tussen criminaliteit en de (industriële) stad. Dergelijk verband doet denken aan het werk van Louis Chevalier waarin hij de link legde tussen *classe laborieuse* en *classe dangereuse*. Platt meent dat jeugddelinquentie werd ontdekt door de *child savers* die actief waren in de stad Chicago. Chicago speelt volgens hem een centrale rol binnen de veranderde maatschappelijke perceptie rond jeugdcriminaliteit. Magarey argumenteert dat de oorsprong van jeugddelinquentie ongeveer op hetzelfde moment opdook als de toenemende groei van grote industriële steden in Engeland in het midden van de negentiende eeuw. Kinderen uit de arbeidersklasse hadden volgens haar vaak geen andere keuze dan de straat op te gaan en zich in te laten met criminele feiten om te kunnen overleven. Bovendien waren er jongeren die geloofden dat ze meer inkomsten konden vergaren door te stelen dan door te werken.⁵⁸ Ook King linkt de stijging van veroordeelde jongeren aan de stedelijke groei die plaatsvond rond dezelfde periode. Volgens hem werden jongeren in de stad dagelijks geconfronteerd met de luxe en welvaart van de middenklasse door middel van de vele etalages van luxeboetieks. Door dergelijke verleiding kwamen criminele vermogensdelicten zoals diefstal dikwijls voor in de stad.⁵⁹ Christiaens zelf legt de link tussen de stad en criminaliteit minder expliciet. In het arrondissement Antwerpen bleek in de eerste helft van de negentiende eeuw dat de meeste jongeren correctioneel vervolgd werden voor feiten die vooral ruraal van aard waren. Het ging dan voornamelijk over rurale vermogensdelicten zoals diefstal van hout. Pas in de tweede helft van de negentiende eeuw, met name vooral na 1860 ging de stedelijke vermogensdelinquentie overheersen. Tussen 1860 en 1890 daalde het aandeel rurale vermogensdelicten met ongeveer 30%. Voor 1860 was jeugdcriminaliteit dan ook een uitgesproken ruraal probleem en na 1860 verschoof dit naar een eerder stedelijk probleem met als gevolg het typische beeld van de kleine stadsdief. Christiaens legt voor deze opmerkelijke verschuiving voornamelijk de nadruk op een gewijzigde vervolgingspolitiek. Net zoals Magarey ziet zij deze delicten overwegend als overlevingsstrategieën van de arme arbeidersklasse.⁶⁰ Aangezien volgens Christiaens de jeugddelinquentie ontdekt werd rond 1830 en het aandeel rurale vermogensdelicten op dat moment ongeveer haar hoogtepunt bereikte, kan afgeleid worden

---

⁵⁷ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 59-67.

⁵⁸ Magarey, "The invention of juvenile delinquency," 13-14.

⁵⁹ King, "The rise of juvenile history in England 1780-1840," 164.

⁶⁰ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 79-99.

dat de stad volgens haar geen verklarende factor was in deze ontdekking zoals de andere auteurs wel menen.

De vraag blijft echter of het ontstaan van jeugdcriminaliteit als maatschappelijk probleem een proces was van onderuit of van bovenaf? Enerzijds waren de criminele statistieken volgens de burgerij verontrustend waardoor de perceptie ontstond dat jeugdcriminaliteit een groeiend en vooral zorgwekkend probleem geworden was en een reactie van hogerhand onvermijdelijk was (bottom-up). Anderzijds bleek dat de hoge cijfers juist het gevolg waren van een verandering in de vervolgings- en bestraffingspraktijk in het begin van de negentiende eeuw (top-down). We kunnen dus beter spreken van een wisselwerking tussen de twee processen waarbij meerdere actoren actief waren.

Wat wel duidelijk is, is dat deze nieuwe kijk op jonge daders voor een hele omzwaai zorgde in het juridische kader in de meeste West-Europese landen. Als gevolg van de ontdekking van jeugdcriminaliteit als apart maatschappelijk probleem werd immers aan het einde van de negentiende eeuw steeds vaker vooropgesteld dat het klassieke strafrechtssysteem niet geschikt was om de maatschappij voldoende en efficiënt te beschermen, zeker als het gaat om kinderen. Er was nood aan een bijzonder rechtssysteem waarin zowel hulpverlening als sociale controle centraal stonden. Voortaan werden minderjarigen niet langer gestraft, maar werd er juist gepoogd om de jongeren te heropvoeden.⁶¹

2. De evolutie van het juridische kader

Hieronder volgt een contextschets van hoe deze ‘ontdekking’ ook in België heel veel invloed had op het juridisch denken over jeugddelinquentie en bijgevolg de wettelijk uitvoering ervan. De nieuwe ideeën over het strafrechtssysteem hebben dan ook geleid tot heel wat veranderingen in het juridische kader omtrent jeugddelinquentie in België. Deze contextschets is noodzakelijk om de specifieke omstandigheden van het rijksopvoedingsgesticht voldoende juridisch en maatschappelijk te kunnen plaatsen. In dit hoofdstuk zal aandacht geschonken worden aan volgende vragen. Wanneer en hoe werd jeugddelinquentie als apart maatschappelijk probleem beschouwd? Wanneer en hoe werd jeugddelinquentie gezien als een specifiek strafrechtelijke categorie? Hoe evolueerde de maatschappelijke en juridische aanpak ten aanzien van jeugddelinquentie? Welke vernieuwingen werden doorgevoerd en welke nieuwe instanties werden opgericht? Op welke manier was het heropvoedingsconcept geworteld binnen het penitentiair gevangenisstelsel?

Historica Marie-Sylvie Dupont-Bouchat deelt het Belgisch strafrechtelijk beleid ten aanzien van jonge delinquenten op in twee grote tijdperken, vernoemd naar de twee sleutelfiguren omtrent jeugddelinquentie in de negentiende eeuw. In het eerste tijdperk staan de ideeën van de hervormer en algemeen inspecteur van de gevangenen in het koninkrijk van 1830 tot 1860, Edouard Ducpétiaux centraal. Hij maakte namelijk een onderscheid tussen schuldige kinderen

---

⁶¹ De Koster, “Kroniek: jongeren en criminaliteit. Een lange geschiedenis van de Middeleeuwen tot heden,” 315-316.

en ongelukkige kinderen. De eerste groep bestaat uit kinderen die veroordeeld waren door rechtbanken en dus gestraft moesten worden. De tweede groep omvat de wezen, bedelaars, landlopers en luie kinderen waarbij heropvoeding noodzakelijk was. Op basis van dit onderscheid werd een heel netwerk aan penitentiaire instellingen uitgebouwd. Het Ducpétiaux-tijdperk liep van 1830 tot 1887.⁶²

In het tweede tijdperk zullen de concepten van minister Jules Lejeune op de voorgrond treden. Deze periode liep van de jaren 1880 tot 1912. Vanaf de jaren 1880 kwamen er steeds meer en meer kritieken op het idee van straffen en de daarbij horende gevangenisstraffen. De concepten bescherming en preventie traden op de voorgrond, schuldige kinderen worden kinderen in gevaar en gevangenen worden scholen. De voorstellen van Lejeune zullen uiteindelijk meer dan twintig jaar later leiden tot de Wet op Kinderbescherming.⁶³ Deze opdeling zal worden gevolgd om het juridisch kader van jeugddelinquentie in de lange negentiende eeuw te schetsen. Hierbij zal het Klassiek Strafrecht, de doctrine van het Sociaal Verweer en de uiteindelijke Wet op de Kinderbescherming onder de loep worden genomen.

2.1. De klassieke leer

In de eerste helft van de negentiende eeuw is het de klassieke leer die het strafrecht in die periode het sterkst heeft beïnvloed. Die klassieke leer is op zijn beurt de neerslag van het ideeëngoed van de Verlichting. Uitgangspunt van het Verlichtingsdenken is de vrije mens. De mens is immers een rationeel en vrij wezen die over een vrije wil beschikt en dus vrij kan kiezen voor het goede of het kwade. Wanneer iemand een misdaad pleegt dan kiest die voor het kwade en moet die dus gestraft worden. Het recht op straffen wordt ondersteund door het sociaal contract. De dader heeft uit vrije wil de strafwet geschonden en mag hiervoor gestraft worden aangezien het strafrecht deel uitmaakt van het algemeen sociaal contract. De grondslag voor de bestraffing van het misdrijf kan gevonden worden in de morele schuld van de dader.⁶⁴

2.1.1. Het nog te ontdekken kind binnen het Klassieke Strafrecht

In het Klassieke Strafrecht bestond er nog geen onderscheid tussen wetgeving voor jongeren en voor volwassenen. Het enige juridische kader werd gevormd door het strafrecht en dus vielen jongeren die een misdrijf hadden gepleegd onder hetzelfde toepassingsgebied van het Strafwetboek als volwassenen. Het was wachten tot 1912 met de kindbeschermingswet vooraleer er een aparte regelgeving kwam voor jongeren. In de praktijk betekende dit echter niet dat jongeren altijd op dezelfde manier werden gestraft als volwassenen.⁶⁵

---

⁶² Marie-Sylvie Dupont-Bouchat, "De la prison à l'école de bienfaisance. Origines et transformations des institutions pénitentiaires pour enfants en Belgique au XIXe siècle (1840-1914). Première partie." *Criminologie* 28, nr. 1 (1995): 23–24.

⁶³ Dupont-Bouchat, "De la prison à l'école de bienfaisance. Origines et transformations des institutions pénitentiaires pour enfants en Belgique au XIXe siècle (1840-1914). Première partie," 24.

⁶⁴ Chris Van den Wyngaert en Steven Vandromme, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen* (Antwerpen: Maklu, 2014), 16–17.

⁶⁵ Wendy De Bondt, *Jeugdcriminologie & jeugdrecht* (Gent: Universiteit gent, 2019), 43.

De klassieke leer hechtte immers een groot belang aan het strafrechtelijk begrip schuld. De straf wordt namelijk verantwoord door de schuld want zonder schuld geen straf. De schuld is bovendien de begrenzing van de bestraffing. Schuld wordt gezien in het licht van het 'anders kunnen handelen' door de mens die vrij kan oordelen en over een vrije wil beschikt. Het ontbreken van een vrij oordeels- en of wilsvermogen betekende dat men niet gestraft mag worden. Dit is onder andere het geval bij jongeren beneden de leeftijd des ondersheids. Er wordt dus in de praktijk binnen het Klassieke Strafrecht rekening gehouden met enerzijds de leeftijd en anderzijds met het oordeel des ondersheids van de jongere.⁶⁶

In de Strafwetboeken van 1810 en 1867 werd er een onderscheid gemaakt tussen minderjarige daders boven en beneden de leeftijd van zestien jaar. Daders ouder dan zestien jaar werden schuldbequaam geacht en dus strafrechtelijk verantwoordelijk. De minderjarige leeftijd zorgde wel voor een automatische vermindering van straf. De rechter was namelijk verplicht om verzachtende omstandigheden aan te nemen en dus de drempel van de minimumstraf, zoals wettelijk voorzien, te verlagen. Een minderjarige leeftijd was dus altijd een strafverminderinggrond.⁶⁷

Voor daders jonger dan zestien jaar was de wetgeving gecompliceerder en moest de rechter nagaan of de betichte het oordeel des ondersheids bezat. Zoals vermeld kan volgens het mensbeeld van de Verlichting de mens vrij kiezen tussen goed en kwaad, maar voor kinderen lag dit onderscheid moeilijker. Er moest steeds worden afgewogen of de minderjarige dit verschil wel kon maken en dus wist dat hij een misdaad beging. Als een kind het oordeel des ondersheids bezat dan kende hij het verschil tussen goed en kwaad en was bijgevolg schuldig en omgekeerd. Bij de aanwezigheid van het oordeel des ondersheids werd de minderjarige veroordeeld, maar kreeg automatisch strafvermindering wegens zijn leeftijd. De afwezigheid van het oordeel des ondersheids betekende dat de strafrechter de beklagde moest vrijspreken. Deze regelgeving werd bepaald door artikel 66 van het Strafwetboek van 1810 en artikel 72 van het Strafwetboek van 1867.⁶⁸

De vrijspraak op basis van het ontbreken van het oordeel des ondersheids betekende echter niet altijd dat de beklagde mocht terugkeren naar zijn ouders. De strafrechter kon de minderjarige onderwerpen aan een bewarende maatregel. In dat geval werd deze geplaatst in een verbeteringshuis of een liefdadigheidsinstelling. Vanaf 1867 werd dit wettelijk bepaald door de 'terbeschikkingstelling van de regering.' Op die manier werd de jongere onttrokken aan zijn ouders en dus onttrokken van zijn slechte opvoeding waaruit zijn gedrag voortvloeit. Door hem of haar te plaatsten in een verbeteringshuis kon men de jongere opvolgen en

---

⁶⁶ Van den Wyngaert en Vandromme, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, 17.

⁶⁷ Jos Monballyu, *Zes eeuwen strafrecht: de geschiedenis van het Belgische strafrecht (1400-2000)* (Leuven: Acco, 2006), 124; Bart De Smet, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen* (Antwerpen: Intersentia, 2017), 3.

⁶⁸ De Smet, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, 3.

verbeteren om zo te vermijden dat er in de toekomst nog strafbare feiten zouden gepleegd worden. Deze terbeschikkingstelling kon doorlopen tot de jongere eenentwintig jaar oud was.⁶⁹

In de eerste helft van de negentiende eeuw bestonden er echter nog geen aparte jeugdinstituten en kwamen de schuldige en onschuldige kinderen in dezelfde instelling terecht. Voor 1844 was dit zelfs in de gevangenissen waar ook volwassenen werden opgesloten. Dit was problematisch aangezien de kinderen met en zonder oordeel des onderscheids een aparte behandeling en/ of straf nodig hadden. Bovendien was het risico op 'morele besmetting' van schuldige kinderen op onschuldige kinderen bijzonder groot.⁷⁰ Het ontbreken van speciale instellingen voor jongeren wordt beschouwd als een van de voornaamste redenen waarom veel rechters kinderen zonder oordeel des onderscheid terug naar huis lieten gaan.⁷¹ Edouard Ducpétiaux erkende dit probleem en ijverde voor de oprichting van aparte gevangenissen en instellingen voor jongeren.

2.1.2. Het onaantastbare ouderlijk gezag en de misnoegde vader

De staat hechtte in de negentiende eeuw veel belang aan het ouderlijk gezag en zag het gezin als de hoeksteen van de samenleving. De tussenkomst van de overheid in het leven van de burger was zeer gering. Een mogelijke tussenkomst van een overheidsinstantie beperkte zich enkel en alleen tot wanneer er een misdrijf was gepleegd. Het idee dat de staat preventief zou ingrijpen wanneer jongeren zich in een moeilijke (opvoedings-)situatie bevonden, bestond niet. Een dergelijk overheidsoptreden was immers moeilijk te rijmen met de absolute visie op het ouderlijk gezag. Het Burgerlijk Wetboek van 1804 bepaalde namelijk dat een minderjarige gehoorzaamheid verschuldigd was aan zowel de vader als de moeder. De ouders droegen de volledige verantwoordelijkheid voor de opvoeding van hun kinderen. Opvoeding was een private aangelegenheid en de overheid hield zich hierin volledig afzijdig.⁷² Slechts in zeer uitzonderlijke gevallen konden ouders ontzet worden uit hun ouderlijke macht.⁷³

In de praktijk was het de vader die het eigenlijke gezag uitvoerde over het kind via de *puissance paternelle*. De vader had het recht om zijn kind te tuchtigen. Dat vaderlijk tuchtingsrecht of *correction paternelle* vormde de schakel tussen het gezin en de staat.⁷⁴ De vader kon in die periode immers vrijwillig de hulp inschakelen van de overheid, ook al had de minderjarige in kwestie geen strafbaar feit gepleegd. Om ernstige redenen van ontevredenheid had de

---

⁶⁹ De Bondt, *Jeugdcriminologie & jeugdrecht*, 46; De Smet, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, 3.

⁷⁰ Jenneke Christiaens, 'De zware jongens van Gent: praktijk en betoog omtrent de "incorrigibles" aan het einde van de negentiende eeuw (1875-1921)' *Comenius: wetenschappelijk forum voor opvoeding, onderwijs en cultuur* 16 (1996): 27.

⁷¹ Jenneke Christiaens, 'A history of Belgium's Child Protection Act of 1912. The redefinition of the juvenile offender and his punishment' *European journal of crime, criminal law and criminal justice* 7, nr. 1 (1999): 10.

⁷² De Bondt, *Jeugdcriminologie & jeugdrecht*, 47.

⁷³ Jan Smets, *Jeugdbeschermingsrecht* (Deurne: Kluwer, 1996), 7.

⁷⁴ Gita Deneckere, "Kinderen van de straat. Het "bandeloze" kind als abnormaliteit in het negentiende-eeuwse Gent." in *Tussen dader en slachtoffer: jongeren en criminaliteit in historisch perspectief*, eds. Catharina Lis en Hugo Soly (Brussel: VUB Press, 2001), 306.

'misnoegde' vader het recht om zijn minderjarig kind te laten opsluiten. Dit werd bepaald door artikel 375 van het Burgerlijk Wetboek: 'de vader die zeer merkelyke [sic] redenen van misnoegeinge [sic] zal hebben over het gezag van een kind, zal de naerberschreven [sic] middelen van kastydingen [sic] aen [sic] d'hand [sic] hebben.' Voor jongeren jonger dan zestien jaar kon dit voor een periode niet langer dan één maand (art. 376 BW 1804). Jongeren ouder dan zestien jaar konden tot zes maanden opgesloten worden zonder dat ze een strafbaar feit hadden gepleegd (art. 377 BW 1804).⁷⁵ De moeder had in de negentiende eeuw een juridische tweederangspositie want zij was een vrouw en dus natuurlijk zwakker en minder rationeel dan een man. Een dergelijk verzoek kon daarom enkel en alleen door een man worden gedaan zoals wettelijk bepaald in artikel 381 van het Burgerlijk Wetboek.⁷⁶

Een kind dat werd opgesloten op verzoek, kon geplaatst worden in een staatsinstelling of in een private tuchtschool. De eerste groep werd voor 1848 opgesloten in gevangenissen en dat op kosten van de staat. Het verblijf van de tweede groep werd volledig bekostigd door de familie en was dus alleen mogelijk voor rijke families. Op basis van fragmentarische gegevens kan gesteld worden dat de toepassing van het tuchtigingsverzoek eerder een marginale praktijk was dat voornamelijk werd toegepast in grote steden zoals Luik, Antwerpen en Brussel. Het ging procentueel over een klein aantal, in verhouding met alle opgesloten kinderen. Dit zou kunnen wijzen op het feit dat opsluiting op vaderlijk verzoek niet echt kon rekenen op een algemene aanvaarding of dat het beschouwd werd als een uitzonderlijk instrument dat enkel en alleen in zeer extreme gevallen gebruikt mocht worden. Bovendien wordt aangenomen dat dergelijke maatregelen voornamelijk genomen werden door rijke families, maar er kan verondersteld worden dat er een belangrijk dark number is voor gegevens over opsluitingen in private tuchtscholen.⁷⁷

2.2. De doctrine van het Sociaal Verweer

Vanaf de jaren '80 van de negentiende eeuw kwam het klassieke strafrechtelijke denken steeds meer onder druk te staan. De ontwikkeling van de moderne wetenschappen zoals sociologie, antropologie en criminologie zetten het Verlichtingsidee van de vrije en rationele mens op de helling. Er ontstond steeds meer aandacht voor de persoonlijkheid van de delinquent.⁷⁸ Sociologen legden de nadruk op de gedetermineerdheid van het menselijk gedrag, en dus bij uitbreiding het crimineel gedrag door factoren in de directe leefomgeving. Biologische antropologen en criminologen benadrukten dan weer dat biogenetische factoren bepalend zijn om in mindere of meerde mate aanleg te vertonen tot crimineel gedrag. De

---

⁷⁵ De Smet, *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, 4; De Bondt, *Jeugdcriminologie & jeugdrecht*, 47–48.

⁷⁶ Jenneke Christiaens, "Stoute kinderen achter slot en grendel. Het vaderlijk tuchtigingsrecht in de ontstaansgeschiedenis van de negentiende-eeuwse kinderbescherming." *Tijdschrift voor sociale geschiedenis* 20, nr. 2 (1994): 156.

⁷⁷ Christiaens, "Stoute kinderen achter slot en grendel. Het vaderlijk tuchtigingsrecht in de ontstaansgeschiedenis van de negentiende-eeuwse kinderbescherming." 159.

⁷⁸ Eric Maes, *Van gevangenisstraf naar vrijheidsstraf: 200 jaar Belgisch gevangeniswezen* (Antwerpen: Maklu, 2009), 157.

zogenaamde Italiaanse antropologische school nam hierbij het voortouw. Een van de grondleggers van de criminologie, Cesare Lombroso beweerde zelf dat misdadigheid erfelijk bepaald was en er zo iets bestond als de geboren crimineel.⁷⁹ Andere vooraanstaande auteurs zijn Enrico Ferri en Raffaele Garofalo.⁸⁰

Onder invloed van het positivisme ontwikkelde er zich dan ook een nieuw mensbeeld waarbij de menselijke wilsvrijheid volledig werd afgewezen. De mens was geen vrij en rationeel wezen, maar werd gedetermineerd door biologische, sociale en etnische factoren. Criminaliteit was geen uitkomst meer van vrije wil, het waren de daders die gedetermineerd waren tot crimineel gedrag.⁸¹

Het misdrijf wordt binnen deze stroming niet langer als een abstract, ontologisch gegeven benaderd, maar wordt gezien als het resultaat van een hele reeks causale factoren van verschillende interne of externe oorsprong. Het misdrijf wordt niet langer juridisch gedefinieerd als de overtreding van de strafwet, maar als het resultaat van een reeks van factoren die deels buiten de delinquent zelf liggen. Het gaat dan om factoren zoals het milieu, het gezin; het ras, biogenetische factoren, de urbanisatie, het klimaat, ... Het misdrijf is dus een maatschappelijk verschijnsel.⁸²

Vanuit deze visie wordt er ook anders nagedacht over het recht op bestraffing. Binnen de klassieke leer stond de schuldnotie centraal en werd het recht op straffen ondersteund door de schending van het sociaal contract. De schuldnotie zal binnen de positivistische denkrichting vervangen worden door de gevaarnotie. Omdat de mens gedetermineerd is tot delinquentie treft hem geen schuld, in de ethische zin van het woord. Binnen het Sociaal Verweer wordt de bestraffing namelijk gewettigd door het potentiële gevaar dat de betichte voor de maatschappij kan betekenen. De bescherming van de maatschappij tegen individuen die de sociale orde aantastten door hun 'gevaarlijkheid' en individuele persoonlijkheid was het gerechtvaardigde doel voor de bestraffing. De aandacht verschuift van het misdrijf naar de persoonlijkheid van de delinquent. Strafrecht wordt niet langer benaderd als een middel om maatschappij te controleren, maar wordt gezien als instrument om een welbepaalde criminele politiek uit te voeren. Strafrecht heeft niet langer een passieve rol.⁸³

Binnen het gedachtengoed van de positivisten staat het concept bijzondere preventie centraal. Een algemene preventieve van de strafwet is volgens het positivisme zinloos juist omdat de mens gedetermineerd is en dus niet op vrije wil over zijn gedragingen beslist. Een dreiging met een straf zal potentiële daders er niet van weerhouden een misdrijf te plegen. Bijgevolg is vergelding als fundering van de straf onverantwoord. De bijzondere of individuele preventie is

---

⁷⁹ Cesare Lombroso, *L'uomo delinquente* (Turijn, 1874).

⁸⁰ Stef Christiaensen, "Toonaangevende Belgische denkers over delinquentie en over de vrijheidsberovende straf," in *Gevangen in de tijd, naar een museum over vrijheidsberoving*, eds. Harry van Royen, Eric Vanhaute, en Karel Velle (Merksplas: Gevangenismuseum vzw, 2002), 26.

⁸¹ Van den Wyngaert en Vandromme, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, 19.

⁸² Van den Wyngaert en Vandromme, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, 19.

⁸³ Van den Wyngaert en Vandromme, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, 19–21.

het enige strafdoel dat zin heeft. Er moet voor gezorgd worden dat een dader, na het plegen van een misdrijf of zelfs ervoor, niet (meer) overgaat tot het plegen van strafbare feiten.⁸⁴

Aanhangers van de positivistische wetenschappen geloofden immers dat criminaliteit voorspeld kon worden. Het was dus absoluut gerechtvaardigd dat een maatschappij preventief zal optreden om zichzelf te beschermen. Preventief optreden in milieus die als zeer risicovol werden geacht om crimineel gedrag voort te zetten werd een nieuwe topprioriteit. Op het einde van de negentiende eeuw werden de resultaten van de criminele statistieken en sociale enquêtes van het begin van de negentiende eeuw terug opgerakeld. Zoals eerder vermeld werd armoede in deze enquêtes in verband gebracht met criminaliteit. De arbeiderswijken in geïndustrialiseerde gebieden werden gezien als de broeihaard van criminaliteit. Er heerste onder de burgerij een angst voor de stijgende criminaliteit, voor de opkomst van het proletariaat en zijn armoede, voor de problemen in de steden, voor de zich organiserende arbeidersbeweging en bijgevolg een angst voor de jeugd die hiervan deel uitmaakte. Kinderen waren namelijk de gewoontemisdadiger van de toekomst. Sociale politiek en criminele politiek gaan in die periode hand in hand.⁸⁵

2.2.1. De eerste stappen naar een kindbescherming door Jules Lejeune

In België was Adolphe Prins de belangrijkste aanhanger van het Sociale Verweer. Prins was net zoals Ducpétiaux benoemd tot inspecteur generaal van de Belgische gevangenen van 1884 tot 1917 en kreeg vanuit zijn functie steeds meer en meer aandacht voor jonge delinquenten.⁸⁶ Zijn ideeën zijn zeer invloedrijk geweest op het Belgische strafrecht en in het bijzonder op Jules Lejeune, Minister van Justitie van 1887 tot 1894. Eén jaar na zijn aanstelling werd in 1888 reeds de wet ter bescherming van kinderen, tewerkgesteld in ambulante beroepen doorgevoerd. Deze wet voorzag verschillende beschermingsmaatregelen voor deze, volgens Lejeune kwetsbare groep.⁸⁷

Op 10 augustus 1889 zal Lejeune voor het eerst in de Belgische geschiedenis een wetsvoorstel indienen gericht op de hervorming van het strafrechtelijk beleid ten aanzien van minderjarige delinquenten. Het voorstel van Lejeune past hierbij volledig in het denken en de doelstellingen van het Sociaal Verweer.⁸⁸ In het wetgevende initiatief stond preventie immers centraal en deze bestond uit drie delen: civielrechtelijke maatregelen tegen 'slechte' ouders

---

⁸⁴ Van den Wyngaert en Vandromme, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, 22–23.

⁸⁵ Christiaens, "A history of Belgium's Child Protection Act of 1912. The redefinition of the juvenile offender and his punishment," 14; Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 301–303.

⁸⁶ Marie-Sylvie Dupont-Bouchat, *De la prison à l'école: les pénitenciers pour enfants en Belgique au XIXe siècle (1840-1914)* (Heule: U.G.A, 1996), 59–60.

⁸⁷ Dupont-Bouchat, *De la prison à l'école: les pénitenciers pour enfants en Belgique au XIXe siècle (1840-1914)*, 66–68.

⁸⁸ Marie-Sylvie Dupont-Bouchat, Jenneke Christiaens, en Charlotte Vanneste, "Jeugd en justitie (I): modellen, praktijken en hervormingen van het jeugdrechtstelsel (1830-2014)." in *Tweehonderd jaar justitie: historische encyclopedie van de Belgische justitie*, eds. Margo de Koster, Dirk Heirbaut, en Xavier Rousseaux (Brugge: Die Keure, 2015), 247–48; Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 303.

en mogelijke ontzetting uit hun ouderlijke macht; maatregelen ter hervorming van de procedure voor jeugddelinquenten en repressieve maatregelen tegen volwassenen die worden beschuldigd van misdaden en wanbedrijven tegen de zedelijkheid en zwakheid van minderjarigen.⁸⁹

Vroeg en preventief ingrijpen ten aanzien van minderjarigen wordt gezien als een doeltreffend alternatief voor het falende penitentiair beleid. Het wetsvoorstel is daarom expliciet gericht op interventies in milieus die als 'gevaarlijk' worden beschouwd en dus als voedingsbodem dienen van crimineel gedrag. Sociale controles ten aanzien van volwassenen moeten volgens Lejeune verstrengen om twee redenen. Ten eerste laat het toe om vroegtijdig in te grijpen in een preciaire familiale situatie en om indien nodig de ouderlijke macht te ontzeggen aan slechte ouders die de moraliteit, veiligheid of gezondheid van hun kind in gevaar brengen. Het gaat dan om ouders die veroordeeld zijn voor zware misdrijven op de persoon van hun kind of met de hulp van één van hun kinderen. Het principe van het ontastbaar geachte ouderlijke gezag uit de klassieke leer wordt hierbij volledig overboord gegooid. De staat heeft vanaf dan het recht om zich in te mengen in de private sfeer van zijn inwoners. Ten tweede verhoogt het de opsporing van misdrijven tegen de zedelijkheid van kinderen. Kinderen moeten per slot van rekening beschermd worden tegen alle vormen van verderf. De grootste bekommernissen van Lejeune zijn dus enerzijds de delinquente ouders en anderzijds het (pre-)criminogene milieu.⁹⁰

De minderjarige daders kregen in het wetsvoorstel veel minder aandacht. In grote lijnen wordt het systeem van het oordeel des ondersheids uit artikel 72 uit het Strafwetboek van 1867 behouden. Lejeune stelt wel voor om enkele bijkomende beschermingsmaatregelen te ontwikkelen in het belang van de minderjarige. Een voorbeeld hiervan is de invoering van de leeftijdsgrens van tien jaar voor de strafrechtelijke verantwoordelijkheid. Volgens Lejeune begrijpen kinderen onder de tien jaar onvoldoende de draagwijdte en de gevolgen van het begane misdrijf en is het niet opportuun om in dergelijke gevallen het gehele justitiële apparaat in te schakelen. Uitzonderingen hierop zijn kinderen die vervolgd worden voor vrijwillige doodslag en brandstichting.⁹¹ Ook bepaalde Lejeune dat minderjarigen jonger dan zestien jaar enkel zouden kunnen vervolgd worden na een beschikking van de raadkamer of een arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling.⁹²

Het wetsvoorstel van Lejeune lokte heel wat verzet uit en werd dan ook niet goedgekeurd. De hele kwestie werd hierdoor op de lange baan geschoven. Toch is het wetsvoorstel van Lejeune

---

⁸⁹ Christiaens, "A history of Belgium's Child Protection Act of 1912. The redefinition of the juvenile offender and his punishment," 17; Christiaens, "Stoute kinderen achter slot en grendel. Het vaderlijk tuchtigingsrecht in de ontstaansgeschiedenis van de negentiende-eeuwse kindbescherming." 163-164.

⁹⁰ Dupont-Bouchat, *De la prison à l'école: les pénitenciers pour enfants en Belgique au XIXe siècle (1840-1914)*, 71-74; Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 304-305; Smets, *Jeugdbeschermingsrecht*, 8.

⁹¹ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 304-306.

⁹² Smets, *Jeugdbeschermingsrecht*, 8.

relevant voor de problematiek van jeugddelinquentie. Het fungeerde als de blauwdruk voor de uiteindelijke wet van 1912 op de kindbescherming.⁹³

Ondanks de ontgoocheling bleef Lejeune werken aan het jeugddelinquentiebeleid. In 1891 werd de wet betreffende de beteugeling van de landloperij en de bedelarij goedgekeurd. In deze wet werden ook speciale bepalingen voorzien ten aanzien van minderjarigen. Er werd bepaald dat minderjarige bedelaars of landlopers jonger dan achttien jaar onder bepaalde voorwaarden bij rechterlijke beslissing of administratiefrechtelijk konden worden opgenomen in een weldadigheidsschool. Op die manier werd de scheiding tussen volwassen bedelaars en landlopers in bedelaarsgestichten of in toevluchtshuizen en kinderen gegarandeerd. Ook kwamen er specifieke bepalingen voor jongeren die een misdrijf hadden gepleegd. De politierechtbank kon minderjarigen onder de zestien jaar niet langer naar een gevangenis sturen of een geldboete opleggen. Enkel buitenvervolgving stellen of ter beschikking te stellen van de regering en dus plaatsing in een weldadigheidsschool behoorden nog tot de mogelijkheden. Enkel hoven en rechtbanken konden minderjarigen jonger dan achttien jaar veroordelen tot een gevangenisstraf en hen tot hun meerderjarigheid ter beschikking stellen van de regering.⁹⁴ In 1897 werd deze wet herzien en werd de strafrechtelijke procedure voor minderjarigen opnieuw aangepast in het voordeel van de minderjarige.⁹⁵

De Minister van Justitie pleitte bovendien in een circulaire van 1891 voor een nauwer contact tussen de parketten en de patronagecomités, om inlichtingen te verkrijgen over de persoonlijkheid en het milieu van de minderjarige, om op die manier de meest opportune oplossing te vinden. Dit leidde uiteindelijk in 1894 tot de oprichting van de *Commission royale des patronages*, die als adviserend orgaan fungeerden over onder meer het beleid en wetgeving inzake kindbescherming. Vanaf dan werden er in verschillende rechtbanken zittingen gehouden uitsluitend voor het berechten van minderjarigen.⁹⁶

Verder behoorde het beheer van de jeugdinstituten vanaf 1890 niet meer tot het departement gevangenis, maar werd het overgeheveld naar het departement welzijn. Deze beslissing sluit daarbij aan bij het toenmalige idee van bescherming in plaats van straffen.⁹⁷

2.2.2. De oude tweedeling wordt vervangen

Zoals reeds vermeld wordt aan het einde van de negentiende eeuw de notie schuld vervangen door de notie gevaar. Dit heeft ook gevolgen voor de strafrechtelijke uitvoering van jeugddelinquentie. De oude tweedeling van schuldige en onschuldige kinderen op basis van

---

⁹³ Christiaens, "A history of Belgium's Child Protection Act of 1912. The redefinition of the juvenile offender and his punishment," 17.

⁹⁴ Smets, *Jeugdbeschermingsrecht*, 9; Dupont-Bouchar, *De la prison à l'école: les pénitenciers pour enfants en Belgique au XIXe siècle (1840-1914)*, 88–91.

⁹⁵ Smets, *Jeugdbeschermingsrecht*, 11.

⁹⁶ Smets, *Jeugdbeschermingsrecht*, 10.

⁹⁷ Kathleen Devolder, *Archief van de Federale Overheidsdienst Justitie, directoraat-generaal penitentiaire inrichtingen* (Brussel: Algemeen Rijksarchief, 2008), 19–20.

het oordeel des onderscheids werd vervangen. In de plaats kwamen begrippen als 'kind in gevaar' en 'gevaarlijk kind.' Een staatsinterventie had tot doel om kinderen in gevaar te beschermen van hun (pre)criminogene milieu. De focus lag niet langer op het opsluiten en straffen van jonge criminelen, maar op het beschermen en heropvoeden van de zowel kinderen in gevaar als de gevaarlijke kinderen. De kinderen in gevaar zijn immers door een slechte opvoeding de voorlopers van de gevaarlijke kinderen.

Naast deze twee categorieën was er ook een groep waarvoor alle hulp te laat was, namelijk de onverbeterlijken. Zij werden om allerhande redenen als onverbeterlijk beschouwd. Het was niet meer mogelijk om deze groep te gaan heropvoeden dus was isolatie de enige oplossing om morele besmetting te voorkomen. In 1887 werd voor deze jongeren een speciale disciplinaire sectie opgericht in de gevangenis van Gent. Dit disciplinekwartier was uitsluitend voor jongens. Het 'gevaarlijk kind' kende daardoor een eigen opdeling tussen 'verbeterlijk' en 'onverbeterlijk.' Deze nieuwe classificatie van de jeugddelinquenten geeft weer dat niet meer de daden, maar wel de persoonlijkheid en heropvoedingsmogelijkheden het belangrijkste werden.⁹⁸

2.3. Het einde van de lange negentiende eeuw en het begin van een nieuw tijdperk

Op het einde van de negentiende eeuw waren er verschillende Europese landen bezig met de problematiek van minderjarige delinquenten. De zoektocht naar het antwoord op het vraagstuk omtrent de bestraffing van jeugdcriminaliteit nam internationale proporties aan. Verschillende internationale penitentiaire congressen werden georganiseerd over het onderwerp, zo ook in Antwerpen in 1890, 1894 en 1898. Op die bijeenkomsten discussieerden specialisten, academici en politici onderling over onder andere de strafrechtelijke leeftijd van minderjarigen, kinderbescherming, armoedebestrijding, pedagogisering, enzovoort.⁹⁹ Het is dan ook niet verwonderlijk dat rond dezelfde periode in verschillende landen wetten worden gestemd met betrekking op de kinderbescherming. In Frankrijk kwam er in 1889 de *Loi Roussel*. In Engeland ontstond in datzelfde jaar de *Prevention of Cruelty to Children Act* en werden in 1908 alle wetten aangaande kinderbescherming gecodificeerd in de *Child Act*. In Nederland werd de Kinderwet in 1901 gestemd die in 1905 in voege trad. België volgde in 1912.¹⁰⁰

2.3.1. De Wet op de Kinderbescherming

Het was een werk van lange adem, maar uiteindelijk werd in 1912 de Wet op de Kinderbescherming in België goedgekeurd. Het wetsvoorstel van Lejeune werd in drieëntwintig jaar meermaals herzien, ingediend en besproken in parlementaire commissies, maar het was het wetsontwerp van Minister van Justitie Henri Carton de Wiart dat het uiteindelijk haalde. Het

---

⁹⁸ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 186–89.

⁹⁹ Romain Vanlandschoot, *Sluit ze op ... jongeren in de criminaliteit; 1400 tot nu* (Leuven: Davidsfonds, 2008), 197–202.

¹⁰⁰ Jeroen J. H. Dekker, "Punir, sauver et éduquer: la colonie agricole "Nederlandsch Mettray" et la rééducation résidentielle aux Pays-Bas, en France, en Allemagne et en Angleterre entre 1814 et 1914," *Le Mouvement social* 153 (1990): 70.

model van Carton de Wiart was duidelijk geïnspireerd op dat van Lejeune. Verschillende elementen uit 1889 werden dan ook overgenomen, maar Carton de Wiart ging nog een stapje verder dan Lejeune.¹⁰¹

De wet kan algemeen beschouwd worden als een synthese en aanvulling op alle bepalingen inzake kindbescherming die voordien reeds in voege waren, namelijk de wet ter bescherming van kinderen tewerkgesteld in ambulante beroepen uit 1888, de wet op kinderarbeid van 1889 (kinderarbeid werd toen verboden voor alle kinderen onder de 12 jaar) en de wet betreffende de beteugeling van de landloperij en de bedelarij van 1891 (reeds aangepast in 1897).¹⁰² Het uiteindelijke doel van de wet was het volledig onttrekken van minderjarigen onder de zestien jaar aan het (klassieke) strafrecht. Voortaan geldt voor hen een onweerlegbaar vermoeden van strafrechtelijke onverantwoordelijkheid.¹⁰³ Vanaf 1912 wordt er niet meer gestraft, maar worden er maatregelen genomen in het belang van de minderjarige. Het doel wordt het behandelen, beschermen en heropvoeden van jongeren. De Wet op de Kinderbescherming bestond in grote lijnen uit drie delen.¹⁰⁴

Het eerste luik is gericht op de mogelijke interventie in criminogene gezinssituaties met de mogelijkheid om ouders uit hun ouderlijke macht te ontzeggen. Het eerste deel is hiermee schatplichtig aan het voorstel van Lejeune. Het geloof dat kinderen beschermd moeten worden tegen hun slechte ouders blijft dus na drieëntwintig jaar overeind. Een preventieve maatregel hiervoor is het ontzeggen van de ouderlijke macht om het kind te behoeden voor de nefaste invloed van zijn omgeving. Bijzondere aandacht gaat hierbij uit naar de arme en verpauperde klasse als voedingsbodem van criminaliteit. De staat heeft dus vanaf 1912 het recht om in te grijpen op het familiale niveau. Kinderen worden in dergelijke situaties geplaatst onder de hoede van een ander familielid of een filantropische opvoedkundige instelling of vereniging. De wet beschermt hiermee het kind in gevaar en neemt maatregelen ten aanzien van slechte ouders.¹⁰⁵

Het tweede deel richt zich op minderjarige daders van misdrijven en gaat in op de hervorming van de procedure voor het berechten van minderjarigen. Hiervoor wordt een nieuwe instantie in het leven geroepen, namelijk de kinderrechtbank en het figuur van de kinderrechtbank. Een belangrijke andere verschuiving is die van de strafrechtelijke notie misdrijf. Vanaf 1912 plegen minderjarigen geen misdrijven meer, maar slechts als misdrijf omschreven feiten (MOF). De focus komt niet meer te liggen op straffen, maar op heropvoeden door het treffen van opvoedkundige en bewarende maatregelen. Er worden hiervoor drie maatregelen voorzien:

---

¹⁰¹ Vanlandschoot, *Sluit ze op ... jongeren in de criminaliteit; 1400 tot nu*, 202–206.

¹⁰² Dupont-Bouchat, *De la prison à l'école: les pénitenciers pour enfants en Belgique au XIXe siècle (1840-1914)*, 94.

¹⁰³ Christian Eliaerts, "Zalven of slaan? Het eeuwige pendelen tussen hulp en straf in de jeugdbescherming." in *Tussen dader en slachtoffer: jongeren en criminaliteit in historisch perspectief*, onder redactie van Catharina Lis en Hugo Soly (Brussel: VUBPress, 2001), 372.

¹⁰⁴ Smets, *Jeugdbeschermingsrecht*, 11; Christiaens, "A history of Belgium's Child Protection Act of 1912. The redefinition of the juvenile offender and his punishment," 17–18.

¹⁰⁵ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 310–311.

een berisping; een plaatsing onder de hoede van een persoon of in een private of openbare onderwijs- of liefdadigheidsinstelling en de terbeschikkingstelling van de regering tot aan de meerderjarigheid. Die laatste betekende veelal een plaatsing in een rijksweldadigheidsschool of andere instelling. Er werd vooraf niet bepaald hoelang een maatregel zou duren. Het idee was namelijk dat de doorlooptijd afhankelijk was van de vooruitgang die de minderjarige maakte. Maatregelen konden dus ingekort en stopgezet worden indien die jongere voldoende vorderingen had gemaakt. Individuele beoordeling door de kinderrechter staat voorop. Ook werden alle kinderen die onder de hoede vielen van de kinderrechter en al dan niet een plaatsingsmaatregel opgelegd kregen, tot aan hun meerderjarigheid terbeschikking gesteld van de regering. Ze beleven dus tot hun eenentwintig onder het toezicht van de kinderrechter (*la liberté surveillée*). Bij zware feiten kon deze terbeschikkingstelling verlengd worden tot vijftientig of zelfs eenenveertig jaar. Een uitzondering op dit nieuwe systeem vormen de minderjarigen ouders tussen de zestien en achttien jaar. Deze groep wordt volledig buitengesloten van de kindbescherming en wordt vervolgd volgens de klassieke strafrechtelijke procedure.¹⁰⁶

Het derde en laatste luik bevat de zeer brede mogelijkheden om in te grijpen tegen stoute kinderen wegens wangedrag en/of gebrek aan discipline. De wet voorziet namelijk de mogelijkheid om rechtstreeks in te grijpen ten aanzien van stoute kinderen. Op vraag van de ouders is het mogelijk om het civielrechtelijke tuchtigingsrecht van de ouders geheel over te dragen naar de bevoegdheden van de kinderrechter. Het gaat hier dan om kinderen die geen criminele feiten hebben gepleegd, maar die toch onder de hoede worden geplaatst van de kinderrechter.¹⁰⁷

2.3.2. De nieuwe figuur van de kinderrechter

Voor het berechten van kinderen wordt, zoals reeds vermeld een speciale rechtbank opgericht met daarin een alleen zetelende rechter, de kinderrechter. Dit model is gestoeld op buitenlandse voorbeelden en in het bijzonder op het Amerikaanse model. In 1899 werd daar de eerste kinderrechtbank opgericht in Chicago (zie supra). Amerika was daarmee trendsetter en vele andere landen, waaronder België, volgden snel. De Wet op de Kinderbescherming bepaalt dat de kinderrechter als speciale magistraat veel macht en verstrekkende bevoegdheden krijgt. Hij handelt namelijk als onderzoeksrechter en vonnisrechter.¹⁰⁸ Ook wordt de zitting voor het berechten van kinderen vanaf dan achter gesloten deuren gehouden om de intimiteit tussen kinderrechter en minderjarig en/of ouder te vergroten. Er moet wel benadrukt worden dat de kinderrechter altijd een man was die zich dan als vaderfiguur opwierp. Een vrouwelijke kinderrechter was anno 1912 ondenkbaar.¹⁰⁹

---

¹⁰⁶ De Bondt, *Jeugdcriminologie & jeugdrecht*, 55–57; Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 312–314.

¹⁰⁷ Smets, *Jeugdbeschermingsrecht*, 13; Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 311–312.

¹⁰⁸ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 316.

¹⁰⁹ Els Dumortier, "De missie van de kinderrechter. Een onderzoek naar het ontstaan en de praktijk van de (Antwerpse) kinderrechter (1912-1965)," *Panopticon* 33, nr. 5 (2012): 397–398.

Het opmerkelijkste verschil tussen de klassieke strafrechter en de kinderrechter is de bijzondere doelgroep. Voor de klassieke strafrechter verschenen voor 1912 alle burgers die beticht werden van een misdrijf. De kinderrechter behandelt enkel en alleen de dossiers van kinderen jonger dan zestien of jonger dan achttien jaar (landloperij en bedelarij gold voor minderjarigen tot 18 jaar; wangedrag of indiscipline op basis van een ouderlijke klacht was ook van toepassing tot achttien jaar; prostitutie, losbandigheid, ontucht en andere inbreuken tot 16 jaar).¹¹⁰ Bovendien worden niet alleen delinquente kinderen voorgeleid, maar ook pre-delinquente kinderen (kinderen in gevaar door hun criminogene leefmilieu) konden aan de kinderrechter toevertrouwd worden. Hiervoor voorzag de wet vier categorieën. Als eerste waren er de bedelaars en landlopers die voordien voor de vrederechter verschenen. Ten tweede waren er de wangedragende kinderen die door een ouderlijke klacht in het vizier kwamen van de kinderrechter en daarvoor voorgeleid werden voor de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg. Ten derde waren er de losbandige kinderen die zich inlieten met ontucht of prostitutie of wiens bezigheden konden leiden tot ontucht of criminaliteit. Ten slotte waren er de abnormalen die door hun fysieke of mentale toestand geen controle hadden over hun daden. Deze vier groepen zijn niet verrassend en kregen reeds voor de wet van 1912 speciale aandacht van de regering. De wet zorgt in feite louter voor een centralisering van de rechtspleging ten aanzien van deze groepen bij een en dezelfde rechter: de kinderrechter. De zogenaamde 'ongelukkige' kinderen vallen niet onder de hoede van de kinderrechter. Het gaat dan om kinderen die slachtoffer zijn van hun slechte ouders. Voor hen was een ontzegging uit de ouderlijke macht mogelijk, maar dit was geen bevoegdheid van de kinderrechter. De rechtbank van eerste aanleg bleef bevoegd voor deze materie en er was geen verdere opvolging van deze minderjarigen. De kinderrechter nam dus enkel (pre)delinquente minderjarigen onder zijn vleugels en geen slachtoffers.¹¹¹

Een tweede belangrijk verschil zijn de bevoegdheden van een kinderrechter. Het is vanaf 1912 niet meer de taak van de kinderrechter om te bepalen of een kind schuldig of onschuldig is aan het gepleegde misdrijf. Evenmin moet deze nog vaststellen of de minderjarige beschikt over het oordeel des ondersheids. Vanaf 1912 is het zijn taak om te proberen het vertrouwen van de minderjarige te winnen om zo door te dringen tot de ware aard, persoonlijkheid en psychologie van de betichte. De kinderrechter krijgt hiervoor verschillende bevoegdheden om de noodzakelijke informatie over de minderjarige en zijn leefomgeving te verzamelen. Dit met oog op het vaststellen van de beste individuele maatregel om de jongere te verbeteren en te resocialiseren. Die maatregelen behoren strikt gezien tot de uitvoerende macht en worden daarom administratieve beslissingen genoemd. De wet voorzag geen hoger beroep tegen deze beslissingen, maar een driejaarlijkse herziening was wel verplicht. Hierbij moet opgemerkt worden dat de driejaarlijkse herziening in de praktijk, buiten in de beginperiode,

---

¹¹⁰ Aurore François, "Du chiffre au dossier. Les statistiques de la protection de l'enfance (1912-1965)." in *Les chiffres du crime en débat: regards croisés sur la statistique pénale en Belgique (1830-2005)*, ed. Frédéric Vesentini (Louvain-la-Neuve: Academia-Bruylant, 2005), 237.

¹¹¹ Kevin Goris, Els Dumortier, en Stefaan Pleysier, "Het "probleemkind" in de Belgische jeugdbescherming, een geschiedenis. Een geschiedenis van het "probleemkind" in de Belgische jeugdbescherming (1912-2012)," *Orde van de dag* 58 (2012): 7.

amper werd uitgevoerd (dit wordt bevestigd door de afwezigheid van vonnissen van de driejaarlijkse herziening).¹¹²

Een laatste opmerkelijk verschil tussen de gewone strafrechter en de kinderrechter is het aantal medewerkers die deze laatste ter zijn beschikking heeft. Zoals reeds vermeld, krijgt de kinderrechter verschillende bevoegdheden om de noodzakelijke informatie over de minderjarige en zijn leefomgeving te verzamelen. Hij kan hiervoor enerzijds beroep doen op personen in de directe leefomgeving van het kind (de minderjarige zelf, de ouders, onderwijzer, werkgever, gemeentelijke overheden...) Anderzijds kunnen ook (semi)professionele hulpverleners door de kinderrechter ingeschakeld worden, namelijk de patronagecomités. Daarnaast zijn er ook vrijwilligers die de kinderrechter helpen en het feitelijke maatschappelijk onderzoek in zijn plaats uitvoeren. Volgens Carton de Wiart waren deze 'afgevaardigden' bij voorkeur vrouwen om zo een tegengewicht te kunnen bieden aan de kinderrechter die zich als vaderfiguur opwierp. Deze groep kan hierdoor vergeleken worden met de beweging van zogenaamde *child savers* in Amerika die ook voornamelijk uit vrouwen uit de middenklasse bestond. Deze afgevaardigden kunnen gezien worden als de voorlopers van de hedendaagse sociale en maatschappelijke assistenten. Op basis van de sociale enquêtes van deze vrijwilligers nam de kinderrechter dan een beslissing. Ten slotte kon de kinderrechter ook een beroep doen op experts wanneer hij een medisch onderzoek van de minderjarige nodig achtte. Op basis van een slechte fysieke of mentale toestand kan de kinderrechter dan besluiten het kind (de abnormale) in observatie te laten plaatsen.¹¹³

Sommigen bleven echter bedenkingen hebben bij de rol van de kinderrechter. Tijdens parlementaire debatten over de Wet op de Kinderbescherming riep de macht van de alleen zittende kinderrechter grondwettelijke, rechtstheoretische, politieke, filosofische en confessionele vragen op. Men vreesde dat een alleen zetelende rechter tot willekeur zou leiden. Carton de Wiart weerlegde dit argument door duidelijk te stellen dat een kinderrechter geen straffen oplegt, maar enkel maatregelen treft.¹¹⁴ Ook de vergaande interventiemogelijkheden van de kinderrechter werden bekritiseerd omdat daardoor werd afgeweken van enkele klassieke beginselen van de strafrechtsbedeling. De steeds groter wordende interventiedrang omwille van predelinquent gedrag zette het legaliteitsbeginsel op de helling. Het feit dat een maatregel voor onbepaalde duur werd opgelegd, leidde tot een grote rechtsonzekerheid bij minderjarige waartegen de maatregelen werden genomen. Jongeren konden immers voor eerder banale feiten langdurig in het systeem zitten wat het proportionaliteitsbeginsel in het gedrang bracht.¹¹⁵ Het zal echter meer dan vijftig jaar wachten worden vooraleer er iets gebeurt met deze kritieken. In 1965 wordt de Kinderbeschermingswet

---

¹¹² Dumortier, "De missie van de kinderrechter. Een onderzoek naar het ontstaan en de praktijk van de (Antwerpse) kinderrechter (1912-1965)," 399-409; Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 317.

¹¹³ Els Dumortier, "De missie van de kinderrechter. Een onderzoek naar het ontstaan en de praktijk van de (Antwerpse) kinderrechter (1912-1965)," *Panopticon* 33, nr. 5 (2012): 398-400; Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 318-320.

¹¹⁴ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 316.

¹¹⁵ De Bondt, *Jeugdcriminologie & jeugdrecht*, 62-63.

vervangen door de Jeugdbeschermingswet en de jeugdrechter neemt de plaats in van de kinderrechter.

3. De institutionele geschiedenis van jeugdinstituten

In dit deel zal de historische evolutie van de verschillende jeugdinstituten worden gekaderd. De groeiende aandacht voor jeugddelinquenten en de nieuwe juridische benadering tegenover jeugdcriminaliteit had dan ook zijn gevolgen op de praktische uitvoering van de vrijheidsberoving van jongeren. Doorheen de lange negentiende eeuw zien verschillende penitentiaire initiatieven specifiek voor minderjarigen het licht. Deze zouden de oplossing moeten bieden voor het probleem van jeugdcriminaliteit. In deze contextschets zal er zeer gedetailleerd gekeken worden naar de ontstaansgeschiedenis en de ontwikkelingen van de jeugdinstituut in Ruiselede.

Ook hier ziet Historica Dupont-Bouchar twee verschillende periodes. De eerste periode loopt van 1840 tot 1890 en noemt zij 'de tijd van de gevangenen.' Het strafrechtelijk systeem voor minderjarigen voorzag namelijk maar twee modellen: de jeugdgevangenis of de landbouwkolonie. Vanaf de jaren '80 van de negentiende eeuw zag men echter in dat de louter strafrechtelijke aanpak van jeugddelinquentie geen oplossing was voor het probleem. Bovendien leidde het alleen maar tot overvolle gevangenen, hervormingen zijn noodzakelijk. Vanaf 1890 breekt er een nieuwe periode aan waarin gevangenen worden omgevormd tot scholen waar de heropvoedingsgedachte centraal komt te staan.¹¹⁶

3.1. Opkomst van een aparte institutionele behandeling van minderjarigen

Zoals hoger beschreven, voorzag het Strafwetboek van 1810 verschillende categorieën van delinquente minderjarigen. De eerste groep bestond uit minderjarigen ouder dan zestien jaar die door de rechter schuldig werden bevonden aan het betichte misdrijf en riskeerden net als volwassenen een gevangenisstraf (een langere weliswaar door hun jonge leeftijd). De tweede categorie waren de delinquente kinderen jonger dan zestien jaar. Binnen deze groep moest de rechter dan uitmaken of de betichte het oordeel des onderscheids bezat of niet (art. 66 SW 1810). Zij die het oordeel des onderscheids hadden werden schuldig bevonden en kregen hiervoor een verminderde gevangenisstraf. Indien ze geen oordeel des onderscheids bezaten, waren ze onschuldig en werden ze vrijgesproken. Hierbij kon echter een bewarende maatregel, in de vorm van plaatsing onder correctie in een instituut worden opgelegd. Daarnaast waren er ook nog de minderjarigen die geen misdrijf hadden gepleegd, maar op basis van het vaderlijke tuchtigingsrecht opgesloten werden.¹¹⁷

In theorie bestonden er dus verschillende groepen van delinquente jongeren. In de praktijk was dit onderscheid veel minder aanwezig en werden deze verschillende categorieën van

---

¹¹⁶ Dupont-Bouchar, *De la prison à l'école: les pénitenciers pour enfants en Belgique au XIXe siècle (1840-1914)*, 225–228.

¹¹⁷ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 149–151.

jongeren samen opgesloten in dezelfde gevangenis als volwassenen. Voor 1844 bestonden er immers geen specifieke penitentiaire instellingen voor minderjarigen. Vele hervormingsgezinden en filantropen wijzen op de slechte invloed en het gevaar voor criminele besmetting door volwassen delinquenten op jonge *first offenders*. Ze stellen hierbij het gebrek aan hygiëne, de luiheid en de onzedelijkheid in de gevangenissen aan de kaak. Ducpétiaux erkende het probleem en begint aan een belangrijke hervorming en modernisering van het penitentiaire systeem, waarvan de oprichting van jeugdgevangenissen een onderdeel is. Buitenlandse voorbeelden zoals het Parijse *La Petite Roquette* en de Amerikaanse *Houses of refuges* zorgden hierbij voor inspiratie. Het nieuwe modern van Ducpétiaux bestond uit twee pijlers. Enerzijds de absoluut noodzakelijk geachte classificatie en scheiding tussen gedetineerden op basis van de aard van de straf en het misdrijf, het geslacht en de leeftijd. Anderzijds een aparte behandeling voor minderjarigen met oog op morele hervorming.¹¹⁸

3.1.1. De eerste stappen richting een scheiding

De eerste stap die genomen werd, was het simpelweg scheiden van volwassenen en minderjarigen in dezelfde instelling. In 1832 werd in de Sint-Bernardgevangenis voor correctioneel veroordeelden in Hemiksem een speciaal *quartier de réforme* voor jongeren opgericht. Tot 1832 zaten hier mannen, vrouwen en kinderen samen opgesloten. De vrouwelijke gevangenen werden in 1832 overgeplaatst naar Gent en de vrijgekomen plaats werd gebruikt om de scheiding tussen volwassen en minderjarige delinquenten te garanderen. Het penitentiair regime was voor beide vleugels hetzelfde, met dat verschil dat de minderjarigen 90 minuten onderwijs kregen. Het werk in de ateliers was aangepast voor de jongeren en was erop gericht dat deze een nuttig beroep zouden leren. Ook werd er een ander tuchtrekime gehanteerd op basis van een classificatiesysteem van drie klassen: *punition, épreuve et récompense*.¹¹⁹

In de praktijk bleek echter de scheiding tussen volwassenen en jongeren niet zo resoluut. Ook bleef het probleem bestaan dat binnen de jongerenvleugel de verschillende groepen van minderjarigen samen leefden. Het scheiden van onschuldige en schuldige jongeren was de volgende stap die Ducpétiaux noodzakelijk achtte in zijn hervormingsprogramma.

3.1.2. Eindelijk een eigen gevangenis op maat van minderjarigen

Het initiatief in de Sint-Bernardgevangenis faalt en de tekortkomingen worden voor Ducpétiaux snel duidelijk, maar het heeft uiteindelijk wel de weg opengelegd voor een eigen penitentiaire voorziening. In 1840 krijgen de plannen concreet vorm en wordt er besloten dat de nieuwe gevangenis voor minderjarigen in de voormalige abdij van Sint-Hubert gevestigd wordt. Het zal finaal nog vier jaar duren, maar op 1 juni 1844 wordt de instelling officieel ingehuldigd.

---

¹¹⁸ Dominique De Fraene en Alice Jaspert, "De historische bewegingen van het opsluiten van minderjarigen: dwarswegen en zijsporen in België," *Panopticon* 33, nr. 5 (2012): 417; Marie-Sylvie Dupont-Bouchat, *La Belgique criminelle. Droit, justice et société (XIVe-XXe siècles)* (Louvain-la-Neuve: Academia-Bruylant, 2006), 452–453.

¹¹⁹ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 152–156.

Deze eerste Belgische gevangenis, specifiek en exclusief voor jongeren is bedoeld voor jongens jonger dan zestien jaar die veroordeeld zijn tot een gevangenis van zes maanden en langer, alsook voor jongens jonger dan zestien jaar die vrijgesproken werden op basis van artikel 66 en die terbeschikking van de regering werden gesteld.¹²⁰ Een gelijkaardig initiatief wordt in 1848 in Luik opgericht voor veroordeelde en onschuldige meisjes jonger dan zestien jaar.¹²¹

Het gevangenisregime wordt ook aangepast en de kern daarvan kan volgens Dupont-Bouchat het best worden samengevat als: *surveiller, punir et moraliser*. Het straf-en beloningssysteem van het Sint-Bernardskwartier wordt ook in Sint-Hubert ingevoerd waarbij er voor elk trimester een moreel klassement wordt bijgehouden. Moralisering via heropvoeding gebeurde aan de hand van een strenge discipline, religieus onderricht, basisonderwijs en arbeid.¹²²

3.1.3. Verdere scheiding door het ontstaan van landbouwkolonies

In de jaren 1840 werd België geteisterd door een enorme economische crisis. Enerzijds raakte de traditionele linnenindustrie en de huisnijverheid in verval en anderzijds werd de agrarische productie geteisterd door twee opeenvolgende misoogsten die onder meer te wijten waren aan de aardappelziekte van 1845-1847. Deze dubbele crisis trof 'arm' Vlaanderen zeer hevig en in sommige regio's was er zelfs sprake van een regelrechte hongersnood.¹²³ Op 6 mei 1847 werd er in de Kamer van Volksvertegenwoordigers een verontrustend rapport neergelegd aangaande de wantoestanden en de kinderarmoede in Vlaanderen.¹²⁴ Het voedselgebrek zorgde er immers voor dat kinderen en jongeren de straat opgingen om te bedelen en zorgden vaak voor overlast en criminaliteit. Hongerige bedelaars en landlopers pleegden kleine misdrijven om zo een plaats te bemachtigen in de gevangenis. De criminele statistieken tonen dit ook aan en getuigen van een explosieve stijging van het aantal vervolgte criminaliteit. Het aantal jongeren die in gevangenissen en bedelaarskolonies neemt enorm toe.¹²⁵ De strafinrichting in Saint-Hubert raakt bijgevolg al snel overbevolkt. Op 1 juni 1844 verbleven er 66 jongeren, maar op 6 september 1847 was dit aantal reeds gestegen tot 458. De crisis zorgde dus voor meer en meer jongeren in overvolle bedelaarskolonies en gevangenissen. Deze situatie was niet langer leefbaar en hervormingen drongen zich noodgedwongen.¹²⁶

Reeds in 1842 publiceerde Ducpétiaux het boek *Le paupérisme en Belgique: causes et remèdes*, waarin hij op basis van de statistieken van de weldadigheidsbureaus en de criminaliteitstabellen van de *Commission Centrale de Statistique* een beeld schetste van de armoede in België. Hierin pleitte hij voor een meer gecoördineerde aanpak van het

---

¹²⁰ De Fraene en Jaspert, "De historische bewegingen van het opsluiten van minderjarigen," 417.

¹²¹ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 66.

¹²² Dupont-Bouchat, *De la prison à l'école: les pénitenciers pour enfants en Belgique au XIXe siècle (1840-1914)*, 273–290.

¹²³ Gita Deneckere e.a., *Een geschiedenis van België* (Gent: Academia Press, 2014), 52–56.

¹²⁴ Nys, "Bouwhistorische studie van het gebouwencomplex 'De Zande.'" 52.

¹²⁵ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 66.

¹²⁶ Romain Vanlandschoot, *Sluit ze op ... jongeren in de criminaliteit; 1400 tot nu*, 170–171.

armoedeprobleem. Dit was een eerste stap naar de oprichting van de heropvoedingsschool in Ruiselede.¹²⁷ Ook de zogenaamde Ducpétiaux-cijfers zorgden voor een stroomversnelling in de hervormingen. Begin 1848 publiceerde Ducpétiaux een rapport over het aantal jongeren in penitentiaire instellingen. Daaruit bleek dat tussen 1845 en 1847 maar liefst 26.427 kinderen en jongeren opgesloten waren in bedelaarskolonies en gevangenissen. Op 31 december 1847 zaten er 1.110 jongens in de gevangenis waarvan 13 onder de zeven jaar, 199 tussen zeven en twaalf jaar, 447 tussen twaalf en zestien jaar en 432 tussen zeventien en achttien jaar. De overheid zag de ernst van de situatie in en werkte in ijltempo aan een wetsvoorstel over de hervorming van de bedelaarskolonies. De nieuwe wet omtrent deze hervorming voorzag de oprichting van speciale instellingen voor jonge behoeftigen, delinquenten en vagebonden, namelijk de zogenaamde hervormingsscholen. Ze werd op 9 maart 1848 unaniem goedgekeurd door de Kamer en de Senaat volgde op 3 april 1848.¹²⁸

De Belgische staat kocht in 1848 met het oog op de wet van 3 april 1848 het Sint-Pietersveld met bijhorende boerderij en landerijen in Ruiselede. Hier stond vroeger een suikerfabriek die sinds 1839 niet meer gebruikt werd. Het Koninklijk Besluit van 8 maart 1849 besliste uiteindelijk tot de oprichting van twee hervormingsscholen in Vlaanderen waarvan één in Ruiselede voor 500 jongens van zeven tot twintig jaar en één in Beernem voor 400 meisjes van zeven tot twintig jaar en kinderen van twee tot zeven jaar. De hervormingsschool voor jongens in Ruiselede op het Sint-Pietersveld werd reeds in 1849 in gebruik genomen, de hervormingsschool voor meisjes in Beernem, op een oud kasteeldomein werd pas in 1853 officieel geopend.¹²⁹ Door het oprichten van deze twee instellingen kwam een grote droom van Ducpétiaux uit namelijk het scheiden van vagebondskinderen die gemoraliseerd moesten worden en de schuldige kinderen die door de rechtbank werden veroordeeld en dus gestraft moesten worden. Daarvoor kwamen beiden in de jeugdgevangenis terecht waar de kans op morele besmetting aanzienlijk was.¹³⁰

De overheid koos voor deze rurale oplossing omdat ze geloofden in de heilzame werking van de frisse buitenlucht en het werk op de velden. Stedelijke en industriële centra waren immers de voedingsbodem van al het slechte. De inspiratie voor de oprichting en inrichting van de Belgische hervormingsscholen haalde Ducpétiaux en de Belgische overheid uit het Franse Mettray. In deze, in 1840 opgerichte landbouwerskolonie nabij Tours werd het accent ook gelegd op heropvoeden door middel van een landbouwgeoriënteerde aanpak en poogde men jonge delinquenten goede burgerwaarden bij te brengen. De oprichting van de heropvoedingsscholen in België moet dan ook gezien worden binnen een grotere internationale trend waarbij dergelijke instellingen op verschillende plaatsen in Europa werden opgericht. Andere belangrijke voorbeelden van heropvoedingstehuizen naast Mettray zijn

---

¹²⁷ Romain Vanlandschoot, *Sluit ze op ... jongeren in de criminaliteit; 1400 tot nu*, 170-171.

¹²⁸ Vanlandschoot, *Sluit ze op ... jongeren in de criminaliteit; 1400 tot nu*, 174.

¹²⁹ Nys, "Bouwhistorische studie van het gebouwencomplex 'De Zande.'" 52-58.

¹³⁰ Dupont-Bouchat, "De la prison à l'école de bienfaisance. Origines et transformations des institutions pénitentiaires pour enfants en Belgique au XIXe siècle (1840-1914). Première partie," 35.

Rauhe Haus in Hamburg (Duitsland) in 1833, *Red Hill* in Loden (Engeland) in 1849 en *Nederlands Mettray* in Zetfen (Nederland) in 1851.¹³¹

3.1.4. Nog meer gevangenis

Ondanks de opening van Ruislede en de daaropvolgende overplaatsing van minderjarige bedelaars en landlopers, bleef de gevangenis in Sint-Hubert kampen met overbevolking. Dit kan onder ander verklaard worden door het feit dat rechtbanken nu sneller overgingen tot een veroordeling en plaatsing in een instelling. Ook de onschuldige daders werden steeds vaker in bewaring gesteld. De initiële gevangenispopulatie van Sint-Hubert werd berekend op 200 gedetineerden, de maximumcapaciteit werd opgestrooken naar 365 in 1846, maar in 1847 verbleven er bijna 500 delinquenten. Een uitbreiding van het institutionele netwerk drong zich op.¹³²

De landouwkolonie in Ruislede werd uitgebreid met een nieuwe afdeling in Wingene. In 1855 wordt daar een matrozenopleiding ingericht met plaats voor 104 leerlingen.¹³³ In Rekem, het vroegere bedelaarsgesticht wordt in 1880 een afdeling van de weldadigheidsschool gevestigd. Ook worden er nieuwe plaatsen voor schuldige minderjarigen gecreëerd om Sint-Hubert (tijdelijk) te ontlasten. In arresthuis van Turnhout wordt vanaf de jaren 1850 een vleugel vrijgehouden voor minderjarigen. In de militaire gevangenis van Aalst wordt er in 1855 een kwartier vrijgemaakt voor schuldige jeugddelinquenten. Beide initiatieven worden echter in 1859 terug afgeschaft. Een nieuwe poging werd ondernomen in Namen in 1871. In de voormalige vrouwengevangenis wordt een onderafdeling van Sint-Hubert opgericht.¹³⁴

3.2. Gevangenis worden scholen

In de loop van de negentiende eeuw wordt het pedagogische discours in de bestraffing van minderjarige delinquenten steeds meer benadrukt. Dit wordt het meest expliciet en zichtbaar gemaakt door de verschillende naamsveranderingen van de Belgische instellingen voor jongeren. Van 1844 tot 1867 werd Sint-Hubert aangeduid als een *maison pénitentiaire pour jeunes délinquants*. Vanaf 1867 verandert dit naar *maison pénitentiaire et de réforme* waardoor de notie heropvoeding expliciet in de naamgeving komt te liggen. In 1881 werden gevangenis omgevormd tot *maison spéciale de réforme*. Hierdoor wordt elke tekstuele toespeling op een staf- en penitentiair karakter vermeden.¹³⁵

---

¹³¹ Delange, Delange, "De institutionele geschiedenis van G.B.J. 'De Zande.' Van de stichting in 1849 tot 1965," 77.

¹³² Christiaens, "De zware jongens van Gent: praktijk en betoog omtrent de "incorrigibles" aan het einde van de negentiende eeuw (1875-1921)," 28; Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 174.

¹³³ Delange, "De institutionele geschiedenis van G.B.J. "De Zande." Van de stichting in 1849 tot 1965." 79.

¹³⁴ Christiaens, "De zware jongens van Gent: praktijk en betoog omtrent de "incorrigibles" aan het einde van de negentiende eeuw (1875-1921)," 28.

¹³⁵ Christiaens, "A history of Belgium's Child Protection Act of 1912. The redefinition of the juvenile offender and his punishment," 8.

De definitieve breuk met de strafrechtelijk connotatie komt er met het Koninklijk Besluit van 1890. Vanaf dan worden alle penitentiaire instellingen voor onschuldige minderjarigen en de heropvoedingsscholen voor landlopers en bedelaars samen gebracht onder één noemer. Voortaan zijn het allemaal *écoles de bienfaisance*. De strafrechtelijke logica (gebaseerd op verantwoordelijkheid) wordt stilaan vervangen door de pedagogische of sociale logica (gebaseerd op gevaarlijkheid). Jeugdinstellingen worden scholen en gedetineerden worden leerlingen of pupillen. Naast de gelijkschakeling van alle instellingen betekent dit, in theorie althans, dat de institutionele scheiding tussen jonge delinquenten, landlopers en bedelaars wordt opgeheven. De wet van 1891 betreffende de beteugeling van de landloperij en de bedelarij moet hierbij in hetzelfde daglicht bekeken worden.¹³⁶

De nieuwe filosofie zorgt er opnieuw voor dat er meer en meer minderjarigen naar de gevangenis of weldadigheidsschool gestuurd worden. Een uitbreiding van het institutionele netwerk komt hierbij opnieuw aan de orde. In 1894 wordt in Mol een nieuwe weldadigheidsschool opgericht. Vanaf de jaren '80 van de negentiende eeuw komt er bovendien een nieuwe categorie van schuldige kinderen in het vizier van de regering: de onverbeterlijken. Zoals hierboven vermeld ging het om een groep jongeren waarvoor alle hulp te laat was en het niet meer mogelijk was deze te heropvoeden. Door het gevaar van morele besmetting moesten deze onverbeterlijken geïsoleerd worden van de andere jongeren. De meeste instellingen beschikten wel over enkele isoleercellen, maar een afzonderlijk streng disciplinekwartier in elke instelling installeren bleek praktisch onmogelijk. Hierdoor is de minister van mening dat er nood is aan een centraal disciplinekwartier voor alle onverbeterlijken. De keuze valt uiteindelijk op de oude gevangenis van Gent mede door haar penitentiair karakter met onder andere afzonderlijke nachtcellen. Naast het reeds bestaande jongerenkwartier voor onschuldige jeugddelinquenten, wordt in 1887 de speciale disciplinaire sectie opgericht. Dit disciplinekwartier was uitsluitend voor jongens. Een gelijkaardig kwartier voor meisjes werd in 1886 al voorzien in het bedelaarsdepot van Brugge.¹³⁷

Een mogelijke transfer van een onverbeterlijke leerling naar het disciplinekwartier was gebaseerd op een eerder rudimentaire observatie en karakterisering van het gedrag en de moraliteit van de minderjarige. Een onverbeterlijke wordt bij binnenkomst en uittrede van het disciplinekwartier onderworpen aan een moraliteitsonderzoek om zijn plaatsing en overplaatsing te legitimeren. Hiermee worden de eerste stappen gezet naar een sociaal-psychologische en pedagogische meting van de jonge delinquenten. Deze verwetenschappelijking zal zich in het begin van de twintigste eeuw verder ontwikkelen.¹³⁸

---

¹³⁶ Dupont-Bouchat, *De la prison à l'école*, 142; Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 186–187.

¹³⁷ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 184–185.

¹³⁸ Christiaens, "A history of Belgium's Child Protection Act of 1912. The redefinition of the juvenile offender and his punishment," 9.

3.3. De wetenschap doet zijn intrede

De ontwikkeling van moderne wetenschappen zoals sociologie, antropologie en criminologie hebben gezorgd voor een wetenschappelijke kijk op de criminele mens. Bovendien hebben deze gezorgd voor een vernieuwde aandacht voor minderjarige delinquenten. De Wet op de Kinderbescherming zorgt ervoor dat er definitief gekozen wordt voor de strategie van heropvoeden en beschermen, in plaats van straffen. Vanaf 1912 zal noch het misdrijf, noch het oordeel des onderscheids de beschermingsmaatregel bepalen. Op basis van een sociaal onderzoek zal de persoonlijkheid en psychologie van het kind achterhaald worden om zo de meest passende individuele maatregel op te leggen. Een gespecialiseerde wetenschappelijke observatie wordt hierbij ingebouwd in het beslissingsproces en in de heropvoedingspraktijk. Hiervoor is een formele ruimte, waarbinnen de systematische en wetenschappelijke observatie van minderjarigen onder de hoede van de kinderrechter georganiseerd kan worden noodzakelijk.¹³⁹

In het licht van deze hervormingen wordt in 1914 een nieuw observatiecentrum voor jongens in Mol opgericht. De tegenhanger voor meisjes wordt in Saint-Servais in 1919 geopend. De opdracht van een observatiecentrum en het psycho-pedagogische onderzoek is drieledig: het ontwikkelen van de nodige criteria voor de classificatie van de minderjarigen, een adequate heropvoedingsmethode op maat voorschrijven en de kinderrechter adviseren in zijn beslissing over de meest gepaste behandeling. Hiermee illustreert het perfect het toenmalige medische model van observatie, diagnose en behandeling.¹⁴⁰

Het observatiecentrum in Mol doet als het ware diens als 'rangeerstation' voor alle jongens die in staatsinstellingen werden geplaatst, of ze nu ter beschikking waren gesteld, veroordeeld waren of in de gerechtelijke molen waren terechtgekomen omdat ouders ontzet waren uit de ouderlijke rechten. Elke jongere wordt er gemiddeld twee maanden aan een grondige observatie onderworpen. Vervolgens stromen ze door naar het laboratorium voor psychopedagogie waar een eindrapport opgesteld wordt. Dit rapport beschrijft alle tekorten en capaciteiten van de minderjarige en bepaalt de behandeling, evenals de precieze plaatsing van de minderjarige: terugplaatsing in de familie, vrijheid onder toezicht of plaatsing in een prive- of in een staatsinstelling. De kinderrechter kon ook een onderzoek aanbevelen indien hij twijfelde aan de abnormaliteit van de jongere.¹⁴¹

Naast de oprichting van het observatiecentrum in Mol en Saint-Servais wordt in het begin van de twintigste eeuw het institutionele netwerk terug uitgebreid. In 1920 wordt een speciale afdeling voor zwakzinnigen in Mol opgericht en in 1922 komt er in Brugge een speciale kliniek voor zowel zwangere meisjes als meisjes met venerische ziekten. Er worden echter ook twee

---

¹³⁹ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 321–322.

¹⁴⁰ Sarah Van Ruyskensvelde en Laura Nys, "Het observatierapport als historisch object. Wetenschappelijke observatie in de Belgische Rijksopvoedingsinstellingen, 1912–1945," *Tijd-Schrift. Erfgoedpraktijk in Vlaanderen* 9, nr. 2 (2019): 55.

¹⁴¹ De Fraene en Jaspert, "De historische bewegingen van het opsluiten van minderjarigen," 420.

instellingen opgedoekt. Reeds in 1921 wordt het strenge disciplinekwartier in Gent gesloten en vier jaar later volgt de instelling in Wingene. Ten slotte bepaalt het Koninklijk Besluit van 31 maart 1921 dat we voortaan moeten spreken over rijksopvoedingsgestichten in plaats van weldadigheidsscholen. Hiermee komt er een eind aan een periode van grote veranderingen in de staatsinstellingen en zal het beleid inzake jeugddelinquentie tot de jaren vijftig redelijk stabiel blijven.¹⁴²

4. De jongens uit Ruiselede

In het laatste deel van dit eerste inleidende hoofdstuk zal zeer gedetailleerd gekeken worden naar de jongens van Ruiselede. Door te duiden welke jongeren er nu precies verbleven in het opvoedingsgesticht, kan er een goed beeld gevormd worden van welke 'soort' jongens verbleven in Ruiselede. Ook zal geschetst worden welk regime er gold in de instelling om zo de analyse van het tuchtreger in het volgende deel in een breder kader te kunnen plaatsen.

4.1. De eerste kolonisten in de landbouwkolonie

Het doel van de eerste heropvoedingsschool was simpel: de jongens omvormen tot nuttige burgers en bekwame arbeiders, om armoede en bedelarij uit te roeien. Het accent lag dus veel minder op straffen en heropvoeden kwam centraal te staan. Concreet betekende dit in volgorde van belangrijkheid volgende zeven punten. Ten eerste heropvoeden door aan de ene kant ondeugd en luiheid af te leren en aan de andere kant eerlijkheid, orde en nijverheid bij te brengen. Ten tweede de jongens leren in hun eigen onderhoud te voorzien zodat ze geen nood/ baat meer hebben bij bedelarij. Ten derde de gezondheid en lichamelijke conditie van de jongeren verbeteren. Ten vierde al hun 'vermogen' ten volle laten ontwikkelen. Ten vijfde de mogelijke terugkeer naar de maatschappij voorbereiden. Ten zesde ervoor zorgen dat de jongens een aangename herinnering hebben aan hun jeugd. Ten slotte de financiële last van bedelarij voor de gemeente en de staat tot een absoluut minimum herleiden. De oprichting van de weldadigheidsscholen had ook een dubbele functie. Enerzijds was het een allerlaatste en ultieme kans voor jonge landlopers en bedelaars. Anderzijds moest het ouders afschrikken om hun kind de straat op te sturen om te gaan bedelen want hun kind zou wel eens naar een heropvoedingsschool kunnen gestuurd worden.¹⁴³

De bewoners van de eerste hervormingsschool bestonden uit vier administratieve categorieën. Als eerste waren er de behoeftigen van jonger dan achttien jaar die zich vrijwillig aan de poort aanboden met de toestemming van het college van burgenmeester en schepen of de politiecommissaris van hun verblijfplaats of de bestendige deputatie of provinciegouverneur. Als tweede waren er de jonge veroordeelden wegens bedelarij of landloperij die er kwamen na het uitzitten van hun gevangenisstraf omdat deze nog heropgevoed moesten worden. Als derde waren er de jongeren die werden veroordeeld op basis van artikel 66 en door de rechter

---

¹⁴² Delange, "De institutionele geschiedenis van G.B.J. "De Zande." Van de stichting in 1849 tot 1965," 95.

¹⁴³ Delange, "De institutionele geschiedenis van G.B.J. "De Zande." Van de stichting in 1849 tot 1965," 75.

werden geplaatst in de hervormingsschool. Als vierde waren er de jongens veroordeeld tot een gevangenisstraf tot acht dagen. De absolute voorkeur werd dus gegeven aan jongens die naar de hervormingsschool werden gestuurd als gevolg van een veroordeling wegens bedelarij en/of landloperij. Een plaatsing voor langere duur heeft volgens het nieuwe beleid de voorkeur, diepgaande moralisering is namelijk een werk van lage adem. Het is aan de penitentiaire administratie zelf en niet aan de rechtbank om te bepalen hoelang een verblijf moet duren. De minimum verblijfsduur is zes maanden bij een eerste veroordeling en minimum twaalf maanden bij recidive.¹⁴⁴

Reeds op 5 april 1849 kwamen de eerste inwoners, ook wel kolonisten genoemd, naar Ruiselede. Het ging om 40 jongens die werden overgeplaatst uit Saint-Hubert. Tegen het eind van 1849 was dit aantal al opgelopen tot 127. De hervormingsschool was een groot succes en barstte al snel uit haar voegen. De maximum capaciteit van 500 leerlingen werd in 1851 al overschreden. Op het einde van 1853 moest er zelf een voorlopige stop worden ingevoerd, die elf maanden later opnieuw werd verlengd.¹⁴⁵

In 1861 publiceerde Ducpétiaux een uitgebreid rapport over de hervormingsscholen van Ruiselede, Wingene en Beernem voor de periode 1849 tot 1858. Hierin schetst Ducpétiaux onder andere een kwantitatief beeld van de jongeren van de verschillende hervormingsscholen. Zo blijkt dat er tussen 1849 en 1858 maar liefst 1644 jongens werden opgenomen in Ruiselede.¹⁴⁶ Hiervan bleek 54% veroordeeld voor landloperij en bedelarij, 36% waren vrijgesproken wegens het gebrek aan het oordeel des onderscheids, maar die er terbeschikking werden gesteld van de regering, 9% had zich vrijwillig aangeboden en slechts 1% werd er geplaatst door de ouders via de civielrechtelijke procedure van het vaderlijk tuchttingsrecht.¹⁴⁷ Wat ook opvalt is de jonge leeftijd van de kolonisten. Voor de periode 1849-1858 is 17% jonger dan 10 jaar, 21% is tussen de 10 en 12 jaar, 30% is tussen de 12 en 14 jaar, 25% is tussen de 14 en 16 jaar en slechts 7% is ouder dan 16 jaar.¹⁴⁸ Ze bleven gemiddeld 32 maanden in de instelling.¹⁴⁹

---

¹⁴⁴ Vanlandschoot, *Sluit ze op ... jongeren in de criminaliteit; 1400 tot nu*, 174; Delange, "De institutionele geschiedenis van G.B.J. "De Zande." Van de stichting in 1849 tot 1965," 75.

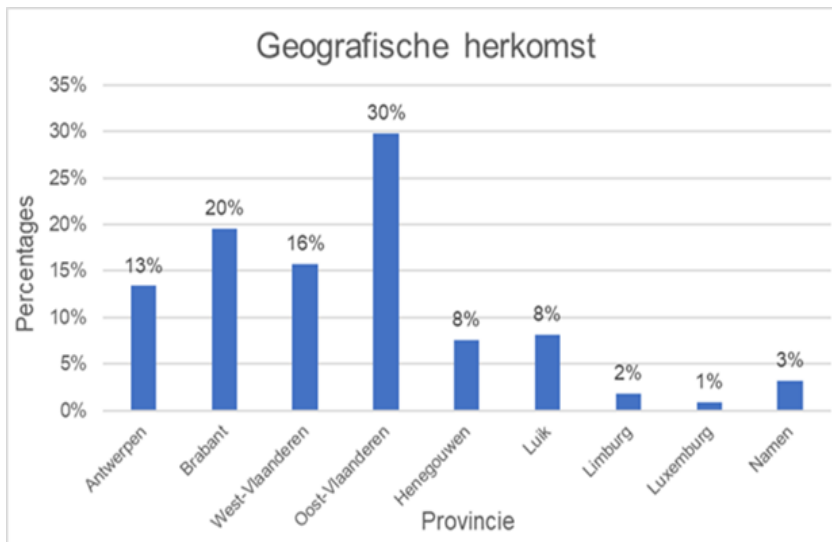
¹⁴⁵ Vanlandschoot, *Sluit ze op ... jongeren in de criminaliteit; 1400 tot nu*, 174.

¹⁴⁶ Voor een gedetailleerd overzicht van het aantal minderjarigen in de instelling zie: Edouard Ducpétiaux, *Exposé de la situation des écoles de réforme de Ruysselede de Wynghe et de Beernem 1849-1858* (Brussel: M. Hayez, 1861), 19.

¹⁴⁷ Ducpétiaux, *Exposé de la situation des écoles de réforme de Ruysselede de Wynghe et de Beernem 1849-1858*, 21.

¹⁴⁸ Ducpétiaux, *Exposé de la situation des écoles de réforme de Ruysselede de Wynghe et de Beernem 1849-1858*, 22.

¹⁴⁹ Ducpétiaux, *Exposé de la situation des écoles de réforme de Ruysselede de Wynghe et de Beernem 1849-1858*, 68.

De meerderheid van de jongeren die in 1858 verbleven in Ruiselede kwam uit Vlaanderen (79%) waarvan Oost-Vlaanderen met 30% het best vertegenwoordigd was. Twee derde van alle jongeren kwamen uit de stad.

Figuur 1: Geografische afkomst van de jongeren in Ruiselede in 1858 (1910-1911), n=725

Tijdens hun verblijf waren alle jongeren verplicht om onderwijs te volgen. Deze educatieve vorming bestond uit twee pijlers: enerzijds genoten zij lager onderwijs en anderzijds kregen ze een beroepsopleiding. Voor de lessen werden zij opgedeeld in verschillende groepen volgens leeftijd, grootte, godsdienstkennis en moedertaal. De jongens jonger dan twaalf jaar kregen anderhalf uur per dag les. Jongens ouder dan twaalf jaar genoten van drie en een half uur onderwijs per dag. De jongeren die te jong of te zwak waren om te werken kregen zelfs een hele dag les. Omdat er slechts twee en later drie onderwijzers waren, kregen de groepen les op verschillende momenten ('s morgens van halfzes tot zeven, ofwel 's avonds van zes tot acht). Naast het reguliere schoolprogramma, behoorden sport en gymnastiek ook tot het lessenpakket.¹⁵⁰

Buiten het lager onderwijs, was er ook het beroepsopleiding, om zo de jongens een nuttige ambacht te leren zodat ze later in hun eigen onderhoud konden voorzien. Ook (gratis) werken was namelijk verplicht en werd gezien als een compensatie voor de onkosten die ze maakten ten aanzien van de staat tijdens hun verblijf. Om uit te maken welk werk een leerling moest uitvoeren werd gekeken naar de leeftijd, aanleg, persoonlijke voorkeur van de leerling zelf, beroep van de ouders, afkomst en in mindere mate de voorkeur van de ouders. De keuze was ook nauw verbonden met de behoeften van de instelling. Door het agrarische karakter van de landbouwkolonie kreeg de agrarische opleiding bijzondere aandacht. Werken op het veld, het houden van dieren en het onderhouden van boomgaarden waren voor de meeste jongens dagdagelijkse bezigheden. Daarnaast waren er verschillende werkhuizen om de toenmalige gangbare ambachten aan te leren: een smidse; een slotenmakerij; een weverij en spinnerij; een wagenmakerij; een schrijnwerkerij; een atelier voor strovlechten en matten weven; een

¹⁵⁰ Delange, "De institutionele geschiedenis van G.B.J. "De Zande." Van de stichting in 1849 tot 1965," 79-82.

schoenmakerij, een zadelmakerij en een kleermakerij. De ambachten die aangeboden werden, waren zodoende nauw aangesloten bij de boerenstiel.¹⁵¹

Het algemeen regime van de landbouwkolonie was beduidend vrijer en zachtaardiger dan dat van de (jeugd)gevangenissen. De jongens moesten opstaan om vijf uur 's morgens om naar het eerste gebed te gaan. Afhankelijk van de groep waarin men zat, ging men daarna naar de les of aan het werk. Om zeven uur was er het ontbijt dat slechts een kwartier tijd in beslag nam. Daarna volgde een uur lichaams oefeningen. Van kwart na acht tot 12 uur ging iedereen terug aan het werk. Om 12 uur werd het middagmaal geserveerd en was er tijd voor drie kwartier ontspanning. Van één uur tot vijf uur werd er weer gewerkt en nadien volgde een half uur ontspanning. Tussen half zes en zes uur werd het avondmaal genuttigd. Afhankelijk van in welke groep je behoorde, kreeg je van zes uur tot acht uur onderwijs, catechismus of moraalles. Om acht uur moest iedereen naar bed. Op zondag en feestdagen werd er niet gewerkt, was er meer tijd voor ontspanning en ging men om negen uur naar de mis.¹⁵²

4.2. De hervormingsschool van 1867 tot 1891

In deze periode blijft men schommelen rond een inwonersaantal van 500 delinquenten, maar er worden wel meer jongens opgenomen.¹⁵³ Voor 1866 werden gemiddeld 156 jongens geplaatst en 115 ontslagen, na 1866 steeg dit aantal naar gemiddeld 215 jongens opgenomen en 225 jongens ontslagen. De verblijfsduur werd dus gemiddeld korter en liep terug tot gemiddeld 27 maanden. Ook de herkomst van de delinquenten veranderde. Vanaf 1867 komt het merendeel van de jongeren uit Brabant (44%) en Luik (12,5%). Bij de leeftijdscategorieën steeg de oudste groep van zestien jaar en ouder van 7% naar 23% voor de periode 1866 tot 1879. Voor de rest is 13% jonger dan 10 jaar, 18% is tussen de 10 en 12 jaar, 22% is tussen de 12 en 14 jaar en 24% is tussen de 14 en 16 jaar.¹⁵⁴

Voor de rest wijzigde er vrij weinig in de instelling. Het doel om de jongeren om te vormen tot nuttige en arbeidzame burgers bleef overeind. Ook het schoolprogramma veranderde nauwelijks. De beroepsopleiding werd wel uitgebreid in aanbod door enkele nieuwe opleidingen aan te bieden, zoals chauffeur en mecaniciens.¹⁵⁵

---

¹⁵¹ Delange, Delange, "De institutionele geschiedenis van G.B.J. "De Zande." Van de stichting in 1849 tot 1965," 82.

¹⁵² Voor een gedetailleerde dagindeling zie: Edouard Ducpetiaux, *Exposé de la situation des écoles de réforme de Ruysselede de Wynghene et de Beernem 1849-1858* (Brussel: M. Hayez, 1861), 35-36.

¹⁵³ Voor een gedetailleerd overzicht van het aantal minderjarigen in de verschillende Belgische instelling voor de periode van 1876 tot 1900: Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 425.

¹⁵⁴ Delange, "De institutionele geschiedenis van G.B.J. "De Zande." Van de stichting in 1849 tot 1965," 86.

¹⁵⁵ Delange, "De institutionele geschiedenis van G.B.J. "De Zande." Van de stichting in 1849 tot 1965," 88.

4.3. De weldadigheidsschool tussen 1891 en 1920

De wet van 1891 betreffende de beteugeling van landloperij en bedelarij zorgde ook in de instelling zelf voor veranderingen. Voortaan konden volgende vier categorieën geplaatst worden in een weldadigheidsschool. Als eerste waren er de veroordeelde delinquenten jonger dan zestien jaar, ten tweede de veroordeelde delinquenten jonger dan achttien jaar die er al een gevangenisstraf hadden opzitten, ten derde de recidive bedelaars en landlopers en dan ten vierde de vrijwillige aanmelders die door de gemeenten, na toestemming van de ouders of voogd werden opgenomen. Deze nieuwe bepalingen hadden ook zo hun gevolgen op het inwonersaantal van de instelling. In 1908 werd voor het eerst de kaap van 600 jongeren bereikt. In 1917 steeg dit naar en absoluut hoogtepunt met 740 jongens.¹⁵⁶

De wet van 1891 bepaalde bovendien dat, na een verblijf van zes maanden de jongeren uit een weldadigheidsschool, mits toestemming van de ouders of de voogd, ergens anders geplaatst konden worden. Het ging dan om een plaatsing bij een landbouwer of een ambachtsman (in de buurt van de instelling of van de woonplaats van de betreffende jongere) in het kader van hun beroepsopleiding of een plaatsing in een openbare of private liefdadigheids- of opleidingsinstelling. Na de herziening van de wet in 1897 werd aan deze overplaatsing geen enkele voorwaarde van minimumverblijf in een weldadigheidsschool meer gekoppeld. Op die manier kon men vlotter inspelen op de individuele situatie van de jongeren. Ten slotte bepaalde de wet van 1891 ook dat kinderen, na toestemming van de Minister van Justitie voorwaardelijk terug bij hun ouders of voogd mochten verblijven. Er werd wel geëist dat deze voldoende waarborgen konden bieden op het gebied van moraliteit en dat ze op behoorlijke wijze toezicht op hun kind hielden.¹⁵⁷

De aanvankelijk agrarisch georiënteerde instelling evolueerde in deze periode ook steeds verder weg van de landbouwopleiding. De ambachten die nauw in verband stonden met de boerenstiel werden steeds minder populair en werden geleidelijk aan vervangen door vakkennis in modernere beroepen. Ambachten zoals timmerman en elektricien deden hun intrede. De kleine lokalen werden in 1906 vervangen door grote werkhuizen waar plaats was voor moderne machines.¹⁵⁸

4.4. Het rijksopvoedingsgesticht vanaf 1921

Door de oprichting van het Centraal Observatiegesticht in Mol werden jongeren eerst daar geobserveerd om dan later in de meest geschikte instelling te worden geplaatst. Op die manier streefde men naar een zo homogeen mogelijke groep per instelling. In Ruiselede kwamen de jongeren die relatief 'intact' gebleven waren. Daar werden ze vervolgens verder onderverdeeld in drie groepen op basis van hun bio-psychologische ontwikkeling en niet langer op basis van

---

¹⁵⁶ Delange, "De institutionele geschiedenis van G.B.J. "De Zande." Van de stichting in 1849 tot 1965," 92-93.

¹⁵⁷ Smets, *Jeugdbeschermingsrecht*, 9-11.

¹⁵⁸ Delange, "De institutionele geschiedenis van G.B.J. "De Zande." Van de stichting in 1849 tot 1965," 93.

hun leeftijd (en moedertaal). Voor de periode van 1929 tot 1940 werden de jongeren geplaatst om volgende redenen. 19,43% kwam er terecht door de psychische afwijking van de ouders; 38% door eigen psychische afwijkingen; 33,41% door dronkenschap van de ouders; 50,88% door een veroordeling van de ouders; 9,5% wegens het slechte milieu waarin ze opgroeiden; 66,13% door de slechte invloeden van de straat; 43% door feiten van het uitgaansleven en tenslotte 3,59% door gewelddaden tegen personen en eigendommen.¹⁵⁹

Ook het onderwijsprogramma werd in 1923 gewijzigd. Aangezien de leerlingen van de rijksopvoedingsgestichten niet vergeleken konden worden met de leerlingen uit het gewone beroepsonderwijs, vond men het niet meer dan logisch dat die eerste groep een aangepast onderricht nodig had dat speciaal aangepast was aan hun individuele mogelijkheden. De nadruk in het lesprogramma werd niet langer gelegd op de schoolse kennis (alfabetisering) en de beroepsopleiding, maar op de zedelijke heropvoeding.¹⁶⁰

Ten slotte werd ook het regime aangepast naar de nieuwe opvattingen omtrent jeugd delinquentie. De strenge militaire leest brokkelde af en het kazerneachtige gevoel verdween. In 1908 verdwenen de gamellen en kwamen er soepkommen, tassen en borden op tafel. Het uniform dat bestond uit een blauwe kiel, een witte linnen broek en een strooien hoed werd voor het eerst sinds de oprichting van de instelling gewijzigd. Geleidelijk aan worden de uniformen vervangen door een gewoon donkerblauw kostuum. Ook de surveillanten worden voortaan opvoeders genoemd en dragen geen uniform meer. Lange uitputtende wandelingen en klaroengeschal behoren voorgoed tot het verleden en hedendaagse ontspanningsactiviteiten zoals voetbal en boogschieten doen hun intrede. Ten slotte zorgen de kleinere secties (24 leerlingen per groep volgens zedelijke evolutie) voor een intiemere belevenis.¹⁶¹

---

¹⁵⁹ Delange, "De institutionele geschiedenis van G.B.J. "De Zande." Van de stichting in 1849 tot 1965," 95–96.

¹⁶⁰ Delange, "De institutionele geschiedenis van G.B.J. "De Zande." Van de stichting in 1849 tot 1965." 96–97.

¹⁶¹ Robrecht Stock, "Het Sint-Pietersveld: momentopnamen," in *Wreack geen quadt, maar dwing tot goed. Het Sint-Pietersveld, kruispunt van historische en maatschappelijke ontwikkelingen in Vlaanderen: 150 jaar gemeenschapsinstelling, bijzondere jeugdbijstand in Ruiselede, 1849-1999*, eds. Rudi De Brabandere e.a. (Tielt: Roede van Tielt, 1999), 123.

Hoofdstuk 2: Alledaagse spanningen tussen macht en weerstand

In het vorige hoofdstuk werd de historische context van het juridische kader en de penitentiaire instellingen toegelicht. Deze contextschets was noodzakelijk om wat volgt in een breder kader te kunnen plaatsen. In het eerste hoofdstuk hadden de jongeren een passieve rol, maar vanaf nu worden ze actieve actoren. Door middel van analyse van het tuchtregister wordt nagegaan hoe deze jongens omgingen met de algemene dwang in de weldadigheidsschool van Ruisselede.

Het strafregister is namelijk een systematische en chronologische optekening van de verschillende conflicten, overtredingen en inbreuken die dagelijks voorkwamen binnen de instelling. Regelovertreding stond gelijk aan 'slecht' gedrag van de jongens en werd door de surveillanten of opvoeders beschouwd als verzet. Weerstand week immers af van het verwachte gedrag en van de opgelegde regels en normen. Via het zware controle- en bestraffingssysteem werd geprobeerd de delinquent (terug) te onderwerpen aan de penitentiaire dominantie.

Dit tweede hoofdstuk zal in drie grote delen worden opgesplitst. Het eerste deel bestrijkt de periode voor de Wet op de Kinderbescherming en het tweede de periode na de Wet op de Kinderbescherming. In beide delen zal eerst ingegaan worden op het toen heersende interne reglement en de gangbare sancties. Vervolgens komt een uitgebreide kwantitatieve (en kwalitatieve) analyse van het tuchtregister. In het derde en laatste deel worden de twee periodes met elkaar vergeleken om te kijken of een veranderd juridisch klimaat ook zorgde voor veranderde tuchtigingspraktijken.

1. Tuchtigingspraktijken in de periode voor de Wet op de Kinderbescherming

1.1. Bronnenmateriaal

In de inleiding werd er al zeer uitgebreid ingegaan op het bronnenmateriaal voor deze periode. Het eerste tuchtregister bestrijkt de periode van 1910 tot 1915 en zal voor het jaar 1910 en 1911 geanalyseerd worden.¹⁶² Dit eerste tuchtregister vermeldt enkel datum van de overtreding, naam van de overtreder en opgelegde straf. Het dossiernummer van de gedetineerde wordt enkel gedeeltelijk vermeld (doormiddel van de laatste drie cijfers van het dossiernummer). Door het gebrek aan persoonsdossiers zal de kwalitatieve analyse eerder beperkt zijn. Relevante gebeurtenissen vermeld in het *registre des évènements* zullen ook meegenomen worden in de analyse.

---

¹⁶² RAB, *ROG Ruisselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht.

1.2. Het intern reglement

Het interne reglement werd voor deze periode bepaald door een ministeriële circulaire van de Minister van Justitie van 9 januari 1906.¹⁶³ Dit reglement was geldig voor alle weldadigheidsscholen in België en bestond uit 263 artikelen. Enkele van deze bepalingen gaan specifiek in op mogelijke sancties in geval van overtredingen op het reglement. Zo bepaalt artikel 207 van het reglement zeer nauwkeurig welke straffen, afhankelijk van de ernst van de feiten toegestaan zijn. De surveillanten hebben tien strafmogelijkheden om de jongens terug op het goede pad te brengen; de berisping in het bijzonder of in het openbaar; de ontbering van recreatie en wandelingen; de ontneming van familiebezoeken en correspondentie; het tijdelijk of permanent ontslag uit de fanfare of het koor; het ontnemen van lonen; het zetten op water en droog brood voor een periode van maximaal drie opeenvolgende dagen; het zetten op water en droog brood voor een periode van maximaal vijftien dagen met de ene dag enkel water en brood en de andere het gewone rantsoen; het verplicht wandelen, met of zonder brood en water, voor een periode van maximaal vijftien dagen; de (straf)cel, met of zonder droog brood en water, voor een periode van maximale duur van vijftien dagen en ten slotte overplaatsing naar het tuchtdistrict.¹⁶⁴ Ontspanning, familiebezoek, correspondentie, de lidmaatschap van de fanfare en het koor waren dus in feite privileges en geen rechten. Bij stoute kinderen werden deze dus afgenomen.

Bewakers mochten absoluut geen geweld gebruiken om de jongens te straffen.¹⁶⁵ Ook werd er bepaald dat jongeren, die opgesloten werden in de strafcel dagelijks bezocht moesten worden door de directeur, de aalmoezenier, de geneesheer en de hoofdsurveillant. Als de jongere ziek werd dan werd de straf opgeschort om later terug te hervatten.¹⁶⁶ Wat opmerkelijk is, is dat geen enkele bepaling ingaat op welke feiten welke straf vereisten. Er was dus een grote interpretatievrijheid voor de bewakers.

1.3. Een kwantitatieve lezing van het tuchtregister

Het tuchtregister vermeldt voor de jaren 1910 en 1911 in totaal 163 inbreuken tegenover het intern reglement. Voor het jaar 1910 zijn er 31 overtredingen geregistreerd en voor het jaar 1911 zijn er 132 overtredingen opgetekend. Om deze cijfers in perspectief te plaatsen kunnen we beroep doen op de analyse van Ducpétiaux. In zijn uitgebreid rapport over de hervormingsscholen van Ruiselede, Wingene en Beernem voor de periode 1849 tot 1858 geeft hij namelijk ook de cijfers aangaande het aantal overtredingen tegen het reglement voor de jaren 1850 tot 1858.¹⁶⁷ Het eerste wat opvalt zijn de zeer lage cijfers voor 1910. Dit doet vermoeden dat de registraties voor dat jaar niet volledig zijn. Uit figuur twee kan duidelijk worden opgemaakt dat de eerste jaren het aantal geregistreeerde overtredingen in stijgende lijn

---

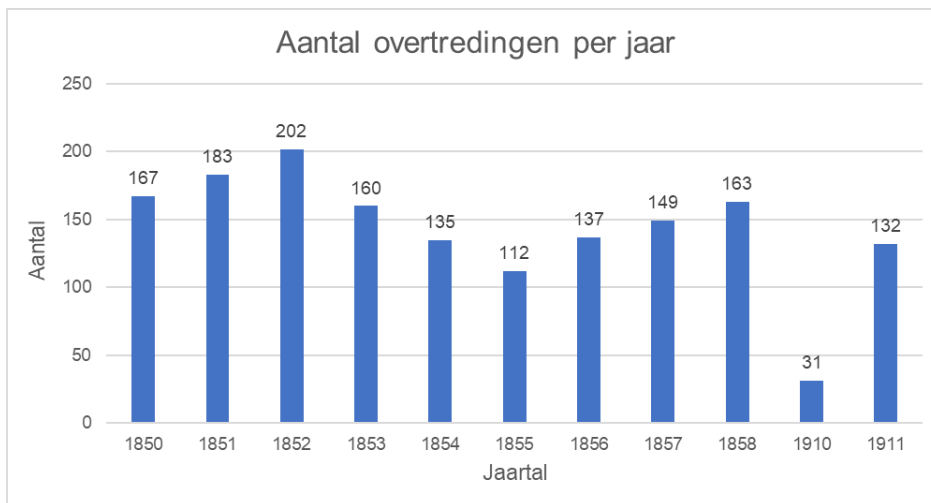
¹⁶³ RCMJ, volume 1905-1906, *Écoles de bienfaisance de l'état: règlement général*, 250-290.

¹⁶⁴ RCMJ, volume 1905-1906, *Écoles de bienfaisance de l'état: règlement général*, 282.

¹⁶⁵ RCMJ, volume 1905-1906, *Écoles de bienfaisance de l'état: règlement général*, 260-261.

¹⁶⁶ RCMJ, volume 1905-1906, *Écoles de bienfaisance de l'état: règlement général*, 283.

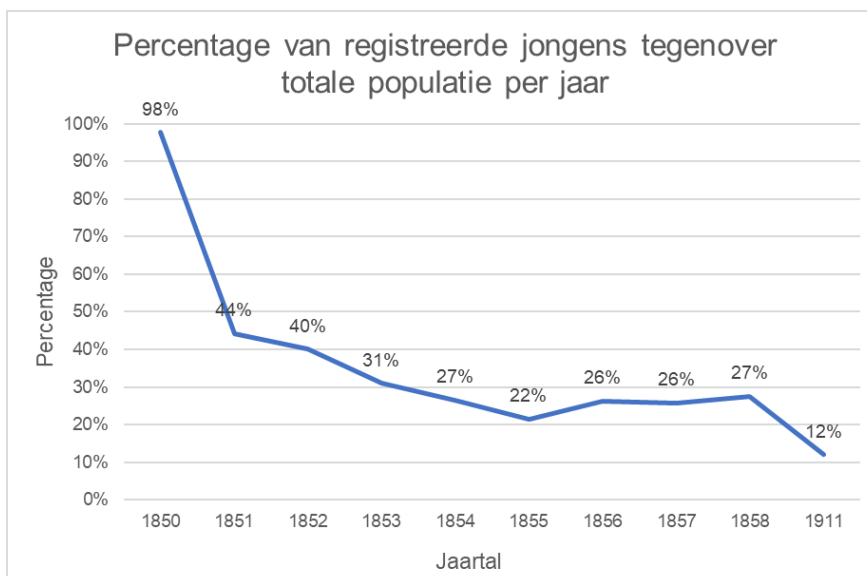
¹⁶⁷ Ducpétiaux, *Exposé de la situation des écoles de réforme de Ruysselede de Wynghene et de Beernem 1849-1858*, 60.

ging. Vanaf 1853 stabiliseerden de cijfers. Het cijfermateriaal gevonden voor 1911 komt relatief overeen met dat van bijna zestig jaar eerder.

Figuur 2: Evolutie van het aantal overtredingen (1850-1911), Ruiselede

We weten dat in het jaar 1911 in totaal 473 jongens waren opgenomen in de weldadigheidsschool, waarvan er 57 geregistreerd staan in het tuchtregister. Ongeveer 12% van de totale populatie kreeg dus in dat jaar een sanctie. Uit figuur drie kan worden opgemaakt dat het aantal jongens die werden geregistreerd in het tuchtregister, in verhouding met de gehele populatie bijna 100% was het eerste jaar om de daarna volgende vijf jaar lang te dalen. Vanaf 1855 blijven de cijfers stabiel. Ook in de weldadigheidsschool van Beernem kon een

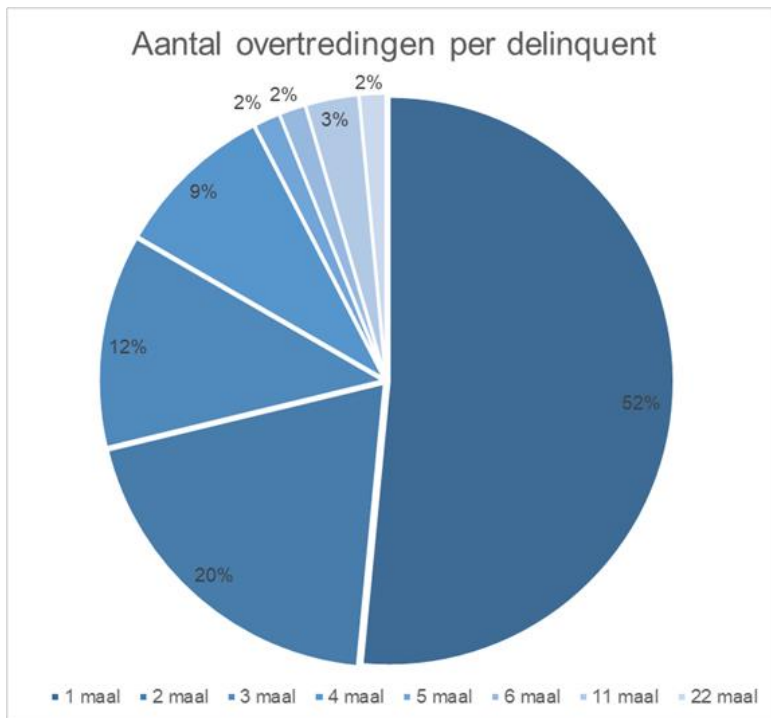

gelijke trend worden opgetekend. Tijdens het eerste jaar van het bestaan van de instelling in Beernem werd 85% van de meisjes gestraft. Vijf jaar later was dit aantal al drastisch gedaald naar 20%.¹⁶⁸ De gevonden cijfers voor 1911 zijn minder dan de helft ten opzichte van die van de periode 1855-1858.

Figuur 3: Percentage van geregistreerde jongens tegenover de totale populatie per jaar, Ruiselede

¹⁶⁸ Delange, Delange, "De institutionele geschiedenis van G.B.J. 'De Zande.' Van de stichting in 1849 tot 1965," 84.

Van de 205 namen die vermeld staan in het tuchtregister, zijn er slechts 66 jongeren die één of meerdere inbreuken tegen het reglement pleegden. Meer dan de helft, 52% of 34 jongens, werden maar één keer geregistreerd in het tuchtregister voor een overtreding. Dertien jongens werden tweemaal gestraft. De naam van acht jongens kwam driemaal voor en die van zes jongens viermaal. Eén delinquent werden vijfmaal opgenomen en een andere zesmaal. De absolute koplopers waren Arthur P. en Joseph M. met elk elf overtredingen en Gustave D. met maar liefst 22 overtredingen.

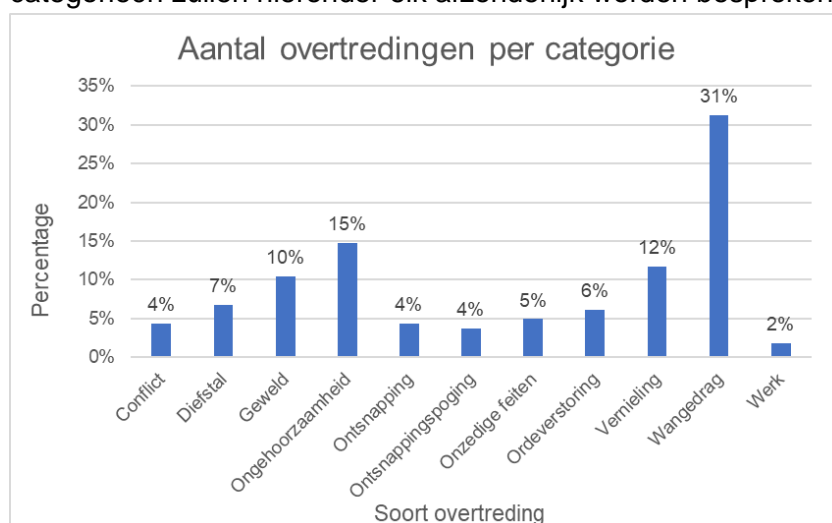

Figuur 4: Aantal registraties per delinquent (1910-1911), n=66, Ruiselede

Zoals reeds vermeld deed Jenneke Christianes al onderzoek naar klein verzet in het disciplinekwartier van Gent voor de periode 1895-1905. In die studie hanteert zij haar eigen methode om de gegevens in het tuchtregister te verwerken. Christiaens deelde namelijk de verschillende overtredingen op in categorieën naar inhoud en aard van de overtredingen. Zo maakt ze een onderscheid tussen volgende onderverdelingen: bezit van verboden goederen, verboden communicatie, wangedrag, discipline, ongehoorzaamheid, vernieling, ordeverstoring, confrontatie met een bewaker, geweld co-gedetineerde, weigering te werken, complot en/of ontsnappingspoging, collectief verzet en zelfverminking.¹⁶⁹ Voor deze studie werd besloten om een eigen onderverdeling uit te werken op basis van de aard en inhoud van de overtredingen en dit gebaseerd op het onderzoek op Christiaens (dit met oog op de comparatieve analyse in het volgende hoofdstuk). Er werden volgende categorieën onderscheiden: conflict; diefstal; geweld; ongehoorzaamheid; ontsnapping; ontsnappingspoging; onzedige feiten; ordeverstoring; vernieling; wangedrag; werk; verboden communicatie en zelfverminking. De categorie collectief verzet werd niet gebruikt aangezien dit in een later deel uitgebreider zal worden besproken. Tijdens de analyse bleek echter dat in het tuchtregister vaak meerdere redenen voor de sanctie werden genoteerd waardoor het niet altijd duidelijk is welke reden het meest doorslaggevend was. Indien deze situatie zich voordeed, werd geopteerd om de meest precieze en duidelijkste reden te kiezen.

¹⁶⁹ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 232.

Figuur vijf geeft een overzicht van het aantal overtredingen per categorie. Al die verschillende categorieën zullen hieronder elk afzonderlijk worden besproken volgens de frequentie van de

categorie in het register. Er zal kort worden ingegaan op welke soort delicten onder welke noemer valt. Daarnaast zullen er, indien mogelijk, voor elke categorie relevante voorbeelden uit het tuchregister aangehaald worden.

Figuur 5: Aantal overtredingen per categorie (1910-1911), n=163, Ruiselede

Iedere gedetineerde die vermeld staat in het register kreeg als straf de cellulaire opsluiting. Dit werd uitgedrukt in een aantal dagen, een aantal nachten of een aantal zondagen. 25 jongens of 15% van alle gesanctioneerde jongens moesten een of meerdere dagen verblijven in de strafcel, 30 jongens of 18% werden op zondag in de strafcel afgezonderd en maar liefst 108 jongens of 66% moesten een of meerdere nachten alleen doorbrengen in de strafcel.¹⁷⁰ Het grootste deel van de jongeren, namelijk 43% verbleef slechts een dag, zondag of nacht in de cel. Niet minder dan 3 jongens (1%) kregen het maximum aantal dagen cellulaire opsluiting, namelijk 15 dagen. Gustave D. en Camille D kregen deze straf omwille van onzedige feiten, Gustave D. (andere jongen dan bovengenoemde) kreeg deze na herhaaldelijk wangedrag. Gemiddeld verbleef men 2 dagen, nachten of zondagen in de strafcel.

1.4. Een (beperkte) kwalitatieve lezing van het tuchregister

1.4.1. Wangedrag

Het overgrote deel van de geregistreerde overtredingen worden in het tuchregister eenvoudigweg omschreven als wangedrag. In totaal worden daarvoor 51 jongens gestraft. Bij de categorie wangedrag wordt in het tuchregister nauwelijks gespecificeerd over welke concrete feiten het gaat. In het tuchregister komt de term *inconduite* zonder verdere uitleg vaak voor. Het sanctiebriefje, terug te vinden in de persoonsdossiers geeft vaak meer uitleg, maar helaas werden er geen teruggevonden.¹⁷¹ Wat wel opvalt is dat wangedrag op eender

¹⁷⁰ Door afrondingsfouten komt men uit op 99% in plaats van 100%.

¹⁷¹ Ook in het tuchregister van het disciplinekwartier van Gent wordt de categorie wangedrag nauwelijks gespecificeerd. De persoonsdossiers van de delinquenten zijn wel zeer goed bewaard gebleven en bevatten tal van sanctieblaadjes. Deze geven vaak (niet altijd) meer context.

welke plaats bestraft wordt; in de keuken, in de refter, aan tafel, in de klas, in de rij, in de kapel, in de studiezaal of in de slaapzaal. Eén enkel geval geeft wel meer duiding bij de overtredingen. Zo kreeg Raymond V. op 20 augustus 1911 een nacht strafcel omdat hij had gevloekt.¹⁷² Ook lui zijn werd als wangedrag beschouwd en dus gestraft. V.N. vloog hiervoor op 13 maart 1910 op zondag in de strafcel.¹⁷³ Kortom, deze gebeurtenissen doen vermoeden dat het eerder ging over alledaagse, banale vormen van weerstand.

1.4.2. Ongehoorzaamheid

Ongehoorzaamheid is een ruim en veelomvattend begrip en uit zich dan ook in het tuchtregister in verschillende vormen. In het tuchtregister werden 24 gevallen geregistreerd. Een groot deel van deze inbreuken hebben te maken met het plegen van feiten waarvoor geen toestemming werd gegeven. Zo gaat Gustave D. tot tweemaal toe baden zonder dat hij daar toestemming voor heeft. Op 8 augustus 1911 moet hij daarvoor een dag in de strafcel.¹⁷⁴ Een kleine maand later, op 6 september 1911 krijgt hij, wegens recidive vier dagen cellulaire opsluiting.¹⁷⁵ Ook het verlaten van de rij, weigeren om in de rij te gaan staan of het niet tijdig aanwezig zijn in de rij wordt gesanctioneerd. Het weigeren van een bevel van een bewaker wordt ook gezien als ongehoorzaamheid. Adrien C. weigert op 11 juni 1911 zijn straf uit te zitten.¹⁷⁶ Alphonse V.M weigert dan weer zijn plicht te doen.¹⁷⁷ Beiden moeten een zondag op strafcel. Martin K. en François B. negeren dan weer het bevel om niet te gaan spelen op de nieuwe koer.¹⁷⁸ Als straf moeten ze een nacht in de strafcel verblijven. In sommige gevallen kunnen de gebeurtenissen ook geïnterpreteerd worden als het uitdagen van de bewakers. Joseph M. gaat een stapje verder en urineert op 19 januari 1911 in zijn botten.¹⁷⁹ Opnieuw doen deze feiten vermoeden dat het hoofdzakelijk ging om banale vormen van verzet.

1.4.3. Ordeverstoring

Deze categorie bestrijkt een brede waaier aan inbreuken die de goede orde van de weldadigheidsschool in het gedrang brachten. In totaal werden tien gedetineerden gestraft wegens het verstoren van de orde. Enkele overtredingen tegenover de goede orde kunnen

---

¹⁷² RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 20/08/1911.

¹⁷³ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 13/03/1910.

¹⁷⁴ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 08/08/1911.

¹⁷⁵ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 06/09/1911.

¹⁷⁶ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 11/06/1911.

¹⁷⁷ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 04/12/1910.

¹⁷⁸ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 05/08/1911; RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 08/12/1911.

¹⁷⁹ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 19/01/1911.

omschreven worden als louter lawaai maken. Artikel 174 van het algemene reglement bepaalde dat absolute stilte vereist was op sommige plaatsen: “Ils observent le silence à la chapelle, dans les classes, dans les ateliers, pendant les repas, dans les dortoirs et, s'ils doivent s'adresser à l'un des employés, ils le font à voix basse, de manière à ne pas distraire leurs compagnons.”¹⁸⁰ Op 27 mei 1911 wordt Louis L. dan ook gestraft wegens roepen in de refter.¹⁸¹ In vele gevallen vermeldt het tuchtregister echter niet veel meer dan *pour troubler l'orde (en classe)*.

1.4.4. Werk

Een andere manier waarop de goede orde van de instelling werd verstoord, was via een slechte uitoefening van het werk. Zoals vermeld maakte het beroepsonderwijs deel uit van de heropvoeding van de jongeren en was werken dus verplicht. Arbeid was noodzakelijk om de weldadigheidsschool draaiende te houden want de hele productie diende voor de eigen populatie, voor het personeel en hun inwonende gezinnen. Het gebeurde dan ook wel dat er op de verschillende werkplaatsen conflicten uitbraken door jongeren die zich verzetten tegen het (harde) arbeidsregime. Het tuchtregister vermeldt drie gevallen van werk gerelateerde overtredingen, wat neerkomt op 2% van alle geregistreerde incidenten. De aanleiding tot bestraffing van (slechte) uitoefening van het werk kan zeer breed zijn. Het gaat dan in de meeste gevallen over regelrechte werkweigering, maar ook slecht werk, traag werken en luiheid werden bestraft. Zo wordt Joseph M. tot tweemaal toe gesanctioneerd voor slecht werk. Op 13 juni 1911 moet hij een nacht naar de strafcel wegens een slechte wil tijdens het werk in de keuken door constant te babbelen.¹⁸² Op 1 november 1911 weigert hij zelfs resoluut om te werken in de keuken. Conflicten in verband met de verplichte arbeid kunnen hierdoor het best geïnterpreteerd worden al een typische vorm van alledaags verzet.¹⁸³

1.4.5. Diefstal

In het tuchtregister wordt er melding gemaakt van elf diefstallen, daarvan zijn zeven diefstallen voedsel gerelateerd. Zo worden Georges H. en Gaspard D. betrapt op het stelen van koolrapen tijdens de wandeling op 9 oktober 1910. Als straf moeten ze een zondag in de strafcel verblijven.¹⁸⁴ Ook voedsel dat gecultiveerd wordt op het landgoed van de instelling zelf, wordt geviseerd. Alphonse V. steelt op 21 augustus 1910 enkele peren en Joseph M. steelt enkele weken later op 15 oktober 1910 aardappelen vanop het veld.¹⁸⁵ Er worden niet alleen goederen

---

¹⁸⁰ RCMJ, volume 1905-1906, *Écoles de bienfaisance de l'état: règlement général*, 277.

¹⁸¹ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 27/05/1911.

¹⁸² RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 13/06/1911.

¹⁸³ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 233.

¹⁸⁴ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 09/10/1910.

¹⁸⁵ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 21/08/1910; RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 15/10/1910.

gestolen die eigendom zijn van de instelling, maar de jongeren stelen ook van elkaar. Arthur P. ontvreemdt een sigarendoos van een mededelinquent en Jacques D. eigent zich een blouse van een andere jongen toe.¹⁸⁶ De vraag die hier gesteld moet worden, is of deze diefstallen gezien moeten worden als (bewust) verzet of niet. Zeker als het gaat om diefstal van voedingswaren is het aannemelijk dat deze eerder gepleegd werden uit honger en niet zozeer als tegenreactie op het regime. Aan de andere kant bepaalt het regime zeer strikt wat en vooral hoeveel voedsel de jongeren krijgen, ook de tijd die ze krijgen om hun maaltijden te nuttigen is wettelijk geregeld. Door iets te eten wat niet door het regime bepaald is of te eten buiten de voorziene uren, kan dit toch geïnterpreteerd worden als een vermomde vorm van verzet.

1.4.6. Conflict

Soms gingen de jongeren zich niet alleen verzetten tegen het intern reglement, maar moesten ook de gezagvoerders eraan geloven. Deze uitvoerders van de macht zoals de bewakers, directeur en aalmoezenier kwamen dagelijks in contact met de jongeren. Het gebeurde dan ook wel eens dat deze openlijk werden uitgedaagd en/of in conflict kwamen met de jongens. In het tuchtregister worden zeven gevallen, van confrontaties met de bewakers of heropvoeders in het algemeen geregistreerd. Het gaat dan enerzijds over eerder onbenullige voorvallen zoals een belediging, grove opmerking, onbeleefd antwoord, ongemanierd praten, slechte attitude, enzoverder. Anderzijds kon het ook gaan over ernstigere delicten zoals lichamelijk geweld, bedreigingen of provocatie. Gaspard D. kreeg op 23 juni 1911 een nacht strafcel wegens boegeroep naar de surveillant.¹⁸⁷ Wegens het bespotten van de surveillant op 14 september 1910 moest Henri W. een nacht in de strafcel.¹⁸⁸ Ook de zusters verbonden aan de instelling moesten het soms ontgelden. Zo kwam François-Louis D.V. in opstand tegen zuster W. op 26 oktober 1911.¹⁸⁹

1.4.7. Geweld

Niet elke gedetineerde kan het even goed vinden met een andere gedetineerde. Zo wordt er in het tuchtregister zeventien keer melding gemaakt van geweld tussen gedetineerden. Enerzijds gaat het over verbaal geweld zoals beledigingen en verwijten. Op 23 oktober 1911 wordt François W. gesanctioneerd omdat hij een medegedetineerde aan het pesten was.¹⁹⁰ Anderzijds komt ook lichamelijk geweld voor. Enkele gedetineerden gaan dan medegedetineerden uitdagen en zelf provoceren waarbij het meestal tot een gevecht komt. In

---

¹⁸⁶ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 21/07/1911; RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 23/03/1911.

¹⁸⁷ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 23/06/1911.

¹⁸⁸ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 14/09/1910.

¹⁸⁹ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 26/10/1911.

¹⁹⁰ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 23/10/1911.

sommige gevallen komt het geweld van één kant zoals bij Gustave D. die op 11 juni 1911 gestraft werd wegens het slaan van een medeleerling.¹⁹¹ Bij de het merendeel gevallen mondt het conflict uit in een vechtpartij. Op 26 maart 1911 daagt Raymond D. Auguste V. uit waardoor er een vechtpartij ontstaat in de slaapzaal.¹⁹² Niet elke vorm van fysieke agressie loopt even goed af. Zo ontstaat er op 16 juni 1911 een gevecht tussen Arthur P. en Gaston L. waarbij de laatste gewond raakt. Beiden vliegen een nacht in de strafcel.¹⁹³

Ook bij deze categorie van conflicten kan de vraag gesteld worden of ze wel degelijk als een manier van verzet moeten worden gezien of niet. Het is namelijk plausibel dat de conflicten tussen gedetineerden eerder een uiting zijn van spanningen door het continue samenzijn van uiteenlopende persoonlijkheden die van tijd tot tijd met elkaar kunnen botsen. Over geweld tussen delinquenten als teken van verzet kan dus gediscussieerd worden.

1.4.8. Vernieling

Geweld werd niet alleen gebruikt tegen personen, in de meeste gevallen moeten voorwerpen het ontgelden. Aan het opzettelijk vernielen van voorwerpen wordt zwaar getild in de instelling.¹⁹⁴ De delinquenten gaan van alles kapot slaan of stuk scheuren als teken van verzet tegen het reglement of de gezagdragers. 12% van alle geregistreerde incidenten hebben te maken met destructief gedrag. Verschillende voorwerpen moeten eraan geloven tijdens de vernielingstocht van de gedetineerden. In de meeste gevallen gaat het om het vernielen van meubilair in de cel, inslaan van ruiten, verscheuren of beschadigen van schoeisel en/of kledij en het aan flarden scheuren van boeken of schriften uit de bibliotheek, het klaslokaal of de kapel. Het gedenkboek moet er in Ruislede het vaakst aan geloven, zes van de negentien geregistreerde vernielingen hadden te maken met het verscheuren van het gedenkboek. Op 30 maart 1911 krijgt François W. hiervoor maar liefst zes nachten strafcel.¹⁹⁵ Ook het verplichte uniform wordt door meerdere gedetineerden beschadigd. Zo vernielt Désire S. zijn jas op 10 mei 1911 en vloog hij hiervoor 4 dagen in de strafcel.¹⁹⁶ Jean-Baptiste G. knipt op 14 januari 1911 gaten in zijn broek en kreeg 2 nachten strafcel.¹⁹⁷

---

¹⁹¹ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 11/06/1911.

¹⁹² RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 26/11/1911.

¹⁹³ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 16/06/1911.

¹⁹⁴ In vergelijking met feiten zoals wangedrag, ordeverstoring, ongehoorzaamheid en conflicten werd vernieling zwaarder gestraft.

¹⁹⁵ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 30/03/1911.

¹⁹⁶ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 10/05/1911.

¹⁹⁷ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 14/01/1911.

Gustave D. brak dan weer een bank in de refter op 8 oktober 1911.¹⁹⁸ Zes dagen later, op 14 oktober breekt hij drie ijzeren poten van een tafel in de refter.¹⁹⁹ Hij krijgt respectievelijk een dag en zes dagen (wegens recidive) strafcel. De zwaarste straf wegens vernieling wordt aan Arthur P. uitgedeeld nadat hij op 10 augustus 1911 de ruiten van zijn cel had ingeslagen. Hij moet tien dagen in de strafcel blijven.²⁰⁰

1.4.9. Onzedige feiten

Sommige vriendschappen tussen de gedetineerden groeien uit tot heuse amoureuze relaties. Homoseksuele relaties en handelingen zijn uiteraard streng verboden. Het strafregister vermeldt acht incidenten. In vier gevallen vermeldt het tuchtregister niet meer dan *actes immoraux*. Désiré S. en Henri W. worden op Valentijnsdag 1911 betrapt toen ze met twee in een bed lagen. Beiden moesten vier nachten in de strafcel om na te denken over hun gedragingen.²⁰¹ Men wordt niet alleen gestraft wanneer je op heterdaad werd betrapt, maar ook elk vermoeden van onzedige feiten wordt gesanctioneerd. Raymond D. krijgt op 29 maart 1911 maar liefst acht dagen strafcel nadat hij een onkuis voorstel deed aan een medegedetineerde.²⁰² Théodore H. moet twee nachten naar de strafcel nadat hij volgens de surveillant op 15 juli 1911 op zoek was naar een 'kameraad'²⁰³

1.4.10. Ontsnapping en ontsnappingspoging

Het regime in de weldadigheidsschool is streng en zwaar wat de hoop op een beter leven buiten de muren van de instelling doet groeien. Velen dromen van de vrijheid en een toekomst buiten de instelling. In sommige gevallen leidde dit tot ware ontsnappingsplannen die al dan niet tot uitvoering werden gebracht. Onder de categorie ontsnappingspoging en/of complot behoren dus ook alle mislukte ontsnappingspogingen. Zich volledig onttrekken aan het regime en bijgevolg de heropvoeding was volledig uit den boze, nog maar denken aan ontsnappen wordt al gestraft. Op 21 mei 1911 wordt Gaston L. een zondag in de strafcel geplaatst omdat hij een vriend ervan probeerde te overtuigen om samen te ontsnappen.²⁰⁴

Het tuchtregister maakt voor de jaren 1910 en 1911 melding van zeven ontsnappingen. Het ging hierbij om drie verschillende jongens die erin geslaagd waren om hun plannen succesvol

---

¹⁹⁸ RAB, *ROG Ruisselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 08/10/1911.

¹⁹⁹ RAB, *ROG Ruisselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 14/10/1911.

²⁰⁰ RAB, *ROG Ruisselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 10/08/1911.

²⁰¹ RAB, *ROG Ruisselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 14/02/1911.

²⁰² RAB, *ROG Ruisselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 29/03/1911.

²⁰³ RAB, *ROG Ruisselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 15/07/1911.

²⁰⁴ RAB, *ROG Ruisselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 21/05/1911.

in uitvoering te brengen. De ontsnappingskampioenen voor die periode zijn dan ook Hector-Jules M. en Louis D.M. met beiden drie ontsnappingen op enkele dagen tijd. Hector-Jules M. ontsnapte op 16, 17 en 21 mei 1911. Hij moest hiervoor respectievelijke twee keer een nacht en een zondag naar de strafcel.²⁰⁵ Louis D.M. ontsnapte op 1, 8 en 10 augustus 1911. Hij werd zwaarder gestraft en moest de eerste keer vier dagen naar de strafcel, de tweede keer twee nachten en de derde keer opnieuw vier dagen.²⁰⁶ Het tuchtregister vermeldt niet hoe lang de jongens weg waren, maar de zeer kleine tijdsspanne tussen de verschillende feiten wijzen erop dat ze na enkele dagen ten laatste terug naar de instelling werden gebracht.

1.4.11. Zelfverwonding en zelfdoding

De meest dramatische vorm van verzet is de wil om zich volledig en definitief te onttrekken van de dwang in de penitentiaire instelling. Over zelfdoding in de gevangenissen in België is nauwelijks iets bekend voor de negentiende eeuw. Officiële cijfers ontbreken zowel voor zelfdoding bij volwassen gedetineerden als bij jeugddelinquenten.²⁰⁷ In het intern reglement wordt duidelijk bepaald welke stappen er moeten genomen worden wanneer een jongere zelfmoord pleegt:

Lorsqu'un cas de suicide ou de tentative de suicide se produit à l'établissement, l'agent qui le découvre prévient immédiatement le directeur et, en attendant l'arrivée des secours, donne ses soins à la victime.²⁰⁸ En cas de mort violente, le directeur fait constater l'événement par un officier de police, qui, assisté d'un médecin, en dresse procès-verbal, conformément à l'article 81 du Code civil. Il adresse à l'administration centrale un procès-verbal de l'événement.²⁰⁹

Het tuchtregister maakt logischerwijs geen melding van een geval van zelfdoding. De instelling hield wel een register bij waarin alle overlijdens werden geregistreerd. Daarin vinden we twee zelfmoorden terug. De zestienjarige Armand Emile V. sterft op 18 augustus 1906 om 18 uur door wurging.²¹⁰ Op 7 februari 1911 sterft ook de dertienjarige Alphonse Henri V om 15u30 door wurging.²¹¹ Verdere informatie over beide doodsoorzaken wordt niet gegeven. Uiteindelijk vinden we meer informatie terug in het *registre des évènements*.

---

²⁰⁵ RAB, *ROG Ruisselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 16/05/1911; RAB, *ROG Ruisselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 17/05/1911; RAB, *ROG Ruisselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 21/05/1911.

²⁰⁶ RAB, *ROG Ruisselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 01/08/1911; RAB, *ROG Ruisselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 08/08/1911; RAB, *ROG Ruisselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 10/08/1911.

²⁰⁷ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 237.

²⁰⁸ RCMJ, volume 1905-1906, *Écoles de bienfaisance de l'état: règlement général*, 273.

²⁰⁹ RCMJ, volume 1905-1906, *Écoles de bienfaisance de l'état: règlement général*, 273.

²¹⁰ RAB, *ROG Ruisselede*, n° 157: Register van overleden mannelijke delinquenten, 18/08/1906.

²¹¹ RAB, *ROG Ruisselede*, n° 157: Register van overleden mannelijke delinquenten, 07/02/1911.

Armand-Emile V. stierf nadat hij zich opgehangen aan de tralies van zijn cel.

Le 18 août 1906, l'élève V., Armand-Emile, [...], après fait grave commis, à été mis en cellule vers 4,40 hres [sic] de relevée. Un quart d'heure après [Armand-Emile] V. a été trouvé pendu à un des barreaux de sa cellule et, malgré les secours immédiats, n'a pu être rappelé à la vie. Connaissance de cet événement [sic] a été donné télégraphiquement à Mr le Ministre de la Justice, le Parquet prévenu, après constatations légales faites, autorisation d'inhumation a été délivrée.²¹²

Alphonse Henri V. pleegde zelfmoord door zich te verhangen aan zijn broeksriem.

Le 7 février 1910, l'élève V., Alphonse, [...], s'est suicidé par strangulation au moyen de sa ceinture qu'il avait attachée à la cliche de la porte d'entrée d'une cabine de la salle de bains. Des essais de respiration artificielle ont été pratiqués par le médecin principal qui se trouvait précisément à l'établissement, mais tout secours fut inutile.²¹³

Dit zijn de enige twee gevallen van zelfdoding die teruggevonden zijn in het hele register. Verder vermeldt het *registre des évènements* voor de periode voor de Wet op de Kinderbescherming een geval van vrijwillige zelfverwonding. Op 18 mei 1908 snijdt Henri R. een deel van zijn rechterwijsvinger af.²¹⁴ Voor de periode 1910 tot 1911 worden er geen gevallen van zelfverwonding geregistreerd. De relevantie en betekenis van zelfverwonding binnen penitentiaire instellingen zal verder worden besproken.

1.5. Individueel of eerder collectief verzet?

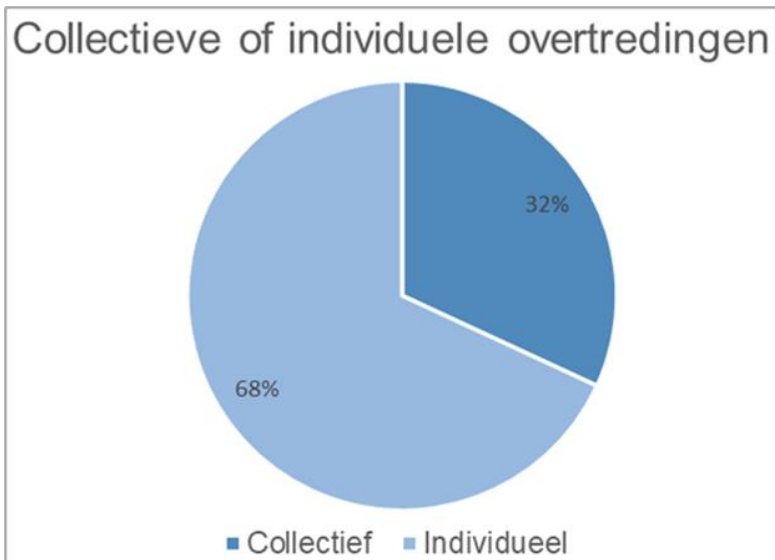
Binnen de instellingsmuren is er niet alleen sprake van verzet van één persoon. Ook incidenten waarbij verschillende delinquenten samen handelden om gezamenlijk weerstand beiden tegen het regime komen voor. Dit collectief verzet wordt meestal geïnterpreteerd als een luidruchtige en openlijke vorm van rebellie. Het ultieme voorbeeld hiervan zijn de heuse gevangenisopstanden en gevangenisrellen. Ook Christiaens gebruikt deze enge definitie om collectief verzet op te sporen. Echter zoals reeds vermeld kwamen dergelijke situaties zelden voor binnen de gevangenis. In deze studie zal ik dan ook collectief verzet, net zoals bij de definitie van verzet, ruimer invullen. Onder de noemer collectief verzet wordt in deze thesis alle incidenten verstaan waarbij een andere delinquent vermeld wordt of waarbij het hoogstwaarschijnlijk is dat meerdere jongeren betrokken waren. Het is namelijk zo dat het tuchregister eerder zelden een medegedetineerde vermeldt. Bij de categorieën geweld met een medegedetineerde staat er meestal vermeld 'avec un condisciple,' bij de overige categorieën werd dat niet genoteerd. Toch kan collectief verzet vermoed worden wanneer

---

²¹² RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 612: Registers gehouden voor de inschrijving van de gebeurtenissen in de instelling te Ruiselede, 18/08/1906.

²¹³ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 612: Registers gehouden voor de inschrijving van de gebeurtenissen in de instelling te Ruiselede, 07/02/1911.

²¹⁴ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 612: Registers gehouden voor de inschrijving van de gebeurtenissen in de instelling te Ruiselede, 18/05/1908.

meerdere jongens op dezelfde dag gestraft worden voor identieke feiten, hoewel dat niet expliciet vermeld staat. De jongeren kunnen elkaar immers onderling aanzetten tot verzet. Indien deze brede interpretatie van collectief verzet wordt toegepast, blijkt dat 51 incidenten of bijna 32% van alle incidenten als collectief kunnen worden geïnterpreteerd.

Figuur 6: Verdeling van de collectieve en individuele overtredingen (1910-1911), n=163, Ruiselede

Indien wordt nagegaan welke categorie van overtredingen het meest in collectief verband worden gepleegd, blijkt dat bijna de helft onder de noemer wangedrag valt. Van alle collectieve overtredingen is er één die eruit springt. Zo wordt Jules B. op 30 juli 1911 gestraft omdat hij een brandende sigaret via het raam doorgaf aan een medege-detineerde die in de strafcel zat.

Hiervoor moet hij een zondag op strafcel. We moeten dus besluiten dat een groot deel van de overtredingen niet gezien mogen worden als geïsoleerde feiten, maar juist beschouwd moeten worden als gezamenlijke acties tegen het regime.

Figuur 7: Aantal collectieve overtredingen per categorie (1910-1911), n=52, Ruiselede

2. Tuchtigingspraktijken in de periode na de Wet op de Kinderbescherming

2.1. Bronnenmateriaal

Ook hier zal er niet meer uitgebreid ingegaan worden op het bronnenmateriaal voor deze periode daar dit in de inleiding reeds uitgebreid aan bod kwam. Het tweede tuchtregister bestrijkt de periode van 1925 tot 1945 en zal voor het jaar 1926 tot en met 1938 geanalyseerd worden.²¹⁵ Voor het jaar 1925 werden maar twee incidenten geregistreerd, deze zullen in de analyse niet worden meegenomen. Ook werd er gekozen om de analyse te beperken tot en met het jaar 1938 om zo binnen de periode van het interbellum te blijven. Dit tweede tuchtregister geeft iets meer info dan het eerste. Zo wordt naast de datum van de overtreding, naam van de overtreder en opgelegde straf geregistreerd. Vanaf 1936 wordt ook de naam van het personeelslid dat de straf had opgelegd, vermeld. Bovendien wordt er bij de meeste overtredingen meer informatie geschreven (zoals extra bemerkingen), in vergelijking met het eerste tuchtregister. De link met het dossiernummer van de gedetineerde gaat hier echter wel verloren. Verder moet vermeld worden dat de nummering niet altijd doorloopt, zo ontbreekt nummer 174 tot en met 177; 225 tot en met 228; nummer 346; nummer 579 tot en met 586 en nummer 770 tot en met 789. Sommige nummers worden ook meer dan één keer gebuikt.

Voor deze periode zijn bijna alle persoonsdossiers bewaard gebleven en deze zullen dan ook meegenomen worden in de kwalitatieve analyse. Ze bevatten namelijk vaak bijkomende informatie die de overtredingen uit het tuchtregister in een bredere context plaatsen. Na bronnenonderzoek bleek echter wel dat deze amper sanctieblaadjes (cfr. supra) bevatten. Er werden wel verschillende processen verbaal, halfjaarverslagen en correspondentie tussen onder andere de bestuurder en de Minister van Justitie teruggevonden. Ook hier is het belangrijk om kritisch om te springen met het bronnenmateriaal. De feiten worden namelijk enkel en alleen door de bril van de gezagvoerders weergegeven. Relevante gebeurtenissen vermeld in het *registre des évènements* zullen ook worden meegenomen worden in de analyse.

2.2. Het intern reglement

Op 26 juli 1919 schrijft de directeur van de weldadigheidsschool van Ruiselede een gedetailleerd verslag over de straffen die in zijn instellingen worden gebruikt. Dit rapport komt er op vraag van Minister van Justitie Emile Vandervelde. In het begin van deze brief gaat de directeur in op de noodzaak van het straffen van zijn jongeren.

Les mesures disciplinaires dans les écoles de Bienfaisance sont malheureusement aussi nécessaires au relèvement et l'éducation de nos pupilles que les punitions et les pensums dans tous les établissements d'éducation. [...] La confiance et l'amour sont aussi nécessaires à la formation du caractère de l'enfant que la lumière du soleil à la

---

²¹⁵ RAB, ROG *Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht.

plante; mais l'autorité et la contrainte par contre sont plus indispensables que le tuteur au jeune arbre.²¹⁶

In het verslag wordt verder onder andere aangehaald dat straffen nooit uit wraak worden gegeven en altijd in verhouding staan met de gepleegde overtredingen. Ook wordt er uitgebreid beschreven hoe de strafcellen van de instellingen eruit zien.²¹⁷

Een klein jaar later, op 21 mei 1920 wordt er een nieuwe disciplinaire code uitgegeven door de Minister van Justitie die de nieuwe richtlijnen aangaande het tuchtregime vastlegt. Deze instructies zijn opnieuw geldig voor alle weldadigheidsscholen in België en het Centraal Observatiegesticht van Mol en Saint-Servais. De surveillanten hadden vanaf dan de keuze uit zeven strafmogelijkheden: de berisping in het bijzonder of in het openbaar; ontbering van recreatie, wandelingen en andere gunsten; ontbering van familiebezoeken en correspondentie; ontneming van geldelijke beloningen; aanbrengen van droog brood en water; de isolatieruimte en de veiligheidscel, met of zonder droog brood en water, voor een maximale duur van vijftien dagen en ten slotte de vlucht naar het discipline district.²¹⁸

Deze straffen worden bepaald naargelang de ernst van de feiten. Gedetineerden in een isolatieruimte of in een veiligheidscel worden dagelijks bezocht door de directeur, de kapelaan, de dokter, de leraar en de hoofdopziener. Voor de overplaatsing naar de disciplinaire eenheid was wel de toestemming nodig van de Minister van Justitie. Opnieuw wordt er voorzien dat straffen opgeschort konden worden wegens ziekte en dat het opleggen van andere straffen verboden was. Ook de grote interpretatievrijheid door de bewakers blijft behouden.²¹⁹ En afschrift van deze disciplinaire code werd teruggevonden in het archief van de instelling.²²⁰

2.3. Een kwantitatieve lezing van het tuchtregister

Het tuchtregister vermeldt voor de jaren 1926 tot en met 1938 in totaal 878 gebeurtenissen. Deze kunnen niet allemaal beschouwd worden als inbreuken tegenover het reglement. Vier gebeurtenissen gaan namelijk over gebeurtenissen waarbij de jongere (nog) geen overtreding heeft begaan. Zo wordt Lambert V. op 2 november 1937 een dag in afzondering geplaatst nadat hij terugkwam van zijn vrijstelling. Op bevel van de bestuurder van het rijksopvoedingsgesticht wordt hij niet meteen opgenomen in een sectie, maar moest hij eerst onderzocht worden door de geneesheer.²²¹ Ook Marcel V.D.H. moest twee dagen op afzondering op 2 augustus 1938 om onderzocht te worden door de geneesheer na zijn

---

²¹⁶ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 606: Stukken betreffende het tuchtregime, Brief van directeur van de weldadigheidsschool Ruiselede aan Minister van Justitie E. Vandervelde, 26/07/1919.

²¹⁷ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 606: Stukken betreffende het tuchtregime, Brief van directeur van de weldadigheidsschool Ruiselede aan Minister van Justitie E. Vandervelde, 26/07/1919.

²¹⁸ RCMJ, volume 1919-1920, *Écoles de bienfaisance: code disciplinaire*, 346.

²¹⁹ RCMJ, volume 1919-1920, *Écoles de bienfaisance: code disciplinaire*, 346-347.

²²⁰ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 606: Stukken betreffende het tuchtregime, Brief van Minister van Justitie E. Vandervelde aan de directeur van de weldadigheidsschool Ruiselede, 21/05/1920.

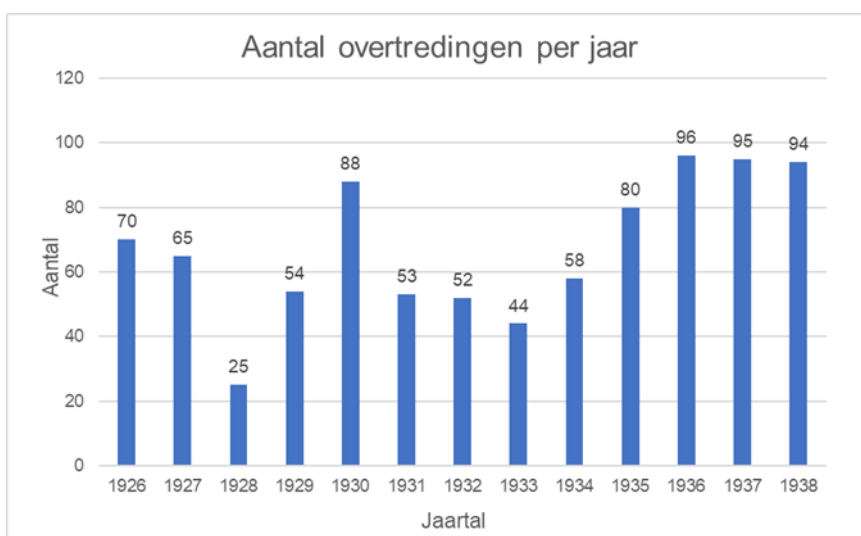
²²¹ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 02/11/1937.

vrijlating.²²² Pieter V.M. wordt op 18 augustus 1938 maar liefst vier dagen in afzondering geplaatst nadat hij onwel werd bij zijn werkgever.²²³ Karel G. wordt dan weer enkele dagen in afzondering geplaatst als beschermingsmaatregel: “Deze maatregel werd voorzichtigheidshalve genomen om ontvluchting te voorkomen, hetgeen zou volgen uit het briefje dat P. Karel van uit [sic] Mol meegegeven had op 6/10/1929 met den leerling T. Antoon bij dezes [sic] overplaatsing naar Ruysselede [sic].”²²⁴ Hoe lang Karel op afzondering moet staan niet vermeld. Ook het desbetreffende clandestien briefje werd niet teruggevonden in de persoonsdossiers van de betrokkenen. Deze vier gebeurtenissen werden niet meegenomen in de verdere analyse van het tuchtregister.

De 874 overtredingen werden gepleegd door 472 verschillende jongens. Op basis van de in- en uitschrijvingen kan bepaald worden dat de populatie voor die periode 1345 jongeren bedraagt. Ongeveer 35% van alle inwoners werd dus minstens een keer gestraft wegens een overtreding op het reglement.

Op basis van figuur 8 kan besloten worden dat het aantal geregistreerde overtredingen per jaar zeer wisselvallig zijn, maar vanaf 1933 is een duidelijke stijging te merken. Het beduidend lager aantal in 1928 kan verklaard worden door een nota uit het tuchtregister zelf. Tussen 23 februari 1928 en 30 mei 1928 was het namelijk verboden door de bestuurder om leerlingen in

afzondering te plaatsen.²²⁵ In die periode werden er dan ook geen overtredingen geregistreerd waardoor het jaarcijfer meer dan gehalveerd was in vergelijking met het cijfer voor het jaar daarvoor.

Figuur 8: Evolutie van aantal overtredingen (1926-19138), Ruiselede

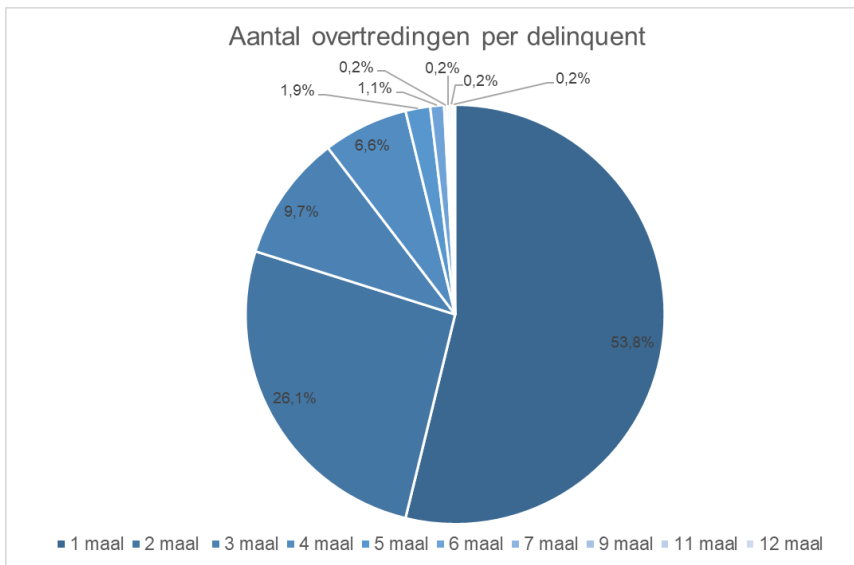
²²² RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 02/08/1938.

²²³ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 18/08/1938.

²²⁴ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 07/10/1929.

²²⁵ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 23/02/1928.

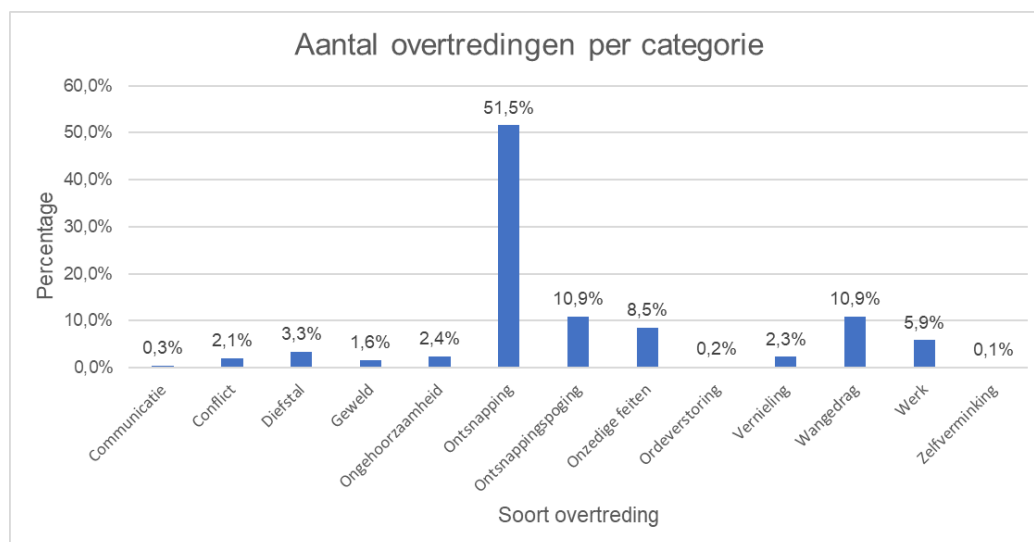
Van de 472 namen die vermeld staan in het tuchregister, staat meer dan de helft, 52% of 254 jongens, maar één keer geregistreerd in het tuchregister voor één overtreding. 123 jongens

werden tweemaal gestraft. De naam van 46 jongens kwam driemaal voor en die van 31 jongens viermaal. Negen delinquenten werden vijfmaal opgenomen, vijf zesmaal, één zevenmaal en ook één negenmaal. De absolute koplopers waren Michel D.W. met elf overtredingen en René V. met 12 overtredingen.

Figuur 9: Aantal registraties per delinquent (1926-1938), n=472, Ruiselede

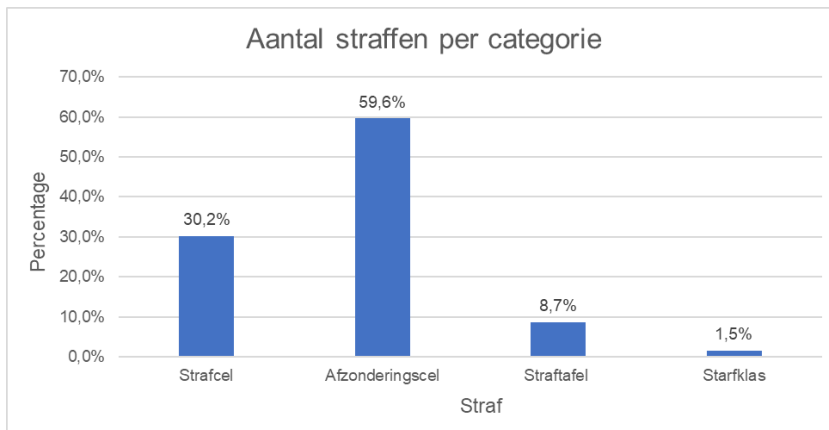
In het tuchregister worden er twee gebeurtenissen vermeld waarbij de feiten niet worden gespecificeerd. Zo moest Longin S. op 3 februari 1934 op strafcel en René H. op 6 juli 1938 in afzondering voor onbekende redenen.²²⁶ Hierdoor konden maar 872 bekende overtredingen gebruikt worden voor dit onderzoek. De categorisering zoals in het voorgaande deel werd behouden.

Figuur 10: Aantal overtredingen per categorie (1926-1938), n=872, Ruiselede

²²⁶ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 03/02/1934; RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 06/07/1938.

Zoals reeds vermeld bepaalde de nieuwe disciplinaire code van 1920 welke straffen mogelijk waren in de instelling. Uit het tuchtregister kunnen we opmaken dat er vier soorten (hoofd)straffen worden gegeven: de strafcel, de afzonderingskamer, de straftafel en de strafklas. Een combinatie van voorgaande wordt soms ook opgelegd. De straftafel en de strafklas maken deel uit van het straf- en beloningssysteem van de instelling. Terecht komen op de straftafel of in de strafklas betekende onder andere het verliezen van gunsten en verlenging van de tijd vooraleer men (voorlopig) wordt vrijgelaten.

De overgrote meerderheid of 521 jongens werd in afzondering geplaatst.²²⁷ 264 jongens moesten in de strafcel. 76 jongens vlogen enkel en alleen op de straftafel en amper 13 jongens werden (tijdelijk) ingedeeld bij de strafklas.

Figuur 11: Aantal straffen per categorie (1926-1938), n=874, Ruiselede

Ook combinaties waren mogelijk en zo moest 6,7% van de jongeren die naar de afzonderingscel werden gestuurd ook naar de strafklas en zelfs 20,9% kregen boven de afzondering drie maand straftafel. Een derde, 33% van de jongens in de strafcel kwamen ook op de straftafel te staan en 10,2% moesten bijkomend naar de strafklas. In totaal worden amper negen leerlingen op water en brood gezet tijdens hun verblijf in de strafcel of afzonderingscel. Op 26 april 1927 worden Leopold V.S. Raymond M., Leo V. en Albert D. betrapt op onzedige feiten met elkaar. Ze moeten alle drie naar de strafcel en krijgen respectievelijk vier, twee, acht en twee dagen een dieet van water en brood opgelegd.²²⁸ De straf van Raymond M., die hij kreeg op 7 februari 1929 wordt dan weer omgezet. Omwille van onzedige feiten moest hij twee dagen op afzondering, maar omdat alle afzonderingscellen bezet waren, moet hij deze uiteindelijk niet uitzitten en krijgt daardoor slechts drie maanden straftafel als straf.²²⁹ De disciplinaire code bepaalde namelijk dat elke instelling slecht een of twee isolatieruimtes moesten voorzien.²³⁰ Ook vier andere jongens hadden geluk dat hun straf uiteindelijk minder zwaar werd.

²²⁷ Men verwijst eigenlijk niet langer nog naar afzonderingscel, maar gebruik termen zoals isolatieruimte of afzonderingskamer.

²²⁸ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 26/04/1927.

²²⁹ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 07/02/1929.

²³⁰ RCMJ, volume 1919-1920, *Écoles de bienfaisance: code disciplinaire*, 347.

Jan K. moet op 18 november 1926 vijftien dagen in de strafcel, maar na vier dagen wordt deze straf omgezet naar enkele dagen afzondering tijdens de vrije uren op zaterdag en zondag.²³¹ Alfons O. krijgt dan weer strafvermindering op voorwaarde zich goed te gedragen. Hij kreeg namelijk op 22 oktober 1930 tien dagen strafcel, maar na vijf dagen mocht hij terug naar zijn sectie wegens goed gedrag.²³² De Directeur wou Antoon V.D.B. op 22 april 1930 eerst laten overplaatsen naar het rijksopvoedingsgesticht in Mol, maar mocht uiteindelijk na vier dagen terug naar zijn sectie op voorwaarde zich goed te gedragen.²³³ Omer R. krijgt ook strafvermindering wegens goed gedrag waardoor zijn dagen in afzondering van zestien naar drie dagen wordt teruggebracht.²³⁴ Adhemar V. heeft het geluk dat zijn plaatsing in de strafcel samenviel met Allerheiligen. Op 31 oktober 1933 wordt hij 's avonds al ontslagen uit de strafcel, hierdoor moest hij maar zes dagen strafcel doen in plaats van acht.²³⁵ Een andere mogelijkheid die zorgde voor strafvermindering bij de jongens was wanneer de directeur een aanvraag deed voor overplaatsing naar een andere instelling, maar hier uiteindelijk geen toestemming voor kreeg van de Minister van Justitie. Dit was onder andere het geval bij Henri D.M. Hij zou normaal worden overgeplaatst naar Mol als sanctie voor zijn ontsnapping op 25 oktober 1931, maar er werd geen toestemming geven door de Minister van Justitie waardoor hij na tien dagen terug naar zijn sectie werd overgebracht.²³⁶

Er moet wel opgemerkt worden dat een aantal leerlingen een straf kreeg voor onbepaalde tijd. Dit was in theorie verboden door de disciplinaire code. In totaal gaat het om 67 inbreuken, bij 38 overtredingen werd de jongen in kwestie in afzondering geplaatst tot en met zijn overplaatsing naar een andere instelling.²³⁷

2.4. Een kwalitatieve lezing van het tuchtregister

2.4.1. Wangedrag

Ook worden in deze periode worden veel jongens gestraft wegens wangedrag. Het gaat om 95 jongens die om zeer uiteenlopende redenen van slecht gedrag gestraft werden. Enkele voorbeelden van wangedrag zijn: onbetamelijk en spottend antwoorden, onwilligheid, brutaal en moedwillig gedrag, onbeleefdheid, onbuigzaamheid op de sectie, luiheid, ongemanierdheid, onhandelbaarheid, slecht voorbeeld, enzoverder. Een eerder opmerkelijk

---

²³¹ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 18/11/1926.

²³² RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 22/10/1930.

²³³ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 22/04/1930.

²³⁴ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 17/11/1926.

²³⁵ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 26/10/1933.

²³⁶ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 25/10/1931.

²³⁷ Overplaatsing kon enkel gebeuren na toestemming van de Minister van Justitie waardoor de beslissing enkele dagen in beslag nam.

geval van wangedrag is dat van Emiel M. die op 20 september 1933 vier dagen op strafcel moet voor: “onvoorzichtigheid in het werkhuis die groote [sic] gevolgen kon hebben (roken).”²³⁸ Pieter V.M. moet dan weer op 22 december 1936 twee dagen op afzondering nadat hij opstandig was en andere leerlingen aanstak tot het ‘kwaad’.²³⁹ De categorie wangedrag bestrijkt dus opnieuw eerder alledaagse inbreuken.

2.4.2. Ongehoorzaamheid

Er worden in die twaalf jaar tijd slechts eenentwintig feiten van ongehoorzaamheid geregistreerd. Het tuchtregister geeft in de meeste gevallen niet veel uitleg over de omstandigheden. Op 12 september 1938 verzet René H. zich tegen de strikte dagindeling van de instelling. Hij heeft een “onbetamelijke houding tegenover heer opvoeder. Hij weigert mede te gaan wandelen onder voorwendsel dat hij pijn aan de voeten heeft.”²⁴⁰ Hiervoor moet hij een dag op afzondering.²⁴¹ De sanctie van Octaaf V.H. is eerder bijzonder te noemen. Op 20 april 1934 krijgt hij een maatregel opgelegd van de bestuurder en moet drie dagen op strafcel. De reden voor deze straf is volgens het tuchtregister: “wil niet naar goede raad luisteren en voor zijn gezondheid zorgen.”²⁴² In zijn halfjaarverslag van december 1930 lezen we: “Octaaf V.H. is een leerling die door ziekelijke aandoening van hersenen en zenuwstelsel – ook lichamelijk ziek-stoornissen vertoont.”²⁴³ Eerder dat jaar werd hij al behandeld voor een botaandoening.²⁴⁴ Het verblijf van Octaaf V.H. is zeer opmerkelijk omdat dergelijke jongeren eerder in een speciale instellingen worden geplaatst zoals de afdeling voor zwakzinnigen in Mol. De bestuurder dringt dan ook meermaals aan bij de Minister van Justitie om hem naar een speciale instelling over te brengen, maar Octaaf V.H. blijft uiteindelijk bijna zeven jaar in Ruislede, tot aan zijn meerderjarigheid (eenentwintig jaar).²⁴⁵

2.4.3. Ordeverstoring

Amper twee incidenten in verband met ordeverstoring worden geregistreerd en deze staan dan nog eens in verband met elkaar. Beiden gaan over de eerder luidruchtige variant van verstoring van de orde. Zo worden Jan P. en Charles P. op 9 augustus 1937 betrappt op het maken van lawaai in de slaapzaal. Ze moeten hiervoor beiden een dag op afzondering.²⁴⁶

---

²³⁸ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 20/09/1933.

²³⁹ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 22/12/1936.

²⁴⁰ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 12/09/1938.

²⁴¹ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 12/09/1938.

²⁴² RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 20/04/1934.

²⁴³ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 916: Dossier 7037: Octaaf V.H., Halfjaarverslag, 01/12/1930.

²⁴⁴ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 916: Dossier 7037: Octaaf V.H., Brief van de bestuurder aan het Ministerie van Justitie, 18/11/1930.

²⁴⁵ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 916: Dossier 7037: Octaaf V.H.

²⁴⁶ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 09/08/1937.

2.4.4. Werk

De verplichtte arbeid blijft ook na de Wet op de Kinderbescherming een belangrijk aspect in de heropvoeding van de leerlingen. De werkplaats blijft hierdoor een belangrijke plaats waar de jongens (alledaags) verzet plegen. Voor de periode tussen 1926 en 1938 wordt in het tuchregister melding gemaakt van éénenvijftig incidenten met betrekking op de (slechte) uitoefening van het werk. Het gaat hierbij opnieuw om een heel brede waaier van werk gerelateerde overtredingen. Op 4 mei 1934 worden Albert D.W. en Jozef M. beiden gestraft met een dag afzondering wegens het beschadigen van het werkgerief om daarna zelf resoluut te weigeren om te werken in de hof.²⁴⁷ Wanneer men te weinig heeft gewerkt, wordt men ook gestraft. Het overkomt Raymond C. op 20 juni 1936 en moet hiervoor een dag op afzondering.²⁴⁸ Jan V. heeft dan weer de vruchten beschadigd tijdens zijn werk in de hof op 27 juli 1936. Hij krijgt maar liefst vier dagen afzondering.²⁴⁹ Sommigen willen liever tijdens de werkuren andere dingen doen waardoor ze het werk (vroegtijdig) verlaten zonder toestemming van hun werkmeester. Zo gaan Eugène C. en Albert D.C. op 18 juli 1934 liever baden dan te gaan werken. Ze moeten hiervoor alle twee, twee dagen in de strafcel.²⁵⁰ Michel D.W verlaat op 24 juni 1936 dan weer zijn werkplaats om aardbeien te plukken in een (naburig) afgesloten hof.²⁵¹ Het grootste deel van het werk gerelateerd verzet uit zich echter in het weigeren van te werken. Van de éénenvijftig registraties worden er voor drieënveertig inbreuken sancties uitgedeeld wegens werkweigering.

2.4.5. Diefstal

Er worden negenentwintig jongens betrappt op diefstal. Het stelen van voedingswaren om het eerder karige dieet aan te vullen, komt ook in deze periode voor. Het gaat om zes diestallen die allemaal betrekking hebben op het stelen van fruit. In vijf gevallen gaat het om het stelen van fruit uit eigen teelt, waarbij soms gespecificeerd wordt om welke fruitsoort het precies gaat. Op 18 augustus 1938 steelt Julien V.T. enkele meloenen en druiven uit de hof en krijgt drie dagen afzondering.²⁵² Jan K. steelt op 3 juli 1937 dan weer kersen uit de tuin van een nabijgelegen boerderij. De instelling wijst hierbij op het geleden nadeel van de koopman en Jan K. moet twee dagen in afzondering.²⁵³ Ook sleutels waren een gegeerd goed om te stelen. Deze werden dan gestolen om ze na te maken om daarna te ontsnappen uit de instelling. Op

---

²⁴⁷ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 04/05/1934.

²⁴⁸ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 20/06/1936.

²⁴⁹ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 27/07/1934.

²⁵⁰ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 18/07/1934.

²⁵¹ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 24/06/1936.

²⁵² RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 18/08/1938.

²⁵³ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 03/07/1937.

7 oktober 1937 wordt Joseph V.D. betrapt op het maken van een kopie van de sleutel van de smis, die hij gestolen had.²⁵⁴ Indien de opvoeders een leerling nog maar verdenken van diefstal, dan wordt deze leerling ook gestraft. Zo wordt Albert V.B. op 20 februari 1934 verdacht van een diefstal in de slaapzaal. Hij krijgt een dag strafcel.²⁵⁵ Alfons V.L wordt een paar dagen eerder, op 9 februari 1934 verdacht van het stelen van een portefeuille. Op bevel van de bestuurder moet hij twee dagen op afzondering. Uiteindelijk blijkt dat hij niets met de diefstal te maken had.²⁵⁶ Wie wel schuldig was, is niet bekend.

2.4.6. Conflict

In het tuchtregister worden achttien incidenten van confrontatie met opvoeders geregistreerd. Ook hier zijn de feiten zeer uiteenlopend. Dit kan zich uiten in eerder onschuldige vormen zoals onbeleefdheid, moeilijkheden, grove woorden, weerspanning, onbeschaamd antwoorden, onbeschoftheid, enzoverder. Ook ernstigere vormen zoals bedreigingen en openlijke opstand tegenover de opvoeders worden geregistreerd. Ferdinand V.B. wordt dan weer op 7 mei 1938 drie dagen op afzondering geplaatst wegens: “zware valsche [sic] beschuldiging tegenover meester B., sectieoverste.”²⁵⁷

2.4.7. Geweld

Ook hier kan de categorie geweld opgedeeld worden in twee soorten: verbaal en fysiek geweld. Voor deze periode worden veertien sancties uitgedeeld wegens geweld. Hiervan kunnen twaalf gebeurtenissen gecategoriseerd worden onder lichamelijk geweld. Deze hoeven niet altijd gepaard te gaan met slagen en verwondingen. Op 4 juli 1938 krijgt Frans V.E. een dag afzondering wegens ‘ruwheid tegenover een medeleerling.’²⁵⁸ Het overgrote deel van het fysiek geweld in de instelling leidde echter wel tot slagen en verwondingen. Zo ook op 20 februari 1932 waarbij Karel R. “gevaarlijke slagen aan een medeleerling toedient.”²⁵⁹ In het *registre des évènements* vinden we een verslag van de opvoeder voor de Minister van Justitie dat meer context geeft over de feiten.

Heden morgen rond 7 uren, terwijl ik het toezicht had van den kuisch [sic] en overal eens rond ga hetzij eens boven en beneden, bracht men den leerling [Martijn] T. naar de eetzaal waar ik was. Na genomen inlichtingen had de leerling [Martijn] T. een

---

²⁵⁴ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 07/10/1937.

²⁵⁵ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 20/02/1937.

²⁵⁶ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 09/02/1934.

²⁵⁷ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 07/05/1938.

²⁵⁸ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 04/07/1938.

²⁵⁹ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 20/02/1932.

woordenwisseling gehad met den leerling [Karel] R. die niet beter gevonden had den leerling [Martijn] T. tegen de grond te slagen die maar een tengere jongen is. De leerling [Karel] R. is aan zijn proefstuk niet dit is reeds de 2e of de 3e maal dat dit zich voordoet. Ik heb den leerling [Martijn] T. naar de ziekenzaal geleid en heb den leerling [Karel] R. in de afzonderingskamer opgesloten.²⁶⁰

In vijf gevallen wordt er expliciet vermeld dat er een vechtpartij heeft plaatsgevonden.

2.4.8. Vernieling

Vernieling van voorwerpen blijft ook na de wet van 1912 een geliefde manier van de jongeren om hun agressie te ventileren. In totaal vertonen twintig jongens destructief gedrag. Hierbij blijkt het breken van ruiten zeer populair. Zeven jongens maken zich hieraan schuldig. Ook het vernielen van kledingstukken blijkt een veelvoorkomende manier om agressie kwijt te spelen. Er worden drie incidenten hierover geregistreerd. Het verplichte lager onderwijs en het beroepsonderwijs zijn niet alleen een voedingsbodem voor ongehoorzaamheid, voorwerpen die deze verplichte opleidingen symboliseren, moeten er ook aan geloven. Op 15 november 1930 beschadigt Louis P. het schoolgerief en weigert resoluut zijn oefeningen te maken. Hij moet twee dagen op afzondering, maar blijft na het verplicht bezoek van de directeur, de kapelaan, de dokter, de leraar en de hoofdopziener, volharden in zijn agressie.²⁶¹ Albert B. vernielt dan weer op 8 augustus 1933 het werk van medeleerlingen en verlaat de werkplaats. Hiervoor krijgt hij twee dagen strafcel.²⁶² Verder vernielt Victor V. op 14 november 1936 een machine in de schrijnwerkerij en wordt een dag in afzondering geplaatst.²⁶³ Een opmerkelijke gebeurtenis in verband met vernieling is die van René H. Hij werd op 19 januari 1938 een dag in afzondering geplaatst wegens wangedrag.²⁶⁴ In de afzonderingsruimte beschrijft en beschadigt hij de muren en moet hierdoor twee dagen langer in afzondering blijven.²⁶⁵

2.4.9. Onzedige feiten

Vierenzeventig leerlingen werden betrapt op zogenaamde onzedige feiten. Enkele van deze gebeurtenissen gaan over eerder banale vormen van onzedigheid. Zo worden Albert G. en René H. beiden gestraft wegens het maken van onzedige tekeningen.²⁶⁶ Eugene G. wordt op

---

²⁶⁰ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 612: Registers gehouden voor de inschrijving van de gebeurtenissen in de instelling te Ruiselede, 20/02/1932.

²⁶¹ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 15/11/1930.

²⁶² RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 08/08/1933.

²⁶³ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 14/11/1936.

²⁶⁴ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 19/01/1938.

²⁶⁵ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 19/01/1938.

²⁶⁶ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 10/05/1931; RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 09/10/1938.

7 juli 1936 maar liefst vijf dagen in afzondering geplaatst omdat hij een gevaar vormde voor de zedelijkheid van andere medeleerlingen.²⁶⁷ De overige zeventig overtredingen kunnen opgesplitst worden in onzedige feiten 'op zijn eigen' en onzedige feiten met (een) medeleerling(en). Zeventien jongens worden gesanctioneerd wegens onzedige feiten 'op zijn eigen.' Jan E. moet op 11 mei 1931 zeven dagen naar de strafcel voor het opheffen van zijn hemd in de slaapzaal.²⁶⁸ Charles P kreeg op 17 februari 1937 twee dagen strafcel voor "dubbelzinnige manieren op de slaapzaal."²⁶⁹ Frans V. krijgt ten slotte een dag afzondering nadat hij betrappt werd op "wilde en zedelijk verdachte manieren."²⁷⁰

Aan onzedige feiten met (een) medeleerling(en) wordt zwaar getild. Homoseksuele relaties blijven immers ook in deze periode verboden in de instelling. 53 incidenten worden om deze redenen geregistreerd. De exacte omschrijving van dergelijke feiten zijn zeer uiteenlopend. Jan V. wordt op 12 februari 1937 betrappt op "misplaatst broederschap."²⁷¹ Clement H. kreeg een sanctie wegens "ongeoorloofde kameraadschappen" op 6 oktober 1937.²⁷² Jan V.O. moest op 8 februari 1938 veranderen van werkhuis wegens "betrekkingen met grotere [sic] jongens die zeer twijfelachtig schijnen op gebied der goede zeden."²⁷³ De zogenaamde onzedige feiten hoeven nog niet plaats te hebben gevonden om toch gestraft te worden. Charles F. werd op 5 juli 1938 vier dagen in afzondering geplaatst "pour recherche des élèves pour faits immoraux."²⁷⁴ Enkele weken later, op 20 september 1938 wordt hij om dezelfde redenen opnieuw gesanctioneerd.²⁷⁵ Désiré S. krijgt dan weer zes dagen afzondering wegens "poging tot zedeloze feiten met anderen [sic] leerling 's nachts."²⁷⁶ Désiré V.H. krijgt op 3 december 1932 drie dagen strafcel nadat hij een andere leerling een onzedelijk voorstel deed. Vanwege zijn leeftijd van achttien jaar op het moment van de feiten, wordt hij ook bij de geslachtsrijpe leerlingen geplaatst.²⁷⁷ In zijn halfjaarverslag van december 1932 lezen we een meer gedetailleerde reden van zijn overplaatsing: "zijn bedorvenheid op zedigheid is moeilijk

---

²⁶⁷ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 07/07/1936.

²⁶⁸ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 11/05/1931.

²⁶⁹ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 17/02/1937.

²⁷⁰ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 18/04/1937.

²⁷¹ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 12/02/1937.

²⁷² RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 06/10/1937.

²⁷³ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 08/02/1938.

²⁷⁴ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 05/07/1938.

²⁷⁵ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 20/09/1938.

²⁷⁶ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 29/09/1938.

²⁷⁷ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 03/12/1932.

te onderdrukken: verscheidene malen betraapt op zedenloze [sic] feiten alleen en met makkers.”²⁷⁸

Er worden niet alleen seksuele relaties met elkaar aangegaan, maar er ontstonden ook relaties met de familieleden van het inwonend personeel. Op 19 juli 1938 wordt Jan P. betraapt op “betrekkingen zoeken met dochtertje van een bediende.”²⁷⁹ Hij moet hiervoor twee dagen in afzondering.²⁸⁰

2.4.10. Communicatie

Om amoureuze relaties te onderhouden, schreven sommige leerlingen briefjes naar elkaar. Deze geheime briefjes noemen we *billets suspect* of *billets clandestins*. Het schrijven en doorgeven van dergelijke briefjes wordt echter beschouwd als een vorm van verboden communicatie en dus bestraft. Enkel en alleen wanneer deze briefjes worden onderschept door een opvoeder of bewaker werpen ze een fragmentarische blik op de briefwisseling tussen de gedetineerden. Het gebeurde dat enkele briefjes door de mazen van het net glipten waardoor nooit de gehele uitwisseling kan worden achterhaald. Toch geven ze een blijk van hoe de jongeren omgingen met de regels en elkaar. Zo schrijft Gaston D.B. op 29 november 1929 een onzedig briefje die hij doorgeeft aan een medeleerling.²⁸¹ Hiervoor wordt hij drie maanden op de straf tafel gezet. Het desbetreffende briefje werd helaas niet teruggevonden, noch weten we voor wie het briefje bedoeld was. Ook Willem S. wordt betraapt op het doorgeven van verdachte briefjes op 8 februari 1938.²⁸² Het desbetreffende briefje werd in zijn persoonsdossier teruggevonden.

Je vous aime si tendrement mon ange.

Ike [sic] make [sic] voor u liefdeliedje [sic]

Uw minnaar [William] S.

Gij moet niet bang zijn, ik heb gesproken met meester V.G.²⁸³

Op de achterkant van het briefje vinden we meer informatie over wie het briefje onderschepte. “Afgenomen door T.K op 7-2-1938: C. gaf het aan heer T.K. en ontving het van [William] S.”²⁸⁴ Voor deze geheime communicatie moet William S. enkele dagen in afzondering. Hij is het hier echter niet mee eens en vindt dat hij onterecht werd gesanctioneerd. Enerzijds schrijft hij een brief naar zijn leermeester om te vragen of deze met de bestuurder wil praten om hem van zijn goede bedoelingen te overtuigen.

²⁷⁸ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 921: Dossier 7667: Désiré V.H., Halfjaarverslag, 01/12/1932.

²⁷⁹ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 19/07/1938.

²⁸⁰ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 19/07/1938.

²⁸¹ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 29/11/1929.

²⁸² RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 08/02/1938.

²⁸³ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 954: Dossier 7991: William S., Billet clandestin.

²⁸⁴ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 954: Dossier 7991: William S., Billet clandestin.

Beernem, den 11 februari 1938

Aan den heer V.

Meester ik denk dat gij bij den Bestuurder voor mij wilt spreken. Denkt er aan [sic] toen ik hier binnen kwam, heb ik jongens op den goeden weg gebracht. Nu wil ik dat nog doen zoo [sic] veel mogelijk. Meester a.u.b. spreekt toch ook eens voor mij bij den heer Bestuurder. Ik zal toch zoo [sic] goed mijn best doen als ik beneden mag komen. Veel dank op voorhand.

Uw leerling²⁸⁵

Anderzijds schrijft hij diezelfde dag ook nog een brief aan de bestuurder. Hierin geeft hij zijn versie van de feiten en vraagt om genade bij de bestuurder.

Ruislede, 11 februari 1938.

Geachte heer Bestuurder, ik laat u weten dat tusschen [sic] mij en die jongen niets gebeurd is. Wij hebben juist naar elkaar briefjes geschreven. Nu heer bestuurder, ik heb het vast voornemen genomen van weer deugdzaam te leven als in het begin toen ik hier ben binnengekomen.

Waar zijn die daggen [sic] dat ik met verscheidene jongens de heilige tafel kon naderen en nu: nu zit ik hier moeddeloos [sic] neer. geachte heer bestuurder, maandag is het de 1e bondsmis die gegeven wordt. Ik zou toch zoo [sic] gaarne aanwezig zijn, zoudt [sic] ge alstublieft zoo [sic] goed willen zijn mij de toelating te geven om tegen zondag te mogen beneden zijn. Geachte heer Bestuurder denkt eens toen ik hier binnen kwam dat ik verscheidene jongens op de goede plaats heb gebracht, en nu juist voor dit briefjes te schrijven moet ik al 2 dagen boven zitten.

Ja natuurlijk als er misdaan wordt moet met gestraft worden, maar voor briefjes in het kashot [sic] zitten, vooral dat ik vroeger nooit iets heb misdaan dat versta ik toch niet goed. Nu heer Bestuurder vraag ik u nog eens laat mij toch in Godsnaam beneden komen. Mijn voornemens zijn overal weer goed mijn best te doen, omdat ik mijn schande zou kunnen inhalen die ik veroorzaakt heb. Nu heer Bestuurder verwacht ik van u een goed antwoordt [sic] alstublieft.

Veel dank op voorhand

Uw onderdanige leerling,

S. William

II Groep II sectie

Ik smEEK u op mijn knieën, schenk mij vergiffenis heer Bestuurder. Dank.²⁸⁶

Een ander vorm van verboden communicatie is die naar de buitenwereld toe. De enige manier waarop de leerlingen in contact konden komen met mensen buiten de instellingsmuren, is via het bezoekersmoment op zondag en via brieven. Bij beide mogelijkheden is men echter ook niet helemaal vrij om te doen en laten wat men wou. Tijdens het bezoekersmoment in de familiezaal zijn altijd bewakers aanwezig en de in- en uitgaande brieven worden door de

---

²⁸⁵ RAB, ROG *Ruiselede en Beernem*, n° 954: Dossier 7991: William S., Brief van William S. aan opvoeder V, 11/02/1938.

²⁸⁶ RAB, ROG *Ruiselede en Beernem*, n° 954: Dossier 7991: William S., Brief van William S. aan directeur van de weldadigheidsschool Ruiselede, 11/02/1938.

opvoeders gecontroleerd en eventueel zelfs gecensureerd. De jongens kunnen hierdoor in deze brieven nooit een eerlijk relaas doen over hun verblijf. Het gebeurde dan ook dat er brieven werden gesmokkeld. Op 31 januari 1937 wordt een verboden brief onderschept. De afzender Michel D.W. kreeg wegens het smokkelen van de brief een dag strafcel. De geconfisqueerde brief werd aan het persoonsdossier van Michel D.W. toegevoegd.

Beste ouder

Met deze laat ik u weten als dat ik het hier niet langer uit houden kan. Wilt zoo [sic] goed zijn om mij den zondag eens te komen bezoeken, ik zou iets moeten vragen en zoo [sic] gij toestemt zal ik al het mogelijke doen om u dat dubbel en dik weder te geven. Zoo [sic] gij hier deze zondag niet zijt blijf ik geen uur langer meer in het gesticht, als moest ik den hongerdood sterven of onderwege [sic] mij van kant te maken, maar langer dan zondag blijf ik hier anders niet meer. Want al het geene ik hier doe is tegen mijn zin en kan er niets aandoen of niets aan veranderen. Alhoewel beste moeder u dit schrijven misschien zal ongerust maken, maar neen het kan geen kwaad gij moet u daar niet ongerust in maken. Zoodus [sic] beste ouders wilt den zondag eens komen ik verwacht u op het gewone uur moeder [sic] als hij gewoon zijt van komen. Zoniet [sic] moogt gij mij den maandag verwachten dan ga ik hier zondag avond [sic] loopen en kom den maandag te huis daar ik afgesproken heb met een jongen van 20 jaar van Mariaelter [sic] die niet in het gesticht is. Een klein antwoordje terug beste ouders want ik wil u dadelijk zien en gij moet niet in den brief zetten als gij schrijft dat gij die brief ontvangen hebt van mij, maar laten weten als gij komt. In de beste hoop beminde ouders u dan zondag en den zondag [sic] te mogen verwachten ofwel gij maandag avond [sic] aan mij, alhoewel dat ik weet dat ik thuis terug gepakt zal worden zoo [sic] gouw [sic] zij het weten en dan moet tot mijn 21 jaar, maar ik kan er niets aandoen zoo [sic] gouw [sic] ik een van beide gezien heb, ben ik gerust. In de hoop van u den zondag te mogen verwachten, bid ik u te aanvaarden met mijn gemeenen [sic] dank de verzekering mijner eerbiedigste gevoelens.

Uw zoon²⁸⁷

Op het moment van schrijven zit Michel D.W. reeds een kleine twee jaar in Ruiselede en wordt ongeveer elf maanden later vrijgelaten.²⁸⁸

Het is echter voor discussie vatbaar of deze categorie van overtredingen wel degelijk als verzet mag beschouwd worden of niet. Het is vaak niet duidelijk of de communicatie tussen jongeren onderling en de communicatie naar de buitenwereld toe doelbewust verzet was of eerder uiting was van nood aan contact met anderen. Het is enerzijds aannemelijk dat de delinquenten via billets clandestins vriendschappelijke en zelfs amoureuze relaties met elkaar onderhielden. Anderzijds kunnen de gesmokkelde brieven wijzen op een soort van heimwee naar het leven buiten de instelling. Hierdoor kan verboden communicatie gezien worden als een poging om de isolatie waarin ze zaten te doorbreken.

---

²⁸⁷ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 930: Dossier 7758: Michel D.W., Brief van Michel D.W. aan zijn ouders.

²⁸⁸ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 930: Dossier 7758: Michel D.W.

2.4.11. Ontsnapping

Meer dan de helft van alle geregistreerde overtredingen gaan over ontsnapte leerlingen. Maar liefst 449 jongens wisten te vluchten. Sommigen zijn maar enkele uren op vrije voeten totdat ze worden teruggebracht. Zo wordt Emiel R. op 4 september 1932 reeds na twee uur weg te zijn geweest, weer teruggebracht naar de instelling.²⁸⁹ Anderen wisten veel langer onder de radar te blijven. Frans J. was maar liefst 410 dagen op de vlucht. In een verslag terug te vinden in zijn persoonsdossier lezen we:

[Frans] J. kwam ons toe van Moll [sic] op 8 November 1930, en ontvluchte [sic] reeds ons gesticht den 21 december 1930. Na zijne ontvluchting ging hij naar Overpelt bij zijn vader zijne werkboekjes halen, daarna begaf hij zich bij zijne moeder welke in Holland verblijft, om aldaar te slenteren en rondleuren. [Frans] J. werd door de Hollandsche [sic] politie uitgeleverd aan de Belgische rijkswacht te Hamont, alwaar de geleider B. hem is gaan halen op 3 februari 1932. [...] Het werk der heropvoeding van dezen jongeling zal moeilijk vallen en een uiterst streng regiem dringt zich op, want zijn zwerversbloed zal hem nog aandringen tot ontvluchten.²⁹⁰

Hij krijgt hiervoor zes dagen strafcel.²⁹¹ Dat hij vlucht naar Nederland is niet zo verwonderlijk want hij is daar geboren. Zijn daden worden toegeschreven aan zijn opvoeding in een woonwagen: "nooit opvoeding genoten en als woonwagenskind [sic], verstoken van alle beschaving is opgegroeid."²⁹² Enkele maanden nadat hij terug is, ontvlucht hij voor een tweede keer.

Den 2-5-1932 's middags rond 15 ure kreeg V.L. C. [Corneel] (werkzaam in de smis) de toelating van de vakmeester Mr C. om zich naar het Hospitaal te begeven, daar hij kloeg van hevige hoofdpijn. Daar hij niet terug kwam zoo [sic] ging men om inlichtingen bij de ziekenverpleegster, deze verklaarde V.L. [Corneel] niet gezien te hebben. V.L. [Corneel] heeft de koer verlaten langs de ijzeren deur neven de Kapel, welke op dit ogenblik niet gesloten was, om zich dan naar de boerderij te begeven, alwaar hij de leerling J. Frans aantrof (waarmede hij in komplot [sic] was) en zijn ze samen vandoor getrokken; deze laatste werkte in vertrouwen alleen in de varkensstallen op dit ogenblik.²⁹³

Hij vlucht opnieuw naar Nederland waar hij op 18 februari 1933 wordt opgepakt door de politie. Een maand later wordt hij overgeplaatst naar het Centraal Observatiegesticht van Mol.²⁹⁴

---

²⁸⁹ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 04/09/1932.

²⁹⁰ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n°908: Dossier 7335: Frans J., Verslag van afdelingsoverste V. aan het Ministerie van Justitie.

²⁹¹ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 04/02/1932.

²⁹² RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 908: Dossier 7335: Frans J., Verslag van afdelingsoverste V. aan het Ministerie van Justitie, 20/02/1933.

²⁹³ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 908: Dossier 7335: Frans J., Verslag van sectiehoofd. aan het Ministerie van Justitie.

²⁹⁴ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 18/02/1933.

Enkele leerlingen hebben echter snel spijt van hun ontsnapping en keren uit eigen beweging terug. Er wordt bij zeven ontsnappingen vermeld dat de jongens in kwestie uit eigen beweging zijn teruggekomen. Op 15 mei 1930 wordt Julien C. teruggebracht naar de instelling nadat hij enkele dagen daarvoor wist te ontsnappen. Zijn terugbrenging kwam er nadat hij zichzelf uiteindelijk ten einde raad aangaf bij de politie. Het was ondertussen al zijn derde ontsnapping.²⁹⁵

Men geeft aldaar [COG Mol] over hem een gunstig oordeel, doch in de latere nota's van 15 mei 1929 verklaart me dat [Julien] C. "verhangen is naar het leurderstieltje, hetwelk zoo [sic] weinig waarborg biedt tot een deftig en eerlijk leven."

Te Ruysselede [sic] was hij eerst zeer tegenhoudend, doch dat hij niet openhartig is, tot leugen en bedrog gedurende zijn toevlucht neemt, kon hij niet lang verbergen. Hij ontvluchte eerste maal op 2ⁿ december en wordt op 3 januari 1930 in haveloozen [sic] staat teruggebracht. Op 10 februari 1930 vergrijpt hij zich een tweede maal, na zijn medeleerlingen enkele kledingstukken [sic] ontvreemd te hebben, doch twee dagen later wordt hij terug naar het gesticht overgebracht. tevens wordt hij er van [sic] verdacht geld van de andere leerlingen ontvreemd te hebben.

Op 1 mei 1930 wordt [Julien] C. van zijn "straf" ontslagen. Zondag, 4 mei 1930 krijgt hij betere kleeren [sic] en ontvlucht voor de derde maal, ruilt te Brussel zijn goede kleederen [sic] en schoenen voor een versleten pak plus 20 fr., trekt verder tot Leopoldsburg, waar hij ten einde raad en zonder bestaan zich bij de politie gaat aangeven. [Julien] C. bevestigt hetgeen wij op 3 maart 1930 over hem in onze latere nota's schreven: "Hij blijft een bestendig gevaar voor ontvluchting. Het is geen ernstige jongen." Dit vooruitzicht is nog niet veranderd; wij zien met hem geen uitkomst, te meer om zijn aangroeiende diefte..., en vragen dat hij spoedig naar Moll-Centrum [sic] zou overgebracht worden.²⁹⁶

Achiel V.R. had iets minder geluk want hij werd op 19/10/1937, een dag na zijn ontsnapping, door zijn eigen moeder teruggebracht naar de instelling.²⁹⁷

Bovendien gaat niet elke ontsnapping van een leien dakje. Op 20 december 1936 weet Jan B. succesvol te ontsnappen, maar loopt hierbij een gebroken pols op.

De leerling B., Jan, die dezen nacht ontvluchtte, heeft in zijnen val eene [sic] beenderbreuk opgelopen aan linker voorarm, juist boven het pols gewricht [sic]. Gezien de belangrijkheid dezer breuk en hare mogelijke gevolgen is het nodig den leerling onmiddellijk naar het St. Jans Hospitaal te Brugge over te brengen ten einde er verzorgd te worden onder controle [sic] der radiographie [sic].²⁹⁸

---

²⁹⁵ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 13/05/1930.

²⁹⁶ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 887: Dossier 7204, Julien V., Nota's van sectieoverste V. aan het Ministerie van Justitie.

²⁹⁷ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 19/10/1937.

²⁹⁸ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 612: Registers gehouden voor de inschrijving van de gebeurtenissen in de instelling te Ruiselede, 20/12/1936.

In de persoonsdossiers van sommige jongens vinden we de reden terug waarom ze zijn ontsnapt. Zo zegt Frans V. het volgende:

Ik ben op 2-9-1935, rond 14 uur ontvlucht uit het gesticht te Ruysselede [sic], omdat ik het ginder niet meer kon uithouden, daar ik dikwijls voor anderen in het cachot moest en ook omdat de andere jongens mij niet gerust lieten. Ik ben te voet naar huis gekomen langs Beveren en heb in den afgelopen [sic] nacht in een hooimijt geslapen.²⁹⁹

Maurice V., Albert V.C, Jean W., Josph V., Jozef V., Leopold S., Polydoor F. en Robert P. zijn samen ontsnapt op 30 december 1934.

De ontvluchting was al beraamd voor het slapen gaan: de voorgaande weglopers hebben hier wellicht den eersten aanstoot gegeven en een paar heethoofden waren genoeg om enkele meelopers tot medegaan te overhalen. Zij zouden al te zamen [sic] de nieuwjaardagen doorbrengen te Brussel. Buiten het drietal [Albert] V.C., [Joseph] V. en [Leopold] S., waren de overigen [sic] niet in een stemmig om te ontvluchten en in en half uur tyd [sic] wisten zij enkele van hun medeleerlingen te bepraten om dadelijk de daad bij het woord te voegen. De valsche [sic] sleutel was in het bezit van [Maurice] V. die dan ook de hoofdrol gespeeld heeft bij de ontvluchting zelf.³⁰⁰

Sommigen jongens vluchten niet alleen om verlost te zijn van het tuchtregime, maar plegen tijdens hun ontsnapping ook verscheidene diefstallen. Op 4 september 1929 worden Karel P. en Karel G. teruggebracht nadat ze twee dagen eerder wisten te ontsnappen.

Op 2 september 1929, om 12 uren, op het ogenblik dat zij naar het werk moeten gaan, zijn de twee voornoemde leerlingen het gesticht ontvlucht. Na den namiddag en den nacht in de bosschen [sic] rond het gesticht te hebben doorgebracht, hebben zij op 3 september 1929, rond 8 uren 's morgens, twee rijwielen ontvreemd van werklieden der Radio-instelling te Ruysselede [sic]. Met deze rijwielen hebben zij een uitstapje gedaan tot Blankenberge om in den namiddag terug te komen rond het gesticht. Wetende dat de heer V., onderwijzer in verlof en afwezig is, zijn zij beiden in zijne woning gebroken om er eten en geld te vinden. Opgemerkt zijnde, werden zij door de bedienden, de Heeren V., onderwijzer, V., opvoeder, M., portier en heer bestuurder heeft op heterdaad betrapt, aangehouden en in het gesticht gebracht. De rijwielen werden aan de eigenaars terug bezorgd. Het plegen dezer feiten alleen bewijst dat het regiem van vertrouwen voor hen niet past en zij aan een strenger toezicht moeten onderworpen worden.³⁰¹

Karel P. krijgt veertien dagen afzonderingscel en Karel G. zes dagen.³⁰² De eerste werd harder gestraft zoals ook vermeld in het persoonsdossier: "wat er ook van zij, en alhoewel het algemeen gedrag der betrokken leerlingen tot hertoe volstrekt niet slecht was, meen ik dat de

---

²⁹⁹ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 894: Dossier 7775: Frans V., Proces-verbaal van politie van de gemeente Deurne voor de Procureur des Konings van Antwerpen, 05/09/1935.

³⁰⁰ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 934: Dossier 7622: Leopold S., Brief van de bestuurder aan het Ministerie van Justitie.

³⁰¹ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 884: Dossier 7126, Karel G., Verslag van de opvoeder S.

³⁰² RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 612: Registers gehouden voor de inschrijving van de gebeurtenissen in de instelling te Ruiselede, 04/09/1929.

feiten zoodanig [sic] erg zijn dat er, al ware het slechts als voorbeeld voor de leerlingen, een strenge maatregel zou moeten worden getroffen. Ik stel voor de meest schuldigen leerling P. Karel, naar Moll [sic] te laten overbrengen.”³⁰³ Uiteindelijk wordt Karel P. op 19 september 1929 naar Mol overgebracht en op 8 oktober 1929 volgt Karel G.

René V. gaat tijdens zijn ontsnappingen meermaals op het dievenpad.³⁰⁴ Op 27 september 1936 ontsnapt hij reeds een vierde maal en trekt naar Knokke om daar in te breken in villa's. Op 1 oktober 1936 wordt hij teruggebracht en moet negen dagen in afzondering.³⁰⁵ Dit weerhoudt hem echter niet om op 30 oktober 1936 opnieuw te ontsnappen, dit keer samen met Omer B. Hij reist ook deze keer af naar Knokke om samen met zijn compagnon Omer B. in te breken in villa's.³⁰⁶

Deze twee leerlingen [René V. en Omer B.] zijn op 30 oktober [sic] 1936, te 1 uur ('s nachts) door het venster der slaapzaal ontvlucht. Zij hebben zich bediend van een laken om zich te laten buiten glijden [René] V. behaalt nu zijn vijfde ontvluchting. Op 27 oktober [sic] 1936 ontvluchtte hij ook in gezelschap van [Omer] B., over de omheining der speelplaats en samen maakten zij zich plichtig aan erge misdrijven (diefstal van twee velos [sic] en inbraak in twee villa's te Knocke-Zoute [sic]. [Omer] B. die nog maar 15 jaar oud is, dient nochtans beschouwd als de aanstichter tot deze nieuwe ontvluchting. Hij maakte zich reeds vroeger plichtig aan zware dieften in verscheidene hotels te Knocke [sic]. Ondanks zijn jeugdigen ouderdom dient hij als een gevaarlijken [sic] kerel beschouwd, te meer daar hij in de omlijsting der school de onderdanigheid zelve is. In de grond is hij erg bedorven.³⁰⁷

In het persoonsdossier van Omer B. vinden we zelf een kranten artikel over hun avonturen.

Knokke - Uit het tuchthuis ontsnapt en bij een nieuwe diefstal bij de luren gevat.

Onze lezers zullen zich nog wel herinneren dat we korten tijd geleden melding hebben gemaakt van een belangrijke geldelijke diefstal van een zekere B... welke slechts 15 jaar telde. Samen met een paar makkers wist hij te ontsnappen en terug naar de gemeente Knokke af te zakken. Het was echter niet om beterschap te betuigen, maar wel om een nieuwe slag te slaan. Hij drong rond den middag met zijn vrienden in een villa binnen, denkende dat er zich niemand in bevond. Hij werd echter verrast door de schildersgasten welke daar werkzaam waren. Twee kerels konden ontvluchten, doch B. liep in de val en werd in de handen van het gerecht geleverd. De twee anderen konden tot op heden niet worden aangehouden. Ze hadden het gemunt op een radio-toestel. B... werd opnieuw naar het tuchthuis overgebracht.³⁰⁸

---

³⁰³ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 885: Dossier 7061, Karel P., Brief van directeur aan de Minister van Justitie, 05/09/1929.

³⁰⁴ Hij was de absolute ontsnappingskoning in die periode met maar liefst zes ontsnappingen tijdens zijn vierjarig verblijf in Ruislede.

³⁰⁵ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 612: Registers gehouden voor de inschrijving van de gebeurtenissen in de instelling te Ruislede, 02/10/1936.

³⁰⁶ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 612: Registers gehouden voor de inschrijving van de gebeurtenissen in de instelling te Ruislede, 30/10/1936.

³⁰⁷ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 936: Dossier 7013, René V., Verslag van de bestuurder aan het Ministerie van Justitie, 31/10/1936.

³⁰⁸ RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 937: Dossier 7669, Omer B., Krantenartikel

Ook Emiel R. en Maurice L. kwamen in de krant. Op 11 mei 1933 wisten zij samen te ontsnappen en maakten zich tijdens hun vlucht schuldig aan diefstal. Ze moesten respectievelijk vijf en vier dagen in afzondering.

Veelbelovende knapen

Woensdagnamiddag rond 5 uur ontmoette de politie van dienst in de Vierwegstraat twee jonge kerels van rond de 16 jaar in zonderlinge kleding [sic]. Hunne eenzelvighied vragende nam opeens een hunner de vlucht en trachtte over een afsluitingsmuur te springen, maar de politieagent hield den andere in bedwang. Deze verklaarde zich te noemen R. Emiel, afkomstig van [woonplaats]. Hij was met een zekere Maurice L, van [woonplaats], dinsdag het Rijksopvoedingsgesticht van Ruiselede ontvlucht en alhier aangekomen.

Zij waren in de Bornstraat het huis binnengedrongen van Jules G. die afwezig was. Langs achter verbrijzelden zij de ruiten van het venstertje dat op de straat uitgeeft en ze slopen vervolgens door het waschhuis [sic] in de woning alwaar zij alles doorsnuffelen. Op hun gemak smulden zij hun noenmael [sic] van brood en boter, die zij uit eene [sic] kas hadden gehaald en bij hun vertrek namen zij een paar schoenen en nog andere voorwerpen mede.³⁰⁹

Bij Lodewijk P. kon niet bewezen worden dat hij tijdens zijn ontsnapping op 15 juni 1926 diefstallen heeft gepleegd. Toch zijn er zware vermoedens en wordt hij hierdoor harder gestraft. Hij moet acht dagen op afzondering.

Uit het dossier blijkt reeds voldoende dat P. [Lodewijk] volop den slechten weg bewandelde. Op verstandelijk gebied meer ontwikkeld misschien dan vele andere leerlingen, baat hij dit altijd uit ten voordele van het slechte. Eene [sic] aanmaning, een raad, enz. hebben op P. [Lodewijk] geen pak, daar hij voor elk edel gevoel geslepen blijkt. Leugenaar zonder weerga, loochent hij altijd, zoolang [sic] hij zich in 't net met gevangenen voelt.

Op 15 juni 1926 vraagt hij aan den opvoeder der sectie om bij de ziekenverpleegster te gaan (19u30m). Hij gaat en 15 m. later is hij niet meer te vinden. Des anderendaags om 12 uren wordt hij door den politiecommissaris van Nevele terug naar 't gesticht gebracht. Binst zijne afwezigheid (nacht van 15 tot 16 juni 26) is men in de kleermakerij gedrongen en men bestatigt de verdwijning van 23 m. katoenenstof voor werkkleeders [sic] en 3 reeds afgewerkte broeken en eene [sic] vest. P. [Lodewijk] loochent de dader te zijn van dezen diefstal, doch alles doet vermoeden dat hij er niet vreemd aan is, om zich geld te verschaffen bij 't ontvluchten.³¹⁰

De jongens ontsnappen niet allemaal uit de instelling, sommigen liepen ook weg tijdens hun plaatsing bij een ambachtsman. Zo worden er drie gevallen geregistreerd. Corneel V.E. weet dan weer op 8 mei 1928 te ontsnappen uit het ziekenhuis van Brugge. Hij was daar voor een heelkundige ingreep.³¹¹

---

³⁰⁹ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 921: Dossier 7458, Emiel R., Krantenartikel

³¹⁰ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 612: Registers gehouden voor de inschrijving van de gebeurtenissen in de instelling te Ruiselede, 16/06/1926.

³¹¹ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 612: Registers gehouden voor de inschrijving van de gebeurtenissen in de instelling te Ruiselede, 30/05/1928.

Ten slotte blijkt ook de verleiding groot om te ontsnappen tijdens het tijdelijk verlof. Vier leerlingen maken zich hieraan schuldig. Op 4 mei 1931 kregen Willy A. en Florimond D. beiden de toestemming om tijdelijk op verlof te mogen voor de Heilige Bloedprocessie. Echter keren ze alle twee niet tijdig terug uit hun verlof.³¹² In het persoonsdossier van Florimond D. lezen we het volgende.

Op 4 mei 1931 bekwam hij verlof om zich naar de processie van het H. bloed te Brugge te begeven. Die dag heeft hij leelijk [sic] misbruikt: hij vluchtte voort naar Oostende, waar hij tot 12 mei met een meisje leefde en ondermeer, [sic] langs het strand een ander meisje overviel en haar handzak ontrukte.³¹³

In een verboden brief aan zijn ouders geeft Florimond D. meer uitleg over de reden waarom hij niet tijdig terugkeerde van zijn verlof.

Beminde Vader en Moeder

'Is nu met de eerste gelegen dat ik u laat weten en ook kan vragen of gij me wilt doen dommeheid [sic] wil vergeven dat ik gedaan heb met weg te lopen.

Ik zal u alles vertellen beste ouders hoe dat alles is gekomen. De maandag van H. bloeddag was ik in kennis gekomen met een meisje van Ostende [sic] waar ik van den eeste [sic] dag veel van hiel [sic] en zij van mij ook. Daarom lieve ouders moet ge niet kwaad zijn want van nu zal ik mijn best doen en goed werken en zal alzoo [sic] alles weer in orde brengen.

Nu lieve ouders zou ik u willen vragen of ge een dat meisje in huis zou doen willen komen en haar alles vertellen want zij weet toch dat ik gepakt ben, want zij heeft zelf gezegd aan de gendarm [sic] dat ik mogt [sic] zitten waar ik wil dat ze op mij ging wachten... dan zal er voor mij niets meer hier tegen steken als ik weet dat er iemand op mij wacht en zal dubbel mijn best doen dat beloof en verzeker ik u lieve moeder... Nu ben ik ook nog al [sic] erg ziek moeder, ik moet niet anders doen dan overgeven. Ik heb zes dagen kachot moeten doen en 4 dagen water gedronk [sic] met een snee drogen brood, maar wacht, zij gebben ook mijn haar afgesneden maar dat is nogal niets, ik moet mij hier natuurlijk inhouden nietwaar lieve ouders. [...] nu moeder sluit ik mijn brief en hoop van u iets te ontvangen deze week, want niemand weet dat ik dien brief schrijf. Maar nu beste ouders beloof ik u van goed mijn best te doen. [...]

Van uw zoon Florimond ³¹⁴

Deze brief werd afgenomen op 19 mei. De passage waarin Florimond D. vertelt over zijn verblijf in de strafcel werd zelfs in het rood onderstreept. Het gaat dan ook om zeer zware beschuldigingen. Deze brief is voor dit onderzoek van groot belang omdat hij een licht schijnt op de manier waarop de jongens zelf de strafcel ervaren. Ook hier is het belangrijk om een zekere bronnenkritiek toe te passen want de jongeren kunnen de feiten ook aandikken. Toch rijst door deze brief het vermoeden dat de disciplinaire code niet altijd even strikt werd gevolgd zoals men beweert.

---

³¹² RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 13/05/1931.

³¹³ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 894: Dossier 7328, Florimond D., Verslag van sectieoverste V. aan het Ministerie van Justitie,

³¹⁴ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 894: Dossier 7328, Florimond D., Afgenomen brief van Florimond D. aan zijn ouders.

2.4.12. Ontsnappingspoging

Niet elke ontsnapping was even succesvol. Er worden voor deze periode 95 niet geslaagde ontsnappingen geregistreerd. Hierbij gaat het niet enkel en alleen om gebeurtenissen waarbij reeds concrete ontsnappingsplannen werden gemaakt. Ook complotten, het inzicht hebben om te ontsnappen of dreigen te vluchten wordt gesanctioneerd.

Ontsnappingspogingen werden veelal ontdekt door de opvoeders. Een voorbeeld hiervan is de ontsnappingspoging Lodewijk P. "Op 8 mei 1926 maakt hij complot met een andere leerling om te ontvluchten. P. [Lodewijk] loochent stellig, doch men vindt op hem een sleutel en een hakhandvat dat hij in de schrijnwerkerij ontvreemd heeft. Nu is hij verplicht te bekennen en belooft 3 dagen straf in de afzonderingscel."³¹⁵ In sommige gevallen werden de jongens ook verklikt door medeleerlingen. Op 6 september 1937 was Leon V.D.S. van plan om te ontvluchten samen met een compagnon. Deze verwittigde uiteindelijk de opvoeder waardoor Leon V.D.S. drie dagen naar de strafcel moest.³¹⁶

Ook René V. wordt op 3 juni 1937 gehinderd in zijn ontsnappingsplannen. Zijn compagnon Omer B. waarmee hij reeds meerdere keren wist te ontsnappen, verraadde hem en vertelde zijn plannen aan een opvoeder. René V. werd woest en het kwam tot een agressief conflict tussen de twee. In het persoonsdossier van René V. vinden we een verslag van de sectieoverste.

Te 16 ure wordt [sic] ik [sectieoverste A.] naar het werkhuis der smeden-paswerken geroepen, wegens een woedende aanval van [René] V. op zijn medemakker B. Omer. Ik heb den leerling [René] V. in een toestand aangetroffen ver buiten een normale gemoedsgestelde: hij weende van woede, knarste met de tanden of zette zijn mond stuiptrekkend open. Het lichaam was in getrokken houding en de handen stonden stuiptrekkend vooruit. Intusschen [sic] huilde hij: "Ik zal een mes door zijn lijf steken." Tevens vliegt hij opnieuw naar [Omer] B. toe, hetgeen hem echter ditmaal mislukte. Tot uitleg verplicht, verklaart [René] V. dat hij nog den zelfden dag wou ontvluchten met den leerling D.R. Jan (nieuw slachtoffer). Hij vroeg in den namiddag ook [Omer] B. mede, aan wien hij zijn nieuwe plannen (diefte, aanrandingen, inbreken, vluchten over de grens) kenbaar maakte. Deze echter vertelde de inzichten van [René] V. aan den vakmeester, heer V.D.C., die op staande voet de zaak onderzocht. Hierop gebeurde de onstuimige aanval van [René] V. op [Omer] B.

Wij zijn genoodzaakt [René] V. in de afzondering te stellen, welke maatregel voor de goede orde in het werkhuis in de sectie vereischt [sic] wordt. In de toestand waarin hij zich bevindt, is hij alle besef van sociaal gevoelen (eerlijkheid, deftigheid, verstandhouding, orde, tucht) verloren. Zijn drang tot ontvluchten, tot het verderven zijner medeleerlingen, wordt hem allengs meer en meer meester, zodat het ons onmogelijk is deze jongen in de sectie te houden... Wij dringen nogmaals aan op de spoedige verwijdering uit onze school van dezen verpleegden.³¹⁷

---

³¹⁵ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 612: Registers gehouden voor de inschrijving van de gebeurtenissen in de instelling te Ruiselede, 16/06/1926.

³¹⁶ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 06/09/1937.

³¹⁷ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 936: Dossier 7013, René V., Verslag van sectieoverste V. aan het Ministerie van Justitie.

Op 15 juni 1937 wordt hij naar het Centraal Observatiegesticht van Mol overgeplaatst.

Van de 449 ontsnappingen wordt er bij 365 ontsnappingen vermeld hoe lang men op de vlucht was. Gemiddeld bedroeg dit 11,7 dagen, maar dit cijfer is erg gevoelig voor uitschieters (zoals de ontsnapping van Frans J), de mediaan daarentegen bedraagt slechts 4 dagen.

2.4.13. Zelfverwonding en zelfdoding

Voor deze periode zijn er opnieuw geen concrete cijfers beschikbaar over het aantal zelfdodingen in de instelling. Zelfverwonding was een veel voorkomender fenomeen. Christiaens stelt dat het vrijwillig toebrengen van wonden door de delinquenten een uiting was van verzet tegen het arbeid- en tuchtregime. De delinquent kon immers door zijn wonde naar de ziekenboeg worden overgebracht waardoor hij (eventueel) voor een onbepaalde tijd kon worden vrijgesteld van zwaar werk.³¹⁸ Tamara Myers en Joan Sangster die onderzoek deden naar verzet in Canadese jeugdinstituten voor meisjes voor de periode 1930 tot 1960, stellen dat een poging tot zelfmoord en zelfverminking ook een teken van wanhoop kon zijn. Na een zelfmoordpoging bestond de mogelijkheid dat de gedetineerde naar een andere instelling werd overgebracht. Sommige jongeren waren zo wanhopig om overgeplaatst te worden dat een zelfmoordpoging voor hen de enige mogelijkheid was om hun doel te bereiken. Daarnaast interpreteren Myers en Sangster zelfmoordpogingen ook als een uiting van frustraties tegen het regime of een schreeuw om aandacht. Zelfverwonding door bijvoorbeeld het krassen van een naam of teken op het lichaam, zien ze als een onderdeel van de subcultuur van de jongeren of het uiterlijke bewijs van het lidmaatschap tot een bepaalde groep. Het kon echter ook een zichtbaar teken van verzet zijn of een uiting van frustraties en woede, menen ze.³¹⁹ Christiaens sluit eerder aan bij de visie die zelfverwonding ziet als een teken van een subcultuur.³²⁰

Er wordt één geval van vrijwillige zelfverwonding geregistreerd in het tuchtregister. Op 7 juni 1932 kwetst Willem D.W. zich op het werk vrijwillig aan de hand en krijgt hiervoor een dag strafcel.³²¹ In het *registre des évènements* worden wel verscheidene gevallen van zelfverwonding opgetekend. Op 9 maart 1917 snijdt Hubert L. zich vrijwillig in zijn linker wijsvinger. Het is zijn derde geval van zelfverwonding en geeft hier volgende verklaring voor: "retourner à l'hôpital de Gand ou l'ont est mieux que ici."³²²

Zelfverwonding als een schreeuw om aandacht zoals Myers en Sangster naar voor schuiven, komt in het *registre des évènements* evenzeer voor.

---

³¹⁸ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 238.

³¹⁹ Tamara Myers en Joan Sangster, "Retorts, runaways and riots: patterns of resistance in Canadian reform schools for girls, 1930-60," *Journal of Social History* 34, nr. 3 (2001): 683–684.

³²⁰ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 236.

³²¹ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 07/06/1932.

³²² RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 612: Registers gehouden voor de inschrijving van de gebeurtenissen in de instelling te Ruiselede, 09/03/1917.

Den 8 september dezer [1917], omtrent 6,30 uur s' morgens, H. Albert, die zich in cel in afzondering bevindt voor aanhoudend slecht gedrag sedert verscheidene maanden, gebaarde zich te zelfmoorden door verwurging.

Ik zeg: gebaarde, want de middelen welke hij gebruikte, doen mij vermoeden dat hij enkel de aandacht zijner oversten op zich heeft willen trekken, hun schrik heeft willen aanjagen, ten einde van zijne straf te ontslagen.

Om dit te doen, sloeg hij twee vensterruiten van zijne cel aan stuk, om zoo doende de vensterbaren bloot te maken; hechte er zijn slaaplijf aan vast, bond hetzelfde rond den hals en liet zich vervolgens glijden op het ogenblik dat de bewaker voorbij de deur zijner cel ging. [...] Ziende dat deze list hem niet gelukte gebaarde de schuldige zich vervolgens zot en kwaad...³²³

Ook zelfverwonding als uiting van frustraties tegen het regime zoals volgens Myers en Sangster, komt voor in het register. Op 21 april 1918 verwondt Prosper M. zich en uit zijn verklaring kan worden afgeleid dat dit geïnterpreteerd mag worden als een verzetsdaad tegen het strenge regime.

Op maandag 21 april 1918 werd een geval van zelfverminking bij den leerling M. Prosper bestatigd. Na terugkeer van de wandeling sloef hij vrijwillig eene [sic] ruit in en bracht zich alzoo [sic] aan den rechterpols eene wonde toe die waarschijnlijk onbeduidende gevolgen zal hebbe. Tot reden dezer onbezonnen daad geeft hij aan dat hij te weinig eten ontvangt. [...] ³²⁴

Op 19 juni 1918 snijdt René B. dan weer een deel van zijn linker ring- en wijsvinger af. Verzet tegen het arbeidsregime kan beschouwd worden als de verklaring.

Deze uitzinnige daad, is die eene [sic] ontaarde minderwaardigen – amoreelen, die meenen belachelijke reden (hier gelde het, het bekomen van het werkhuis of smis te mogen verlaten, omdat hij dit werk moede was) zich zelf [sic] verminkt, zich dus eene [sic] onwederroepelijke [sic], van den normalen man hooggeprezen schade toebrengt!³²⁵

De instelling zelf ziet zelfverwonding niet als een teken van verzet, maar eerder als een moment van verstandsverbijstering. Dit komt scherp naar voren in het verslag van de geneesheer van de instelling nadat hij Emiel M. onderzocht, die zich op 24 april 1918 met een geslepen veegblik in zijn hand sneed.

Woeste amoraliteit [sic] bij een moreel imbeciele, die in de afgrond des pathologische verderf gezonken is, kan enkel zulke verminking te weeg brengen; slechts een

---

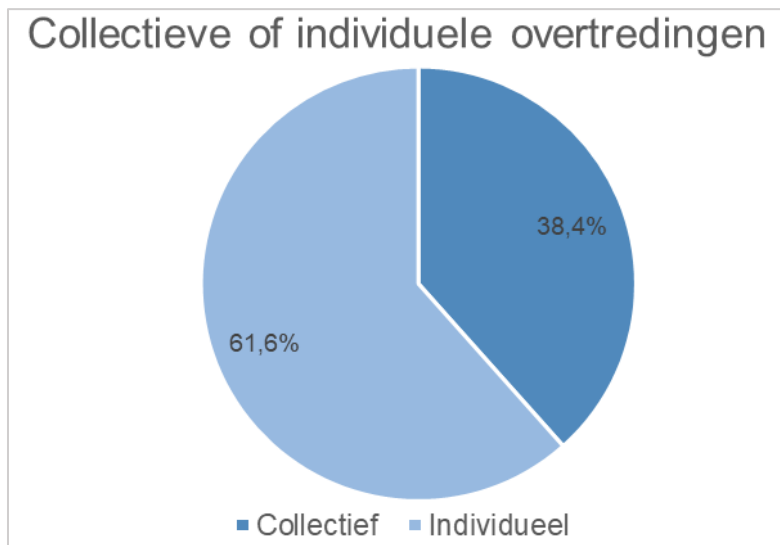
³²³ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 612: Registers gehouden voor de inschrijving van de gebeurtenissen in de instelling te Ruiselede, 08/09/1917.

³²⁴ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 612: Registers gehouden voor de inschrijving van de gebeurtenissen in de instelling te Ruiselede, 24/04/1918.

³²⁵ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 612: Registers gehouden voor de inschrijving van de gebeurtenissen in de instelling te Ruiselede, 19/06/1918.

krankzinnige handelt aldus, dat de krankzinnigheid of te wel onmiddellijk uit het verstand of uit de morele vermogens, en zoo [sic] is hier het geval.³²⁶

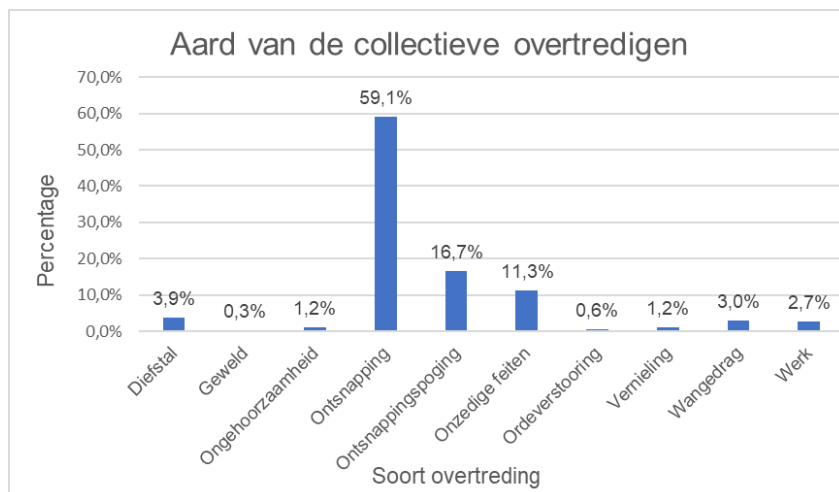
2.5. Individueel of eerder collectief verzet?

Indien dezelfde ruime invulling van collectief verzet (zelfde datum en gelijkaardig feit) gebruikt wordt, dan blijkt dat 335 incidenten of meer dan 38% van alle incidenten als collectief kunnen worden geïnterpreteerd.

Figuur 12: Verdeling van de collectieve en individuele overtredingen (1926-1938), n=872, Ruiselede

Indien wordt nagegaan welke categorie van overtredingen het meest in collectief verband werden gepleegd dan blijkt dat meer dan de helft verband houden met ontsnappingsen. Zo vluchtten Jan K., Jan D.B. Fran D.; Louis B.D.B., Alfons W., R.V. en P.G op 30 september 1929 uit de instelling.³²⁷

Voor de overige categorieën liggen de percentages veel lager. Op 26 augustus 1936 worden Albert V.B. en Robert V. beiden gestraft wegens luiheid, ongemanierdheid en ongewilligheid in de klas.³²⁸ Henri D. en Pierre D.F. worden dan weer samen betrapt op roken op

Figuur 13: Aantal collectieve overtredingen per categorie (1926-1938), n=335, Ruiselede

³²⁶ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 612: Registers gehouden voor de inschrijving van de gebeurtenissen in de instelling te Ruiselede, 24/04/1918.

³²⁷ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 887: Dossier 6948, Jan D.B., Brief van de bestuurder aan de Procureur des Konings van Brugge, 01/10/1929.

³²⁸ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 26/08/1936.

de slaapzaal op 12 mei 1938.³²⁹ Albert V. en Henri D. ten slotte hadden samen de sleutel van het werkhuis gestolen en daar pennen ontvreemd op 8 oktober 1937.³³⁰

3. Een vergelijking in het licht van een juridische omwenteling

Een belangrijk einddoel van deze thesis is om na te gaan of er door de grote juridische veranderingen ook een grote verandering kan opgemerkt worden in de instelling zelf. Eerst zal er vergeleken worden in welke mate het intern reglement voor de beide perioden verschillen. Verder worden de kwantitatieve data van beide periodes naast elkaar gelegd.

3.1. Het intern reglement

Voor beide periodes was er een specifiek reglement van kracht waar de mogelijke tuchtigingspraktijken werden uitgestippeld. Veerle Massin vergeleek reeds het interne reglement van 1906 met de disciplinaire code van 1920. In wezen was het de bedoeling om het reglement van 1906 te versoepelen, maar in de praktijk veranderde er vrij weinig.³³¹

De meeste straffen die werden voorzien in 1906 bleven bestaan in 1920. De strafmogelijkheden zijn nog steeds grotendeels gebaseerd op het ontnemen van privileges en gunsten en ook isolatie blijft een belangrijke tuchtigingspraktijk. Wel komt er een verbod op het uitvoeren van lijfstraffen en het ontzeggen van maaltijden. Verder werden exacte bepalingen over voor welk feit welke straf vereiste, ook in de disciplinaire code niet opgenomen. Massin stelt dan ook dat de code van 1920 eerder tot doel had het beter doen handhaven van de disciplinaire regels dan deze daadwerkelijk te hervormen.³³²

3.2. Een comparatieve analyse van het tuchtregister

Indien het aantal overtredingen per jaar vergeleken wordt voor en na de periode van de Kinderbeschermingswet, dan blijkt dat dit beduidend lager ligt na 1912. In de periode voor de Wet op de Kinderbescherming ligt het aantal voor tien van de elf jaartallen steeds hoger dan honderd inbreuken, terwijl in de periode na de Kinderbeschermingswet nooit meer dan honderd incidenten werden geregistreerd. Als er visueel gekeken wordt naar de grafieken dan valt op dat het aantal overtredingen in de periode na 1912 veel meer fluctueert. Ondanks het feit dat er minder sancties werden opgenomen in het tuchtregister, werden ze wel begaan door meer verschillende jongens. In 1911 gaat het namelijk op 12% van de populatie terwijl voor de periode dit schommelt rond de 35%.

---

³²⁹ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 12/05/1938.

³³⁰ RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht, 08/10/1937.

³³¹ Veerle Massin, "Protéger ou exclure? L'enfermement des "filles perdues" de la Protection de l'enfance à Bruges (1922-1965)" (PhD diss., Université catholique de Louvain, 2011), 294–295.

³³² Massin, "Protéger ou exclure? L'enfermement des "filles perdues" de la Protection de l'enfance à Bruges (1922-1965)," 295.

Het aantal overtredingen per delinquent tussen de twee periodes, verschilt niet noemenswaardig veel van elkaar. In 1910 en 1911 was er wel een uitzonderlijk geval waarbij een jongen maar liefst tweeëntwintig sancties kreeg op amper twee jaar. Een dergelijk hoog aantal komt in de latere periode niet voor.

De verschillende overtredingen kunnen voor beide perioden grotendeels in dezelfde categorieën opgedeeld worden. In de eerste periode worden geen inbreuken gerapporteerd in verband met verboden communicatie, maar zoals eerder vermeld, kan dit enkel en alleen gesanctioneerd worden als er briefjes worden ontdekt. Het is zeer waarschijnlijk dat de jongens ook voor 1912 gebruik maakten van geheime briefjes om met elkaar en de buitenwereld te communiceren. Het feit dat er archiefstukken gevonden werd die twee zelfmoorden in kaart brachten, is zeer uitzonderlijk voor die periode. Officiële cijfers ontbreken.

Als er dan kwantitatief gekeken wordt naar het aantal overtredingen per categorie dan zien we grote verschuivingen. In de eerste periode worden vooral overtredingen in verband met wangedrag geregistreerd. In de tweede periode is dit aantal gereduceerd tot een derde. De meest in het oog springende verandering is die van het aantal ontsnappingen. In de periode voor 1912 stond deze categorie op een gedeelde zevende plaats met 4%, terwijl vijftien jaar later, meer dan de helft van de gebeurtenissen in het tuchtregister gaan over ontsnappingen, meer dan een vertienvoudiging. Verder worden in de tweede periode naast het aantal ontsnappingen enkel nog voor het aantal ontsnappingspogingen, het aantal onzedige feiten en het aantal werk gerelateerde feiten procentueel meer feiten geregistreerd dan in de eerste periode. De overige zeven categorieën zijn met minimum de helft gereduceerd.

De procentuele verhouding tussen het aantal collectieve en individuele overtredingen verschilt niet opmerkelijk veel van elkaar. Voor de eerste periode bedroeg dit 32% en voor de tweede 38,4%. De verschuivingen bij de verschillende categorieën van collectief verzet ligt in de lijn van de verschuivingen die te zien zijn bij de verschillende categorieën van alle overtredingen. Opnieuw staat voor de tweede periode het aantal collectieve ontsnappingen op nummer één. Wat wel opmerkelijk is, is dat het aantal collectieve diefstallen voor beide periodes gelijk blijft.

Ten slotte kan vastgesteld worden dat men in de periode na de Kinderbeschermingswet meer gebruik maakt van de verschillende tuchtigingspraktijken. Dit is frappant aangezien het aantal strafmogelijkheden daalde van tien naar zeven in de disciplinaire code van 1920. Alle jongens die werden gesanctioneerd in 1910 of 1911 kregen als straf een cellulaire opsluiting voor één of meerdere dagen, nachten of zondagen. In de periode tussen 1926 en 1938 blijft de instelling veelvuldig gebruik maken van een cellulaire opsluiting (afzonderingscel of strafcel), maar ook iets meer dan 10% kreeg een straf waarbij men niet alleen werd opgesloten. Er kwamen dus meer cumulaties van straffen voor in de tweede periode.

Op basis van het gevonden cijfermateriaal kan geconcludeerd worden dat de grote juridische veranderingen van 1912 niet veel hebben veranderd in de instellingen zelf. Dit kon eigenlijk

vermoed worden aangezien de twee interne reglementen in de praktijk ook niet veel van elkaar verschilden.

Hoofdstuk 3: De Gentse onverbeterlijken tegenover de pupillen van Ruiselede

In dit afsluitende hoofdstuk zullen de gevonden data worden afgetoetst aan gegevens gevonden in de gelijkaardige studie over de Gentse onverbeterlijken van Christiaens. De vergelijking zal enkel voor de periode voor de Kinderbeschermingswet gemaakt worden. Er werd gekozen een vergelijking te maken tussen de jongens uit Ruiselede en de jongens uit het disciplinekwartier van Gent omdat deze worden gepercipieerd als twee verschillende soorten van delinquente jongens. Er is echter ook een directe link tussen de twee instellingen. Het interne reglement bepaalde immers dat de zwaarste straf voor jongeren die het reglement overtraden, overplaatsing naar het disciplinekwartier was.³³³ Het is dus de bestuurder van Ruiselede die bepaalt wanneer één van zijn pupillen als onverbeterlijke moet beschouwd worden. Die schrijft dan een gemotiveerde aanvraag tot overplaatsing aan de Minister van Justitie. Deze laatste geeft dan al dan niet zijn toestemming. Een eventuele overplaatsing zorgde bovendien ook voor een uitgebreide communicatie tussen de twee bestuurders van de twee instellingen.

Als eerste zal ik kort duiden welk soort jongeren verbleven in het disciplinekwartier. Verder zal de kwantitatieve analyse van Christiaens overgenomen worden en besproken. Ten slotte zullen de jongens van Ruiselede vergeleken worden met die van Gent. Hierbij wordt er enerzijds gefocust op de jongens zelf en anderzijds op de overtredingen die ze tijdens hun verblijf begingen.

1. De Gentse onverbeterlijken

Zoals hierboven reeds aangehaald kwam er door de nieuwe sociale en penitentiaire politiek van het Sociaal Verweer een nieuwe groep jongeren in het vizier van de regering. Het gaat om een groep van jongeren waarvoor alle hulp te laat was en dus niet meer heropgevoed konden worden. In 1887 werd er voor deze onverbeterlijken een speciale disciplinaire sectie opgericht in de gevangenis van Gent.³³⁴

1.1. Jongeren in het disciplinekwartier

Het begrip onverbeterlijk is natuurlijk nogal arbitrair en geeft de indruk dat de stoutste der stoutste kinderen werden geplaatst in de afdeling. Deze stelling klopt, maar moet genuanceerd worden. Bij de oprichting in 1887 wordt besloten dat volgende soort jongeren naar het Gentse disciplinekwartier zullen gestuurd worden:

Les jeunes détenus dont l'inconduite persistante constituerait un danger pour leurs compagnons ou une cause de désordre pour l'établissement qui leur est affecté. [...] La catégorie des jeunes détenus [...], ne devra comprendre que les natures absolument rebelles et déjouant toute tentative d'éducation : ainsi, les enfants dangereux par leurs

³³³ RCMJ, volume 1905-1906, *Écoles de bienfaisance de l'état: règlement général*, 282.

³³⁴ Christiaens, "De zware jongens van Gent: praktijk en betoog omtrent de "incorrigibles" aan het einde van de negentiende eeuw (1875-1921)," 29–30.

mœurs et ceux qui auront donné des preuves constantes d'une perversité réelle dans la maison de réforme.³³⁵

Na de oprichting van het kwartier werden dus de erg rebellerende jongeren van andere heropvoedingsinstellingen overgeplaatst naar Gent. Alsook de zeer perverse en moreel gevaarlijke jongeren. Vanaf 1889 kwamen er de jongens bij die zich tijdens hun voorwaardelijke vrijlating slecht gedroegen. Door de nieuwe wet van 1892 werden ook jongens tussen 16 en 18 jaar, veroordeeld tot een straf van meer dan zes maanden, direct geplaatst in het disciplinekwartier.³³⁶ Een jaar later werden ook de schuldige jongeren die eerst een gevangenisstraf hadden uitgezeten, opgenomen in de afdeling tot het einde van hun terbeschikkingstelling van de regering. Dit was noodzakelijk omdat schuldige delinquenten te gevaarlijk werden geacht voor onschuldige delinquenten. Het is om die reden dat vele jongeren van het disciplinekwartier eerst uit het *quartier des jeunes condamnés* van de Centrale Gevangenis van Gent kwamen.³³⁷ Tot slot werden er vanaf 1894 ook jongens geplaatst die zich slecht gedroegen en/of wegliepen bij hun leermeester.³³⁸ De redenen waarom jongens in het disciplinekwartier geplaatst werden, waren dus zeer divers en staat dus volledig los van de aard van de delicten waarvoor ze veroordeeld zijn.

1.2. Aantal

Tussen 1887 en 1900 komen er jaarlijks gemiddeld 187 minderjarigen binnen in het disciplinekwartier. Hiermee vertegenwoordigt het met een gemiddelde van 8 à 9%, slechts een fractie van de totale bevolking opgesloten jongens in de jeugdgevangenis en hervormingsinstellingen. Op basis van de inschrijvingsregisters bepaalde Christiaens dat er tussen 1875 en 1921 ongeveer 3.500 jongens werden ingeschreven in het disciplinekwartier.³³⁹

1.3. De leeftijd

De gemiddelde leeftijd van de geplaatste jongens in het Gentse gevangeniskwartier is in 1900 zeventien à achttien jaar. Het gaat dus in feite om een oudere groep. Dit is niet verwonderlijk aangezien ook schuldige jongens worden opgenomen in de afdeling en deze profileerden zich vaker als de moeilijksten. Ze hadden veelal een penitentiair parcours achter de rug alvorens ze in het disciplinekwartier terecht kwamen.³⁴⁰

---

³³⁵ Pasinomie, *Règlement concernant la création et l'organisation du quartier de discipline à la maison spéciale de réforme à Gand*, 58.

³³⁶ Christiaens, "De zware jongens van Gent: praktijk en betoog omtrent de 'incorrigibles' aan het einde van de negentiende eeuw (1875-1921)", 35.

³³⁷ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 219-220

³³⁸ Christiaens, "De zware jongens van Gent: praktijk en betoog omtrent de 'incorrigibles' aan het einde van de negentiende eeuw (1875-1921)," 35.

³³⁹ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 199-202.

³⁴⁰ Christiaens, "De zware jongens van Gent: praktijk en betoog omtrent de 'incorrigibles' aan het einde van de negentiende eeuw (1875-1921)," 33.

2. Tuchtigingspraktijken in de periode voor de Wet op de Kinderbescherming

2.1. Bronnenmateriaal

Het archief over de Gentse gevangenis bevat verschillende reeksen met tuchtregisters. Echter is het vaak onduidelijk welke gedetineerde in de verschillende tuchtregisters werden opgenomen. Desondanks is er een register dat specifiek gaat over het disciplinekwartier van de gevangenis waarin de onverbeterlijke jongeren terechtkwamen. Deze loopt van 1895 tot 1907.³⁴¹ Jenneke Christiaens maakt in haar boek 'De geboorte van de jeugddelinquent' onder andere een kwantitatieve analyse van het tuchtregister van de Gentse onverbeterlijken voor de periode 1895 tot 1905.³⁴²

2.2. Het intern reglement

Het reglement dat van toepassing was in alle weldadigheidsscholen werd in het disciplinekwartier strenger toegepast. Zo mochten de onverbeterlijken, in tegenstelling tot de jongeren in de weldadigheidsscholen, geen wandelingen maken buiten de instelling. Hun vrije tijd bestond enkel uit marcheer- en gymnastiekoefeningen. Bezoek was enkel toegelaten voor diegenen die zich goed gedroegen en dit eenmaal per semester. Tweemaal per maand mochten de jongeren een brief schrijven naar hun ouders. Contact met de buitenwereld werd absoluut tot het minimum beperkt. Ondanks het strenge regime was het mogelijk om, na het voorstel van de directeur, een positief rapport van de commissie en goedkeuring van de overheid wegens buitengewoon goed gedrag naar een weldadigheidsschool te worden overgeplaatst.³⁴³

In 1892 stelde Lejeune een dagindeling op voor het disciplinekwartier. Daarin werden alle activiteiten van de onverbeterlijken strikt bepaald en gechronometreerd. In de zomer begon de dag om vijf uur 's morgens en in de winter een uur later, om zes uur. Tijdens de dag moesten ze gemiddeld acht uur per dag werken, kregen ze drie uur per dag onderwijs, hadden ze drie uur vrije tijd en kregen ze acht uur nachtrust. Zowel in de winter als in de zomer eindigde de dag om 21 uur.³⁴⁴ Dit regime komt dus in grote mate overeen met dat van de andere instellingen zoals Ruisselede.

---

³⁴¹ RAG, *SI Gent*, n° 332: Registre des punitions infligées aux détenus ; RAG, *SI Gent*, n° 333: Registre des punitions infligées aux détenus.

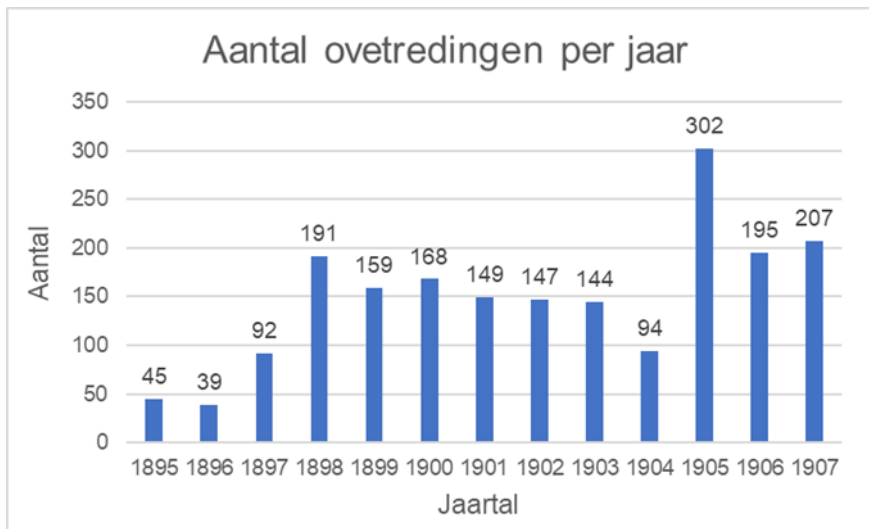
³⁴² Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 231-239.

³⁴³ *Pasinomie, Règlement concernant la création*, 57-58.

³⁴⁴ RCMJ, volume 1891-1892, *Prison centrale, à Gand. Quartier de discipline et correction*, 668-669.

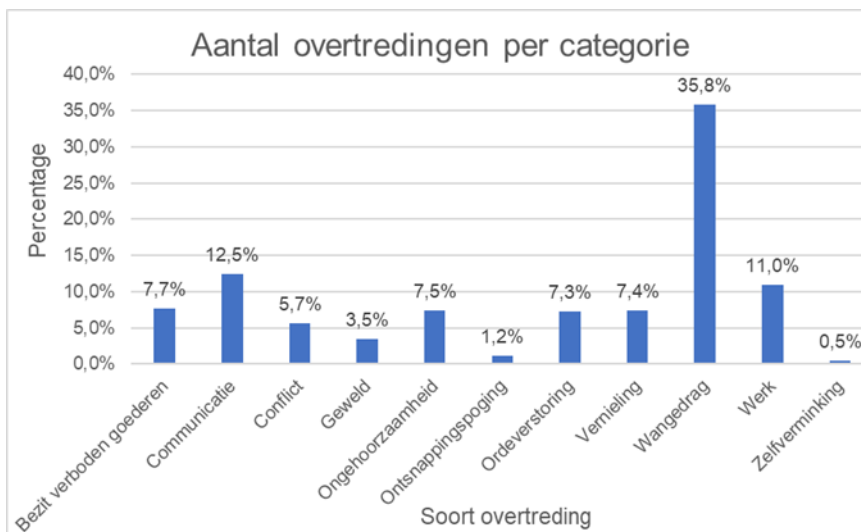
2.3. Een kwantitatieve lezing van het tuchtregister

Het tuchtregister van het disciplinekwartier vermeldt voor de jaren 1895 tot en met 1905 in totaal 1530 gebeurtenissen.³⁴⁵

Uit figuur veertien kan duidelijk worden opgemaakt dat er een dalende trend merkbaar was vanaf 1898 wat betreft het aantal overtredingen per jaar. In 1905 werden er dan weer uitzonderlijk veel incidenten geregistreerd om nadien terug te dalen tot een tweehonderdtal.

Figuur 14: Evolutie van aantal overtredingen (1895-1907), Gent

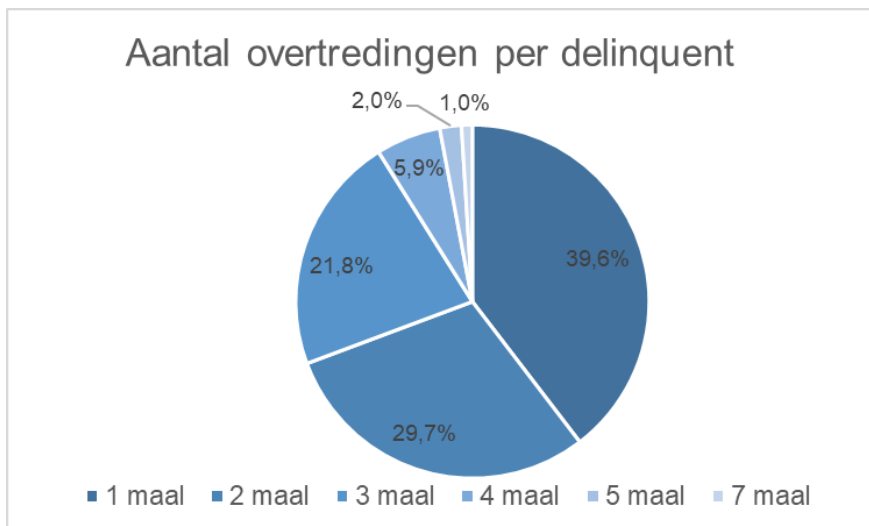
Op basis van het cijfermateriaal van Christiaens kon volgende grafiek opgesteld worden.³⁴⁶ Daaruit blijkt dat het aantal sancties wegens wangedrag het hoogst is.

Figuur 15: Aantal overtredingen per categorie (1895-1905), n=1514, Gent

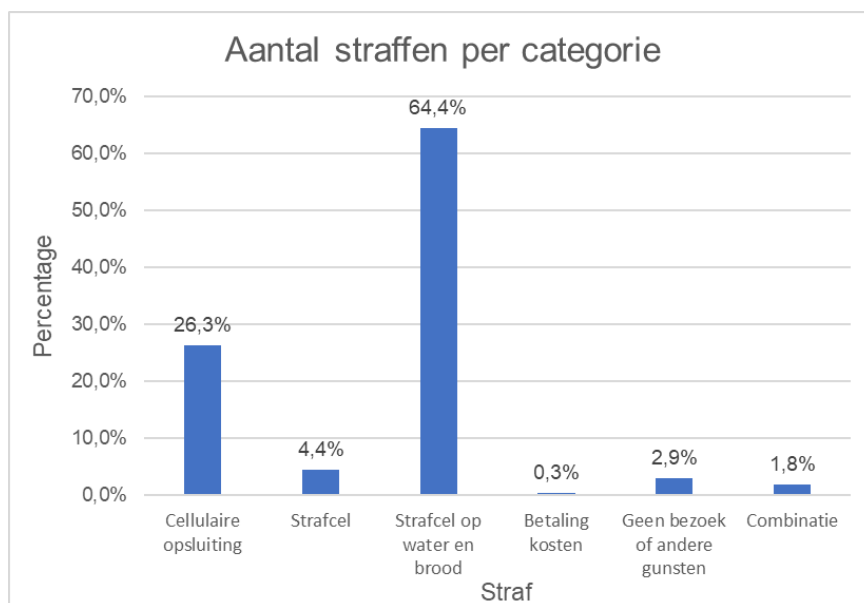
³⁴⁵ RAG, SI Gent, n° 332: Registre des punitions infligées aux détenus ; RAG, SI Gent, n° 333: Registre des punitions infligées aux détenus.

³⁴⁶ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 232.

In de studie van Christiaens wordt niet onderzocht hoeveel overtredingen er werden begaan door één en dezelfde delinquent. Zelf maakte ik reeds een analyse van het tuchtregister van het jaar 1907. Daarin worden 207 inbreuken geregistreerd die door 101 verschillende jongeren werden begaan. Bijna de helft, 39% of 40 jongens, werden maar één keer geregistreerd in het tuchtregister voor een overtreding. 30 jongens werden tweemaal gestraft. De naam van 22 jongens kwam driemaal voor en die van 6 jongens viermaal. Twee delinquenten werden vijfmaal opgenomen. De absolute koploper komt zeven keer voor in het tuchtregister.³⁴⁷

Figuur 16: Aantal registraties per delinquent (1907), n=207, Gent

Figuur 17: Aantal straffen per categorie (1895-1905), n=1532, Gent

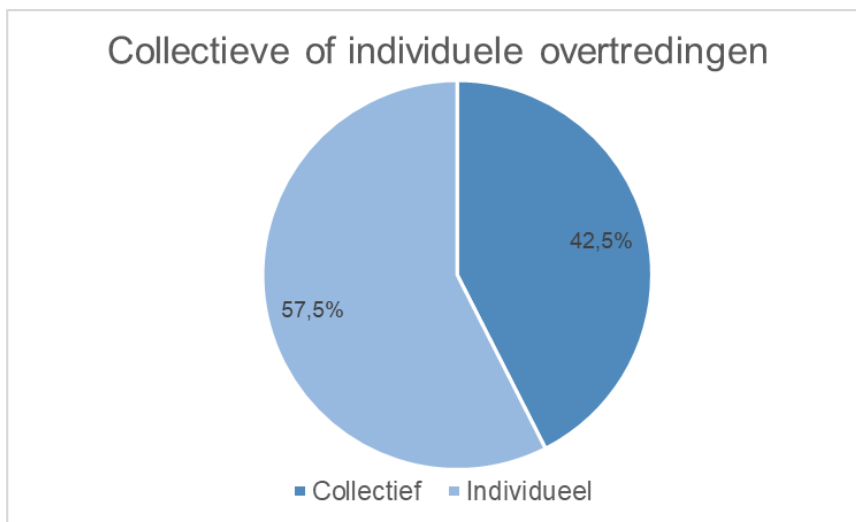
Meer dan 95% van alle gesanctioneerde delinquenten moesten ofwel naar de strafcel ofwel werden ze afgezonderd in hun eigen cel. De categorie betaling van kosten slaat op de jongeren die voor het vernielen van voorwerpen de kosten ervan moesten vergoeden.³⁴⁸

³⁴⁷ Jessica Bourdeaud'hui, "Het kleine verzet. Persoonlijk beleving van het gevangeniswezen door de onverbeterlijke jeugddelinquenten uit het disciplinekwartier van de Centrale Gevangenis van Gent in het begin van de 20ste eeuw" (HPII Moderne en Hedendaagse tijd - Jongeren en justitie, Universiteit Gent, 2017), 12.

³⁴⁸ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 430.

2.4. Collectief verzet

Collectief verzet is bij Christiaens een aparte categorie waarvoor zestien onverbeterlijken tussen 1895 en 1905 werden gesanctioneerd.³⁴⁹ Christiaens geconstateerde wel dat er in april 1905 een opstand plaatsvond met een groep van vijftientig jongens. Een precieze aanleiding werd niet vermeld, maar dat het niet ging om een banale ordeverstoring, kon ze opmaken uit het sanctieblaadje van één van de opstandelingen.³⁵⁰

In mijn eigen analyse van 1907 heb ik ook de ruimere invulling van collectief verzet gehanteerd. Op deze manier kunnen 88 incidenten of bijna 43% van alle incidenten als collectief worden geïnterpreteerd.³⁵¹

Figuur 18: Verdeling van de collectieve en individuele overtredingen (1907), n=207, Gent

3. Een vergelijking tussen de Gentse onverbeterlijken en de pupillen van Ruiselede

Beide instellingen werden om zeer specifieke en noodzakelijk geachte redenen opgericht. De opening van de instelling in Ruiselede in 1849 werd bewerkstelligd omdat men het een topprioriteit vond om schuldige en onschuldige kinderen van elkaar te onderscheiden en apart te kunnen onderbrengen. De oprichting van het disciplinekwartier in Gent in 1887 werd doorgevoerd om de onverbeterlijken te scheiden van de jongens die wel nog heropgevoed konden worden. De voormalige landbouwkolonie en het disciplinekwartier werden dus ingesteld om morele besmetting te voorkomen.

3.1. De jongens zelf

De jongens van Ruiselede en de onverbeterlijken van Gent kunnen om verschillenden redenen als een ander type delinquent beschouwd worden. Als eerste vertoont de populatie van de

³⁴⁹ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 232.

³⁵⁰ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 239.

³⁵¹ Bourdeaud'hui, "Het kleine verzet. Persoonlijk beleving van het gevangeniswezen door de onverbeterlijke jeugddelinquenten uit het disciplinekwartier van de Centrale Gevangenis van Gent in het begin van de 20ste eeuw," 23.

verschillende instellingen grote verschillen. Voor de periode 1891-1900 schommelt het aantal inwoners van Ruiselede tussen de vijfhonderd en de zeshonderd.³⁵² In Gent zit in die periode amper een derde van het populatieaantal van Ruiselede.³⁵³

Verder is hun leeftijd een opmerkelijk verschil. In Ruiselede zaten bijna uitsluitend min zestienjarige, terwijl in Gent de leeftijd gemiddeld zeventien à achttien jaar was.³⁵⁴ Verder verschilt ook het penitentiaire parcours van beide groepen. Vele jongens in Ruiselede waren voor het eerst geplaatst in een instelling. De onverbeterlijken daarentegen hadden veelal reeds een straf uitgezeten in een gevangenis of waren overgeplaatst van een andere instelling.³⁵⁵

Tot slot kan ook gesteld worden dat de redenen waarom een jongen werd geplaatst in Gent of Ruiselede sterk uiteenlopen. De wet van 1891 op de landloperij en bedelarij zorgde voor een toestroom van jongens veroordeeld voor deze feiten. Het overgrote deel van de populatie waren dus landlopers of bedelaar, maar ook het aantal kinderen zonder oordeel des onderscheids die ter beschikking werden gesteld van de regering, kenden een belangrijk aandeel in de totale populatie.³⁵⁶ De redenen om terecht te komen in Gent hadden dan weer niets te maken met de aard van de feiten waarvoor men werd veroordeeld. De persoonlijkheid van de delinquent als onverbeterlijk stond centraal.³⁵⁷

3.2. Een comparatieve analyse van het tuchtregister

Gemiddeld waren het aantal overtredingen per jaar in het disciplinekwartier hoger dan het aantal in Ruiselede. Dit kan gedeeltelijk verklaard worden door het feit dat het interne reglement in Gent strenger werd toegepast dan in Ruiselede. Het is aannemelijk om te veronderstellen dat de bewakers in Gent in het algemeen strenger optraden en daardoor sneller overgingen tot sancties. Het tuchtregister van Ruiselede geeft namelijk een aantal keer aan dat een gesanctioneerde jongen voorafgaandelijk reeds (meerdere) waarschuwingen of berispingen kreeg.

Ook in het soort geregistreerde overtredingen zijn er verschillen en gelijkenissen op te merken. Voor beide instellingen is het aantal sancties wegens wangedrag het hoogst met respectievelijk 31% in Ruiselede en 35,8% in Gent. Ook de procentuele verhouding van de categorieën conflict en ordeverstoring blijken min of meer gelijk. Het aandeel werk gerelateerde feiten is wel sterk verschillend met 2% in Ruiselede en 11% in Gent, terwijl beide groepen aan het verplichte arbeidsregime werden onderworpen. Het aantal ongehoorzame jongens is in Ruiselede dan weer dubbel zo hoog.

Ook komen er in beide instellingen overtredingen voor die niet in de andere instelling werd geregistreerd. Zo werden geen feiten van verboden communicatie in Ruiselede opgeschreven.

---

³⁵² Delange, "De institutionele geschiedenis van G.B.J. "De Zande." Van de stichting in 1849 tot 1965," 92-93.

³⁵³ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 200.

³⁵⁴ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 202.

³⁵⁵ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 204.

³⁵⁶ Smets, *Jeugdbeschermingsrecht*, 9

³⁵⁷ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 217.

In Gent was dit goed voor een achtste van alle inbreuken. Hierbij moet worden opgemerkt dat men er in Gent alles aan deed om het contact tussen de jongens onderling tot een absoluut minimum te beperken. De Gentse onverbeterlijken sliepen bijvoorbeeld in een afzonderlijke nachtcel of in een kleine slaapzaal, terwijl in Ruselede de jongens 's nachts met meer dan honderd samen in de slaapzaal sliepen.³⁵⁸ Omgekeerd kwam ook voor, zo werd er in Gent amper melding gemaakt van onzedige feiten. Het strafregister van 1907 vermeldt bijvoorbeeld amper twee incidenten die weliswaar in verband staan met elkaar. Pierre M. en Joseph D.H. werden op 10 juli 1907 betrapt op "*attouchements indécents mutuels.*"³⁵⁹ De sanctieblaadjes van beide gedetineerden geven geen aanvullende informatie, dus de beschrijving van het feit blijft eerder vaag. In Ruselede werden er voor het jaar 1911 acht onzedige feiten gesanctioneerd. Ontsnappingen kwamen gedurende meer dan tien jaar ook niet voor in Gent. Ontsnappen uit het disciplinekwartier was dan ook een pak moeilijker dan uit Ruselede. Het penitentiair karakter van de gevangenis van Gent zorgde ervoor dat een strenge controle mogelijk was. In Ruselede daarentegen waren geen metershoge omheiningen of venstertralies. Ook het groot uitgestrekte landgoed van Ruselede bood de jongeren meer mogelijkheden om te ontsnappen dan de gevangensmuren in Gent.³⁶⁰

De verdeling van het aantal overtredingen per delinquent vertoont geen in het oog springende ongelijkheden. Ook de verhouding tussen collectieve en individuele overtredingen verschilt maar weinig. Het aandeel collectieve overtredingen was in Ruselede 32% en in Gent voor het jaar 1907 een kleine 43%. Ten slotte krijgen de jongens in Ruselede en in Gent hoofdzakelijk dezelfde sancties. De jongens van Ruselede werden allemaal gesanctioneerd met een cellulaire opsluiting, voor Gent was dit 97%.

---

³⁵⁸ Christiaens, *De geboorte van de jeugddelinquent*, 233.

³⁵⁹ RAG, *SI Gent*, n° 333: Registre des punitions infligées aux détenus, 10/07/1907.

³⁶⁰ Delange, "De institutionele geschiedenis van G.B.J. "De Zande." Van de stichting in 1849 tot 1965," 84.

Algemene conclusie

Deze thesis handelde over het rijksopvoedingsgesticht van Ruiselede in het begin van de twintigste eeuw. Het ontstaan en de ontwikkeling van deze instelling moet gesitueerd worden in een brede evolutie omtrent het juridische en maatschappelijk denken over jeugddelinquentie. In de lange negentiende eeuw veranderde de maatschappelijke perceptie van het criminaliteitsvraagstuk en de bestrijding ervan. Door de samenhang van verschillende complexe verschuivingen op sociaal, economisch en cultureel vlak, kwam voor het eerst aandacht voor jeugddelinquentie als een apart maatschappelijk probleem. De 'ontdekking' van jeugddelinquentie zorgde er ook voor dat men een oplossing zocht voor dit probleem.

De transformaties in het juridische denken hadden ook hun weerslag op het strafuitvoeringsbeleid. In de Klassieke leer gaat men uit van concepten zoals de vrije wil, het strafrechtelijk begrip schuld en het onaantastbare vaderlijk gezag. Door de opkomst van het Sociaal Verweer werd de schuldnotie verlaten en kwam de gevaarnotie centraal te staan. Determinisme en bijzondere preventie vormden vanaf dan de basis van het juridische denken. De oude tweedeling van schuldige en onschuldige kinderen op basis van het oordeel des onderscheids werd vervangen. In de plaats kwamen begrippen als 'kind in gevaar' en 'gevaarlijk kind.' De eerste moet beschermd worden tegen zijn (pre)criminogene milieu, terwijl de tweede uit bescherming van de maatschappij, afgezonderd en heropgevoed moest worden. De Wet op de Kinderbescherming van 1912 kan hierbij gezien worden als het eindproduct van deze omwenteling. Voor het eerst kwam er een aparte regelgeving voor delinquente jongeren en creëert men de figuur van de (mannelijke) kinderrechter die deze delinquente jongeren onder zijn hoede neemt en optreedt als vaderfiguur. Er werden geen straffen meer opgelegd, maar er werden persoonlijke maatregelen getroffen. Deze maatregelen werden niet langer gebaseerd op de betichte feiten, maar op de morele en sociale toestand van de delinquent.

In het licht van de aandacht voor minderjarige delinquenten werd in 1849 een specifieke jongereninstelling in Ruiselede opgericht. Frans *Mettray* was hierbij de inspiratiebron om delinquente jongens te heropvoeden en dit door middel van een landbouwgeoriënteerde aanpak. Ondanks de verschillende nieuwe wetten over jeugddelinquentie in de lange negentiende eeuw bleef Ruiselede echter in grote mate landlopers en bedelaars huisvestingen. De jongens die er werden geplaatst waren bovendien in grote mate prille tieners.

Deze studie stelde de leefwereld en persoonlijke ervaringen van de gedetineerden centraal. Er zijn namelijk nog steeds (te) weinig onderzoeken naar (jeugd)criminaliteit waarin de stem van de delinquent duidelijk naar voren komt. Gelukkig is er sinds het einde van de 20ste eeuw meer en meer aandacht voor de gevangene zelf. Toch blijven studies waarin de delinquenten centraal staan, een grote minderheid vormen. In deze thesis werd dan ook een poging ondernomen om deze lacune deels de wereld uit te helpen.

Er werd geprobeerd om een toegang te vinden naar de beleving van de penitentiaire dwang door de jongeren zelf. Vertrekkende vanuit de concepten van *infrapolitics* en *hidden transcript* van Scott werd verzet niet geïnterpreteerd als de luide openlijke vormen van verzet, maar veeleer als klein verzet, bestaande uit alledaagse gedragingen die blijf geven van een tegendraadse houding tegenover het reglement. Op basis van het tuchtregister kunnen de limieten van het machtsregime en de weerstand ertegen, blootgelegd worden. Niettemin moet het bronnenmateriaal op een kritische manier benaderd worden. Enerzijds moet er rekening mee gehouden worden dat enkel de stem van de gezagvoerders weerklinkt in de bron omdat enkel hun kijk op de gebeurtenis werd opgeschreven. Anderzijds moet in acht genomen worden dat enkel de getraceerde overtredingen bestudeerd kunnen worden. De gedomineerde groep heeft er namelijk alle baat bij om niet 'betrap' te worden en deed er dus alles aan om hun 'clandestiene' gedragingen te verbergen. De kloof tussen het aantal geregistreerde en niet-geregistreerde overtredingen blijft onduidelijk.

De analyse van het tuchtregister werd in twee delen opgesplitst namelijk een analyse over de periode voor de Wet op de Kinderbescherming en één na de wet op de Kinderbescherming. Op basis van het tuchtregister werden alle overtredingen onderverdeeld in verschillende categorieën naar inhoud en aard van de overtredingen. Volgende opdeling werd bekomen: conflict; diefstal; geweld; ongehoorzaamheid; ontsnapping; ontsnappingspoging; onzedige feiten; ordeverstoring; vernieling; wangedrag; werk; verboden communicatie en zelfverminking. In beide periodes gold ook een ander intern reglement, maar in de praktijk waren er weinig verschillen. Van de humanisering van de strafmogelijkheden die het nieuwe reglement beoogde, was weinig te merken. De focus leek eerder te liggen op een verbetering van de handhaving van de straffen, dan op hervormingen. Bovendien sommen beiden zeer gedetailleerd op welke strafmogelijkheden er zijn, maar zeggen nagenoeg niets over de feiten die aanleiding konden geven tot deze sancties. Er was een grote discretionaire ruimte voor zowel de bewakers als het bestuur.

Uit de kwantitatieve analyse van het tuchtregister van 1910 en 1911 blijkt dat er voor die periode 163 sancties werden uitgedeeld. Het cijfermateriaal gevonden voor 1911 komt relatief overeen met dat van bijna zestig jaar eerder. Meer dan de helft van deze feiten werden begaan door jongens die slechts één keer werden opgenomen in het tuchtregister. Er was één opmerkelijke veelpleger die op twee jaar tijd maar liefst tweeëntwintig keer werd vermeld in het register. Op basis van de procentuele verdeling van de verschillende categorieën op basis van de aard van de overtredingen, blijkt dat bijna de helft, namelijk 46% van alle registraties gaat over wangedrag of ongehoorzaamheid. Beiden kunnen gezien worden als eerder banale en alledaagse vormen van verzet. Verder werd er gekeken of er sprake was van collectief verzet of eerder individueel. Hiervoor werd opnieuw gekozen om collectief verzet ruim in te vullen. Zo werden alle incidenten waarbij een medegevangene vermeld werd of waarbij het hoogstwaarschijnlijk is dat een medegevangene betrokken was, gecategoriseerd als collectief verzet. Met deze ruime invulling in het achterhoofd, bleek dat 32% van de incidenten als collectief kunnen worden beschouwd. Heuse gevangenisopstanden bleken (zoals verwacht)

niet voor te komen. Frappant is wel dat alle jongens uit het tuchtregister gestraft worden met een cellulaire opsluiting terwijl er tien verschillende strafmogelijkheden werden uitgestippeld in het interne reglement. Hierdoor kan er van uitgegaan worden dat enkel cellulaire opsluiting werd genoteerd. In hoeverre andere sancties werden toegepast is geen duidelijk zicht op daar hier geen noties van werden gemaakt in het tuchtregister. Er waren ook twee opmerkelijke incidenten die zeker mee vermeld moeten worden, gezien de aard en verregaande discretie rond dergelijke gebeurtenissen. Twee jongeren hebben zich namelijk definitief onttrokken aan het regime. Armand-Emile V en Alphonse Henri V. pleegden tijdens hun verblijf in Ruiselede zelfmoord door zich op te hangen.

De kwantitatieve analyse voor de tweede periode werd gemaakt voor de periode van 1926 tot en met 1938. In die tijdspanne werden 878 registraties genoteerd. Vier gebeurtenissen gaan hierbij wel over gebeurtenissen waarbij de jongere (nog) geen overtreding heeft begaan. De verdeling van deze gebeurtenissen per jaar blijkt sterk te fluctueren, maar de laatste vijf jaar is een stijging te bemerken. Deze overtredingen werden opnieuw grotendeels, 53,8% begaan door jongens die slechts één keer werden opgenomen in het register. Een absolute veelpleger kwam hierbij echter niet voor. Ontsnappingsen en ontsnappingspogingen kwamen het meeste voor. Respectievelijk 51,5% en 10,9% van alle inbreuken kunnen onderverdeeld worden in deze twee categorieën. Het aandeel collectieve verzetsdaden bedraagt 38,4% waarbij meer dan 75% gaat over ontsnappingsen of ontsnappingspogingen.

Een belangrijk einddoel van deze thesis is om na te gaan of de grote juridische veranderingen ook leiden tot een grote verandering in de instelling zelf. Bij de vergelijking van beide tuchtregisters blijkt dat er in de eerste periode haast altijd meer dan honderd incidenten per jaar werden geregistreerd. Deze kaap werd in de tweede periode van dertien jaar echter nooit bereikt. Ook is er een grote verschuiving in de verhouding van alle categorieën. Naast het aantal ontsnappingsen, welke in de tweede periode op nummer één staat, werden enkel voor het aantal ontsnappingspogingen, het aantal onzedige feiten en het aantal werk gerelateerde feiten procentueel meer gevallen geregistreerd dan in de eerste periode. De overige zeven categorieën zijn met minimum de helft gereduceerd. De procentuele verhouding tussen het aantal collectieve en individuele overtredingen verschilt niet opmerkelijk veel van elkaar. Voor de eerste periode bedroeg dit 32% en voor de tweede 38,4%. De verschuivingen bij de verschillende categorieën van collectief verzet liggen in de lijn van de verschuivingen die zichtbaar zijn bij de verschillende categorieën van alle overtredingen.

Het is echter moeilijk uit te maken welke incidenten als verzet kunnen beschouwd worden en welke niet. De grens hiervoor trekken blijkt niet eenvoudig. Wanneer een delinquent veelvuldig gelijkaardige incidenten beging, doet dit sterk vermoeden dat het om bewust verzet tegen het regime ging. Bij eenmalige overtredingen blijkt dit veel moeilijker op te maken. Er kan afgevraagd worden of een eenmalige overtreding geïnterpreteerd kan worden als bewust verzet of niet. Ook zijn bepaalde categorieën van feiten voor discussie vatbaar en doen ze de vraag rijzen of dergelijke incidenten als verzet mogen beschouwd worden. Zo kan de communicatie tussen de jongeren ook gezien worden als een uiting van nood aan contact met

elkaar en de buitenwereld. Geweld met een medege-detineerde kan bovendien beschouwd worden als een uiting van de vele spanningen aanwezig in de instelling. Diefstal van voedingsmiddelen kan bovendien ook op twee manieren geïnterpreteerd worden: een menselijke drift om de honger te stillen of een bewuste verzetsdaad tegen het regime dat de rantsoen bepaalt. Over communicatie, geweld en diefstal van eten tussen de jongeren als teken van verzet kan dus gediscussieerd worden. Bij feiten van zelfverminking en zelfdoding is het nog moeilijker om uit te maken of het eerder een verzetsdaad was tegen bijvoorbeeld het werkregime of dat het ging om een wanhoopsdaad.

Om de kwantitatieve analyse van het tuchtregister van 1910 en 1911 in een breder perspectief te plaatsen, werd deze vergeleken met de analyse van Christiaens over de Gentse onverbeterlijke jongens tussen 1895 en 1905. Dit speciale disciplinekwartier werd in 1887 opgericht voor de jongens die niet meer heropgevoed kunnen worden. Het interne reglement bepaalde bovendien dat een overplaatsing naar Gent mogelijk was indien er een zeer grove overtreding werd begaan die de zwaarste straf vereiste. Allereerst werd er geïdentificeerd waarom deze twee bevolkingsgroepen gezien worden als twee verschillende 'soorten' van delinquente jongeren. Een belangrijk verschil blijkt de leeftijd, de jongens van Gent zijn eerder de grote broer van de jongens van Ruiselede. De redenen om terecht te komen in Gent hadden dan weer niets te maken met de aard van de feiten waarvoor men werd veroordeeld, wat wel de basis vormde voor een plaatsing in Ruiselede. De persoonlijkheid van de delinquent als onverbeterlijk stond in Gent centraal. Verder zaten er in dezelfde periode in Ruiselede tot drie keer meer jongens opgesloten dan in Gent wat haar naam als uitzonderlijk jongerenkwartier in de verf zet.

Het intern reglement dat gold in alle weldadigheidsscholen, werd in Gent strenger toegepast en er waren minder privileges voor de jongeren. Dit strengere beleid had zijn weerslag op het aantal gebeurtenissen in het tuchtregister. In Gent werden meer inbreuken geregistreerd en men ging daar vermoedelijk sneller sanctioneren dan in Ruiselede waar men waarschijnlijk eerst meerdere waarschuwingen en berispingen gaf vooraleer werd overgegaan tot sanctioneren. De vergelijking van de aard van de incidenten laat naar voren komen dat zowel in Gent als in Ruiselede de gebeurtenissen eerder gaan over banale alledaagse verzetsvormen. De verdeling van het aantal overtredingen per delinquent, de verhouding tussen collectieve en individuele overtredingen en de procentuele verhouding tussen de verschillende straffen vertonen geen opmerkelijke verschillen. Er kan dus gesteld worden dat ondanks dat het gaat over twee verschillende 'soorten' delinquenten ze relatief op dezelfde manier omgaan met het machtsregime.

Bibliografie

Onuitgegeven bronnen:

Brugge

Rijksarchief

Archief van het Inventaris van het archief van het rijksopvoedingsgesticht te Ruislede (1849-1970)

RAB, *ROG Ruislede*, n° 157: Register van overleden mannelijke delinquenten.

Archief van het rijksopvoedingsgestichten te Ruislede (1849-1970) en te Beernem (1852-1926)

RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 606: Stukken betreffende het tuchtregime.

RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 607: Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen van het rijksopvoedingsgesticht.

RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 612: Registers gehouden voor de inschrijving van de gebeurtenissen in de instelling te Ruislede.

RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 752: Dossier 5274: Ferdinand Joseph Ghislain A.

RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 753: Dossier 5123: Marcel Gerard B.

RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 753: Dossier 5139: Désiré B.

RAB, *ROG Ruislede, en Beernem*, n° 753: Dossier 5366: Ghislain D.R.

RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 753: Dossier 5361: Gustave C.

RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 767: Dossier 5170: Adrien C.

RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 774: Dossier 5261: Hector Jules M.

RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 839: Dossier 5295: Cyriel Joseph M.

RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 884: Dossier 7126, Karel G.

RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 885: Dossier 7061, Karel P.

RAB, *ROG Ruislede en Beernem*, n° 887: Dossier 6948, Jan D.B.

RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 887: Dossier 7204, Julien V.
RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 894: Dossier 7328, Florimond D.
RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 894: Dossier 7775: Frans V.
RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 908: Dossier 7335: Frans J.
RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 916: Dossier 7037: Octaaf V.H.
RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 921: Dossier 7458, Emiel R.
RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 921: Dossier 7667: Désiré V.H.
RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 930: Dossier 7758: Michel D.W.
RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 934: Dossier 7622: Leopold S.
RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 936: Dossier 7013, René V.
RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 937: Dossier 7669, Omer B.
RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n° 954: Dossier 7991: William S.
RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n°908: Dossier 7335: Frans J.
RAB, *ROG Ruiselede en Beernem*, n°916: Dossier 7037: Octaaf V.H.

Gent

Rijksarchief

Archief van de centrale gevangenis te Gent 1773-1935

RAG, *SI Gent*, n° 332: Registre des punitions infligées aux détenus.

RAG, *SI Gent*, n° 333: Registre des punitions infligées aux détenus.

Uitgegeven bronnen:

Pasinomie, *Règlement concernant la création et l'orgination du quartier de discipline à la maison spéciale de réforme à Gand*, 57-58.

RCMJ, volume 1891-1892, *Prison centrale, à Gand. Quartier de discipline et correction*, 668-669.

RCMJ, volume 1905-1906, *Écoles de bienfaisance de l'état: règlement général*, 250-290.

RCMJ, volume 1919-1920, *Écoles de bienfaisance : code disciplinaire*, 346-347.

Literatuur:

Anderson, Sarah, en John Pratt. "Prisoner memoirs and their role in prison history." In *Punishment and control in historical perspective*, uitgegeven door Helen Johnston, 179–97. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2008.

Bosworth, Mary. *Engendering resistance: agency and power in women's prisons*. Brookfield: Ashgate Publishing, 1999.

Bruyneel, Elisabeth. "Het leven achter tralies aan de hand van egodocumenten: het penitentiair regime in België 1944-1950." Masterproef, Universiteit Gent, 2004.

Bultman, Saskia. "Constructing a Female Delinquent Self: Assessing Pupils in the Dutch State Reform School for Girls, 1905-1975." Radboud Universiteit Nijmegen, 2016.

Christiaens, Jenneke. "A history of Belgium's Child Protection Act of 1912. The redefinition of the juvenile offender and his punishment." *European journal of crime, criminal law and criminal justice* 7, nr. 1 (1999): 5–21.

Christiaens, Jenneke. *De geboorte van de jeugddelinquent: België, 1830-1930*. Brussel: VUB Press, 1999.

Christiaens, Jenneke. "De zware jongens van Gent: praktijk en betoog omtrent de "incorrigibles" aan het einde van de negentiende eeuw (1875-1921)." *Comenius: wetenschappelijk forum voor opvoeding, onderwijs en cultuur* 16 (1996): 26–41.

Christiaens, Jenneke. "Honderd jaar Belgische jeugdbescherming: waar is het debat gebleven?" *Panopticon* 33, nr. 5 (2012): 389–90.

Christiaens, Jenneke. "Naar een geschiedenis van de Belgische kinder- en jeugdbescherming in de 20ste eeuw. Pistes voor wetenschappelijk onderzoek." In *Bronnen voor de geschiedenis van de Belgische kinder- en jeugdbescherming in de 20ste eeuw. Handelingen van de studievoormiddag georganiseerd aan de Vrije Universiteit Brussel op 26 oktober 2001*, uitgegeven door Paul Drossens, Karel Velle, en Jenneke Christiaens, 51–63. Brussel: Algemeen Rijksarchief, 2001.

Christiaens, Jenneke. "Stoute kinderen achter slot en grendel. Het vaderlijk tuchtigingsrecht in de ontstaansgeschiedenis van de negentiende-eeuwse kinderbescherming." *Tijdschrift voor sociale geschiedenis* 20, nr. 2 (1994): 149–69.

Christiaens, Jenneke. "Testing the limits: redefining resistance in a Belgian boys' prison, 1895-1905." In *Becoming delinquent: British and European youth, 1650-1950*, uitgegeven door Pamela Cox en Heather Shore, 89–104. Advances in criminology. Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2002.

Christiaensen, Stef. "Toonaangevende Belgische denkers over delinquentie en over de vrijheidsberovende straf." In *Gevangen in de tijd, naar een museum over vrijheidsberoving*, uitgegeven door Harry van Royen, Eric Vanhoute, en Karel Velle, 22–34. Merksplas: Gevangenismuseum vzw, 2002.

Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, *Hoe de Privacywet toepassen in historisch onderzoek?*, 2011, https://www.cegesoma.be/docs/media/Acquisit_Projets/Vad_HistorischOnderzoek_nov2011.pdf.

De Bondt, Wendy. *Jeugdcriminologie & jeugdrecht*. Gent: Universiteit gent, 2019.

De Fraene, Dominique, en Alice Jaspert. "De historische bewegingen van het opsluiten van minderjarigen: dwarswegen en zijsporen in België." *Panopticon* 33, nr. 5 (2012): 415–36.

Dekker, Jeroen J. H. "Punir, sauver et éduquer: la colonie agricole "Nederlandsch Mettray" et la rééducation résidentielle aux Pays-Bas, en France, en Allemagne et en Angleterre entre 1814 et 1914." *Le Mouvement social* 153 (1990): 63–90.

De Koster, Margot. "Kroniek: jongeren en criminaliteit. Een lange geschiedenis van de Middeleeuwen tot heden." *Tijdschrift voor Criminologie* 52, nr. 3 (2010): 310–19.

De Smet, Bart. *Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen*. Antwerpen: Intersentia, 2017.

Delange, Michaël. "De institutionele geschiedenis van G.B.J. "De Zande." Van de stichting in 1849 tot 1965." In *Wreeck geen quadt, maar dwing tot goed. Het Sint-Pietersveld, kruispunt van historische en maatschappelijke ontwikkelingen in Vlaanderen: 150 jaar gemeenschapsinstelling, bijzondere jeugdbijstand in Ruiselede, 1849-1999*, uitgegeven door Rudi De Brabandere, Michaël Delange, Ignace Gryspeerdt, Vera Nys, Robrecht Stock, Romain Vanlandschoot, en Paul Vandepitte, 73–98. Tielt: Roede van Tielt, 1999.

Deneckere, Gita. "Kinderen van de straat. het "bandeloze" kind als abnormaliteit in het negentiende-eeuwse Gent." In *Tussen dader en slachtoffer: jongeren en criminaliteit in historisch perspectief*, uitgegeven door Catharina Lis en Hugo Soly, 299–335. Brussel: VUB Press, 2001.

Deneckere, Gita, Tom De Paepe, Bruno De Wever en Guy Vanthemsche. *Een geschiedenis van België*. Gent: Academia Press, 2014.

Devolder, Kathleen. *Archief van de Federale Overheidsdienst Justitie, directoraat-generaal penitentiaire inrichtingen*. Brussel: Algemeen Rijksarchief, 2008.

Drossens, Paul. "Het inventarisatieproject: een stand van zaken en prognoses." In *Bronnen voor de geschiedenis van de Belgische kinder- en jeugdbescherming in de 20ste eeuw. Handelingen van de studievoormiddag georganiseerd aan de Vrije Universiteit Brussel op 26*

oktober 2001, uitgegeven door Paul Drossens, Karel Velle, en Jenneke Christiaens, 25–49. Brussel: Algemeen Rijksarchief, 2001.

Ducpetiaux, Edouard. *Exposé de la situation des écoles de réforme de Ruysselede de Wyngheene et de Beernem 1849-1858*. Brussel: M. Hayez, 1861.

Dumortier, Els. "De missie van de kinderrechtter. Een onderzoek naar het ontstaan en de praktijk van de (Antwerpse) kinderrechtter (1912-1965)." *Panopticon* 33, nr. 5 (2012): 391–414.

Dupont-Bouchat, Marie-Sylvie. "De la prison à l'école de bienfaisance. Origines et transformations des institutions pénitentiaires pour enfants en Belgique au XIXe siècle (1840-1914). Première partie" *Criminologie* 28, nr. 1 (1995): 23–53.

Dupont-Bouchat, Marie-Sylvie. *De la prison à l'école: les pénitenciers pour enfants en Belgique au XIXe siècle (1840-1914)*. Heule: U.G.A, 1996.

Dupont-Bouchat, Marie-Sylvie, Jenneke Christiaens en Charlotte Vanneste. "Jeugd en justitie (I): modellen, praktijken en hervormingen van het jeugdrechtstelsel (1830-2014)" In *Tweehonderd jaar justitie: historische encyclopedie van de Belgische justitie*, uitgegeven door Margo de Koster, Dirk Heirbaut, en Xavier Rousseaux, 243–75. Brugge: Die Keure, 2015.

Dupont-Bouchat, Marie-Sylvie, *La Belgique criminelle. Droit, justice et société (XIVe-XXe siècles)*. Louvain-la-Neuve: Presses universitaires de Louvain, 2006.

Eliaerts, Christian. "Zalven of slaan? Het eeuwige pendelen tussen hulp en straf in de jeugdbescherming." In *Tussen dader en slachtoffer: jongeren en criminaliteit in historisch perspectief*, uitgegeven door Catharina Lis en Hugo Soly, 371–93. Brussel: VUB Press, 2001.

François, Aurore. "Du chiffre au dossier. Les statistiques de la protection de l'enfance (1912-1965)." In *Les chiffres du crime en débat: regards croisés sur la statistique pénale en Belgique (1830-2005)*, uitgegeven door Frédéric Vesentini, 235–52. Louvain-la-Neuve: Academia-Bruylant, 2005.

Goris, Kevin, Els Dumortier, en Stefaan Pleysier. "Het "probleemkind" in de Belgische jeugdbescherming, een geschiedenis. Een geschiedenis van het "probleemkind" in de Belgische jeugdbescherming (1912-2012)." *Orde van de dag* 58 (2012): 5–21.

King, Peter. "The rise of juvenile history in England 1780-1840: changing patterns of perception and prosecution." *Past & Present* 160, nr. 1 (1998): 116–66.

Lombroso, Cesare. *L'uomo delinquente*. Turijn, 1874.

Maes, Eric. *Van gevangenisstraf naar vrijheidsstraf: 200 jaar Belgisch gevangeniswezen*. Antwerpen: Maklu, 2009.

Magarey, Susan. "The invention of juvenile delinquency in early nineteenth-century England." *Labour history* 34 (1978): 11–27.

Massin, Veerle. "Hearing the Voices of Delinquent Girls in Belgian Reform Schools (1920-1970)." In *It's for Your Own Good. Researching Youth Justice Practices.*, uitgegeven door Jenneke Christiaens. Brussel: VUB Press, 2015.

Massin, Veerle. "Protéger ou exclure? L'enfermement des "filles perdues" de la Protection de l'enfance à Bruges (1922-1965)." Université catholique de Louvain, 2011.

Monballyu, Jos. *Zes eeuwen strafrecht: de geschiedenis van het Belgische strafrecht (1400-2000)*. Leuven: Acco, 2006.

Myers, Tamara, en Joan Sangster. "Retorts, runaways and riots: patterns of resistance in Canadian reform schools for girls, 1930-60." *Journal of Social History* 34, nr. 3 (2001): 669–97.

Nys, Laura. "Liefde, lijden en verzet: emotionele (tegen)praktijken in het Rijksopvoedingsgesticht voor lastige of weerspannige meisjes te Brugge (1927-1941)." Masterproef, Universiteit Gent, 2014.

Nys, Vera. "Bouwhistorische studie van het gebouwencomplex "De Zande"". In *Wreeck geen quaadt, maar dwing tot goed. Het Sint-Pietersveld, kruispunt van historische en maatschappelijke ontwikkelingen in Vlaanderen: 150 jaar gemeenschapsinstelling, bijzondere jeugdbijstand in Ruiselede, 1849-1999*, uitgegeven door Rudi De Brabandere, Michaël Delange, Ignace Gryspeerdt, Paul Vandepitte, Vera Nys, Robrecht Stock, en Romain Vanlandschoot, 47–70. Tielt: Roede van Tielt, 1999.

Platt, Anthony M. *The Child Savers, the Invention of Delinquency*. Chicago: The University of Chicago Press, 1973.

Scott, James C. *Dominance and the arts of resistance: hidden transcripts*. Londen: Yale University Press, 1990.

Smets, Jan. *Jeugdbeschermingsrecht*. Deurne: Kluwer, 1996.

Soly, Hugo. "Probleemjongeren in Brabantse en Vlaamse steden, zestiende-achttiende eeuw." In *Tussen dader en slachtoffer: jongeren en criminaliteit in historisch perspectief*, uitgegeven door Catharina Lis en Hugo Soly, 101–42. Brussel: VUB Press, 2001.

Stock, Robrecht. "Het Sint-Pietersveld: momentopnamen." In *Wreeck geen quaadt, maar dwing tot goed. Het Sint-Pietersveld, kruispunt van historische en maatschappelijke ontwikkelingen in Vlaanderen: 150 jaar gemeenschapsinstelling, bijzondere jeugdbijstand in Ruiselede, 1849-1999*, uitgegeven door Rudi De Brabandere, Michaël Delange, Ignace Gryspeerdt, Vera Nys, Robrecht Stock, Romain Vanlandschoot, en Paul Vandepitte, 99–140. Tielt: Roede van Tielt, 1999.

Van den Wyngaert, Chris, en Steven Vandromme. *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*. Antwerpen: Maklu, 2014.

Van der Cruyssen, C. A. *Merkwaardigheden uit ons vaderland: de kolonie van Gheel, de hervormingscholen van Ruiselede en Beernem*. Brussel: Gebroeders Callewaert, 1875.

Van Ruyskensvelde, Sarah, en Laura Nys. "Het observatierapport als historisch object. Wetenschappelijke observatie in de Belgische Rijksopvoedingsinstellingen, 1912–1945." *Tijdschrift. Erfgoedpraktijk in Vlaanderen* 9, nr. 2 (2019): 50–65.

Vanlandschoot, Romain. *Sluit ze op ... jongeren in de criminaliteit; 1400 tot nu*. Leuven: Davidsfonds, 2008.

Verbrugge, Sarah. "De "onverbeterlijke" meisjes in de marge van het opvoedingsideaal, Brugge 1890-1912." Masterproef, Universiteit Gent, 2002.

Weijers, Ido, en Christian Eliaerts. "Jeugdcriminaliteit: wetenschappers over een brandend vraagstuk." In *Jeugdcriminologie. Achtergronden van jeugdcriminaliteit*, uitgegeven door Ido Weijers en Christian Eliaerts. Den Haag: Boom Lemma uitgevers, 2008.